

Bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap

Afsluttende evaluering

oktober 2025

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af

Social- og Boligstyrelsen

Lerchesgade 35, 5

5000 Odense C

Tlf: 72 42 37 00

E-mail: info@sbst.dk

www.sbst.dk

Udgivet oktober 2025

Download eller se rapporten på

www.sbst.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse
af kilde.

Digital ISBN: 978-87-85236-78-4

Download eller se rapporten på

www.sbst.dk.

Forord

Rammerne for hjælp og støtte ændrer sig væsentligt, når unge med handicap bliver voksne. Derfor er det særligt vigtigt for denne gruppe af unge, at forberedelsen af overgangen til voksenlivet er helhedsorienteret og sammenhængende, så både den unge og forældrene er forberedte på og trygge ved de forandringer, som overgangen fører med sig.

Social- og Boligstyrelsen har samarbejdet med Middelfart, Haderslev, Jammerbugt, Ringsted og Slagelse Kommune om udvikling af en model for en bedre overgang. Med denne evalueringsrapport ønsker vi at gøre kommunernes resultater og erfaringer tilgængelige for alle, som arbejder for en bedre overgang for unge med handicap.

For de unge og familien kan overgangen være forbundet med stor bekymring og usikkerhed. Der sker skift i de unges hverdag, for eksempel fra grundskole til ungdomsuddannelse. Andre skift kan komme som følge af flytning, udviklingen i den unges funktionsevne eller ændringer i kommunens tilbud. Forældrene kan også være i en situation, hvor den unges overgang til voksenlivet i høj grad påvirker deres og resten af familiens liv og økonomi. Mange unge og forældre oplever, at det er vanskeligt at få overblik over muligheder, rettigheder og pligter.

Modellen for bedre overgang til voksenlivet er udviklet på baggrund af barnets lov og kommunernes forpligtelse til at iværksætte forberedelsen til overgangen til voksenlivet senest, når den unge fylder 16 år. Forberedelsen skal være tværgående og helhedsorienteret, og den skal foregå i dialog med den unge og dennes forældre.

Jeg vil gerne takke ledere og medarbejdere i de fem kommuner for deres store engagement i udviklingsarbejdet, ligesom jeg vil takke de unge og de forældre, som har bidraget til evalueringen. Dertil skal Sammenslutningen af Unge Med Handicap have tak for at have bidraget til arbejdet med perspektiver fra et ungepanel.

Ellen Klarskov Lauritzen
Direktør
Social- og Boligstyrelsen

Indhold

Læsevejledning	5
1 Sammenfatning	6
2 Indledning	15
3 Evalueringsdesign	20
4 De unge i overgangen	23
5 Resultater for unge og deres forældre	28
6 Implementering og praksiserfaringer	45
7 Faglige og organisatoriske resultater	80
8 Diskussion og perspektivering	85
Litteraturliste	89
Bilag: Dokumentation	90

Læsevejledning

Rapporten indeholder otte kapitler og et bilag med dokumentation.

Kapitel 1 udgør en sammenfatning af rapporten og kan læses selvstændigt. Her præsenteres evalueringens hovedkonklusioner.

I kapitel 2 præsenteres initiativet og den model for faglig praksis, som er udviklet og evalueret. Evalueringens design, metoder og datakilder er kort beskrevet i kapitel 3.

Kapitel 4 giver en karakteristik af de unge, som har deltaget i initiativet.

Resultater for de unge og deres forældre fremgår af kapitel 5. Her beskriver vi også, hvad der særligt har virket godt og medvirket til positive resultater.

Kommunernes erfaringer med at implementere og anvende modellen er beskrevet i kapitel 6, hvor vi også inddrager forældrene og de unges oplevelse af samarbejdet med kommunen.

Faglige og organisatoriske resultater for kommunerne er beskrevet i kapitel 7.

Kapitel 8 diskuterer evalueringens fund og sætter dem i perspektiv af viden fra andre undersøgelser og beslægtede områder.

I bilaget findes detaljeret dokumentation for evalueringen, herunder dens metoder og datagrundlag.

1 Sammenfatning

Social- og Boligstyrelsen har i samarbejde med fem kommuner (Jammerbugt, Haderslev, Middelfart, Ringsted og Slagelse) udviklet en model for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap. Modellen giver vejledning om rammer og systematik for det tværgående samarbejde mellem fagpersoner på børne- og ungeområdet og på voksenområdet om samarbejdet med de unges familier og om inddragelsen af de unge.

Målet med modellen er, at de unge og deres forældre oplever at være velforberedte på overgangen, og at overgangen er præget af tryghed og meningsfuldhed. Den tidlige forberedelse og inddragelse af både forældre og unge skal medvirke til afklaring af ønsker, behov og støttemuligheder, så den fremtidige hjælp og støtte i overensstemmelse med loven kan iværksættes umiddelbart efter, at den unge er fyldt 18 år.

Modeludviklingen er sket som led i et initiativ til udmøntning af reserven til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet for 2021-2024. Udgangspunktet har været en ny bestemmelse i serviceloven (nu barnets lov), som fra 2021 har krævet, at kommunerne påbegynder forberedelsen af overgangen, når den unge fylder 16 år.

De fem projektkommuner har i 2023-2024 arbejdet med udvikling og implementering af nye samarbejdsformer og redskaber til forberedelse af overgangen. Evalueringen opsamler erfaringer og resultater fra dette arbejde.

Baggrunden for den nye lovbestemmelse og initiativet var, at mange unge med handicap og deres forældre oplever overgangen som vanskelig og forbundet med psykologiske belastninger. Metodecentret fandt i en undersøgelse, at både unge og pårørende savnede overblik over processen, rettidig vejledning og større inddragelse i sagsbehandlingen (Høgh, 2021). Det gav anledning til oplevelse af stor usikkerhed og følelser som frygt og vrede.

Den udviklede model for bedre overgang

Model for bedre overgang til voksenlivet består af fire kerneelementer, som giver vejledning til kommunale ledere og rådgiveres praksis for at forberede de unges overgang:

1. *Fælles ansvar* vedrører at skabe de rette rammer for det tværgående samarbejde i kommunen, så der er en tydelig opgave- og ansvarsfordeling.
2. *Fælles faglig systematik og metode* vedrører at indføre en fælles helhedsorienteret systematik for at undersøge relevante temaer i den unges liv, så den unge og familien oplever en sammenhængende overgang.
3. *Samarbejde med og støtte til familien* vedrører vejledning af familien om deres samlede livssituation, så familien oplever at være trygge og forberedte på, hvad der skal ske i overgangen.
4. *Inddragelse af den unge* vedrører en praksis for inddragelse, hvor den unge får mulighed for og støttes i at udtrykke sine synspunkter, og hvor rådgivere og vejledere lytter til og handler passende på den unges perspektiver.

Evalueringen kort fortalt

Evalueringen vedrører kommunernes implementeringserfaringer og ressourceforbrug ved at anvende modellen, resultater af indsatsen for de unge og deres forældre samt faglige og organisatoriske resultater i kommunerne. Formålet med denne afsluttende rapport er at gøre erfaringer og resultater fra initiativet tilgængelige for andre kommuner og for videre udvikling på området.

Evalueringen er udført af Social- og Boligstyrelsens kontor for Data og analyse.

I evalueringen undersøger vi:

- hvad der kendetegner de unge, som har deltaget i projektet.
- om de unge og deres forældre oplever, at overgangen er præget af tryk og meningsfuldhed, og at de er velforberedte på de forandringer, der skal ske.
- hvordan kommunerne har implementeret og anvendt modellen for bedre overgang, og hvilke greb der er gode erfaringer med.
- hvilke faglige og organisatoriske resultater kommunerne har opnået af arbejdet med bedre overgang.

Evalueringsens datagrundlag udgøres af:

- interviews og en spørgeskemaundersøgelse blandt unge og forældre
- interviews med ledere og medarbejdere i kommunerne
- registreringer og skriftlige erfaringsopsamlinger hvert kvartal fra kommunerne

Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen skal tolkes under hensyn til, at besvarelsesne er foretaget af unge og forældre, hvor de unge har forskellig alder og er forskellige steder i deres overgangsproces. Hertil kommer, at kun en mindre andel af de unge har besvaret det spørgeskema, de har modtaget. De metodiske begrænsninger betyder, at vi i evalueringen ikke kan konkludere alene på baggrund af spørgeskemaundersøgelsens resultater. Evalueringens fund er derfor baseret på at sammenholde data fra flere kilder.

Evalueringen er udført af Social- og Boligstyrelsens kontor for Data og Analyse. Udtrykket 'vi' henviser i denne rapport til evaluator.

De unge i overgang til voksenlivet

De unge, der er registrerede i indsatsen, er i gennemsnit 15 år og 10 måneder gamle. Det er udtryk for, at kommunerne generelt begynder at planlægge forberedelsen af overgangen før den unge fylder 16 år. Fra kommunerne registrerer de unge, går der typisk nogen tid, inden de afholder det første møde med den unge og den unges forældre om overgangen. Der kan dog være unge, som allerede havde påbegyndt deres forberedelse af overgangen, da de blev registreret i indsatsen. For eksempel unge, som var i gang med forberedelsen, da den nye model blev iværksat og registreringen begyndte.

Cirka 60 pct. af de unge har autisme som deres primære funktionsnedsættelse. Over halvdelen af de unge med autisme har i tillæg en sekundær funktionsnedsættelse. De unges forskellige funktionsniveau og udfordringer betyder, at inddragelsen må ske under hensyntagen til den enkelte unges behov og forudsætninger for at deltage i samtaler og møder om overgangen.

Cirka 80 pct. af de unge bor hjemme hos deres forældre. Omkring en fjerdedel af disse unge har én eller to forældre, som modtager kompensation for tabt arbejdsfortjeneste for at drage omsorg for den unge. For disse familier betyder de unges overgang til voksenlivet ændringer i

forældrenes indkomstgrundlag, og nogle kan have behov for rådgivning om beskæftigelsesmuligheder.

Resultater for forældre og unge

Overgangen til voksenlivet kan betyde store forandringer for de unge og deres forældre. Der er muligheder for hjælp og støtte efter barnets lov, som bortfalder ved den unges overgang til voksenlivet, hvilket kan påvirke hele familiens økonomiske situation. Det betyder, at familien typisk har behov for vejledning om de muligheder for hjælp og støtte, som fremgår af serviceloven. Der er også behov for at tage beslutninger om den unges uddannelse eller beskæftigelse, og hvor den unge skal bo.

Ophøret af hjælp og støtte giver anledning til bekymring hos mange familier. De mange og store forandringer kan i sig selv skabe en oplevelse af usikkerhed. Tidligere undersøgelser har påvist, at mange unge med handicap og deres forældre oplever store følelsesmæssige belastninger som følge af, at de ikke oplever den unges overgang til voksenlivet som overskuelig, ikke oplever at få tilstrækkelig vejledning og ikke oplever at blive inddraget i behandlingen af den unges sag.

I evalueringen har vi undersøgt, om de forældre og unge, som har modtaget en ny type indsats i projektet, oplever at være velforberedte på overgangen; herunder om de ved og forstår, hvad overgangen betyder, og om de kan handle på og håndtere de udfordringer, den fører med sig. Vi har også undersøgt, om forældre og unge føler sig trygge ved de kommende forandringer, og om det har været meningsfuldt for dem at engagere sig i forberedelsen af overgangen.

Forældre har blandede oplevelser af, hvor godt forberedte de er

Mange forældre oplever at være utilstrækkeligt forberedte på de kommende forandringer og forbinder fortsat den unges overgang til voksenlivet med stor usikkerhed. Ca. 70 pct. af forældrene svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at de slet ikke eller i mindre grad føler sig klar til og trygge ved de forandringer, som sker, når den unge fylder 18 år. I interviews fortæller forældre om bekymringer angående ophøret af de lovmæssige støttemuligheder, som den nye indsats ikke ændrer på – uanset hvor stor tillid de føler, de kan have til rådgiveren.

Forældrene oplever en stor usikkerhed, når de mangler overblik over overgangsprocessen; når de ikke er klar over, hvad der er næste skridt; eller når de oplever selv at skulle være proaktive for at få relevant og rettidig information. Det kan være en forklaring på, at ca. 70 pct. af forældrene svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at de slet ikke eller i mindre grad har fået overblik over, hvad der skal ske for deres barn og familien.

Andre forældre fortæller, at de ved hjælp af rådgivernes vejledning om muligheder og fremtidsscenarier har opnået en større forståelse af, hvad der bliver anderledes ved den unges 18. år. De fremhæver også, at de med vejledningen har fået overblik over sagsskridt og tidsfrister i overgangsforløbet, så de ved, hvem der har ansvar for hvad. For disse forældre har vejledningen altså medvirket til at gøre overgangen både begribelig og håndterbar.

I spørgeskemaundersøgelsen svarer ca. halvdelen af forældrene, at de i nogen eller i høj grad ved, hvem de kan kontakte, hvis de er i tvivl om, hvad overgangen betyder for deres barn og familien. For den anden halvdel af forældrene er overgangen mindre håndterbar, idet de slet ikke eller i mindre grad oplever at vide, hvem de kan kontakte med spørgsmål.

Uvished om overgangen og lav tillid skaber utryghed blandt forældre

Når forældre oplever ikke at være forberedte på forandringerne og have overblik over, hvad der skal ske, forbinder de overgangen med usikkerhed og utryghed. Det gælder, når fraværet af en klar plan medfører en følelse af uvished om, hvad der skal ske, og fx hvor den unge skal bo. Men i mange tilfælde skyldes utrygheden også en bekymring for, om den unge vil få den hjælp og støtte, som forældrene mener, at den unge har behov for.

Denne bekymring kan blive forstærket, fordi inddragelsen af den unge betyder, at de unge selv skal udtrykke deres ønsker og behov. Nogle forældre er bekymrede for, om den unge vil være i stand til at fortælle dækkende om egne behov, og om rådgiverne for hurtigt tager de unges svar for pålydende, når de fx svarer på, hvad de kan klare selv uden hjælp.

I interviews peger forældre på, at deres utryghed hænger sammen med tidligere negative oplevelser med kommunen. De dårlige erfaringer har i mange tilfælde ført til, at forældrenes tillid til "systemet" som helhed er nedbrudt. Forældrene fortæller, at deres tillid derfor er afhængig af, at de kan være trygge ved de enkelte fagpersoner i kommunen. Nogle forældre med dårlige erfaringer oplever efter indførelsen af den nye indsats at kunne være trygge ved overgangen, fordi de nu kan have tillid til, at den ansvarlige rådgiver eller koordinator i kommunen har det nødvendige overblik og sørger for det, som skal ske.

Svært for de unge at være velforberedte på overgangen

De interviewede unge fortæller, at de har haft samtaler med deres rådgiver om deres økonomi, hvor de skal bo og hvilke uddannelsesmuligheder de har, når de fylder 18 år. I de fleste tilfælde har de imidlertid ikke en oplevelse af, at de ved, hvad der skal ske. Nogle fortæller, at de har svært ved at tale om deres ønsker til fremtiden, og at de har svært ved at huske, hvad der bliver talt om på møderne. Nogle unge fortæller også, at det vigtigste for dem derfor er, at deres forældre ved, hvad der skal ske, og at forældrene kan fortælle rådgiverne om deres ønsker.

Den mindre gruppe af unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, svarer overvejende positivt på spørgsmål om forberedelse af overgangen til voksenlivet. Ca. 60 pct. er meget enige eller enige i, at de føler, de ved, hvad der skal ske, og at møderne har gjort dem klar til og trygge ved forandringerne. I interviews giver flere unge udtryk for, at de ikke forventer store forandringer, når de fylder 18 år. De hæfter sig ved konkrete forhold som fx, at de skal betale regninger selv eller køre bil, og ikke ved de øvrige forandringer relateret til uddannelsesvalg, boform, hjælp og støtte. Når et flertal af de unge i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at de ved, hvad der skal ske, kan det derfor være udtryk for, at de lægger vægt på fx at vide, at de skal til at betale skat, selvom de ikke nødvendigvis ved, hvor de skal bo.

Inddragelsen af forældre er meningsfuld for både forældre og unge

Både unge og forældre giver i interviews udtryk for, at inddragelsen af forældrene er afgørende for en god forberedelse af overgangen. De unge nævner fx, at det er deres forældre, der kender dem bedst, og bedst kan udtrykke deres ønsker og behov – bedre end de unge selv kan. For forældrene er deltagelsen på netværksmøder om overgangen med til at modvirke deres bekymringer angående rådgivernes forståelse af den unges ønsker og behov. Forældre oplever, at møderne giver dem mulighed for at supplere eller afbalancere, hvad den unge har givet udtryk for, eller for at repræsentere den unge, hvis den unge ikke selv deltager.

Forskellige syn på inddragelsen af de unge

Når det gælder inddragelsen af de unge selv, er oplevelsen blandt både forældre og unge mere blandet. Forældre giver i interviews udtryk for, at det er vigtigt, at de unge deltager i møder og at

deres stemme bliver hørt. Det kan også gøre det nemmere for forældrene at forberede den unge på overgangen, når de kan referere til et møde, hvor den unge selv har deltaget.

Men der er også tilfælde, hvor forældrene ikke oplever det meningsfuldt at inddrage den unge på et møde. Det er fx, når forældrene vurderer, at det vil være for hård en oplevelse for den unge at høre andre voksne tale om den unges udfordringer og funktionsnedsættelse.

I interviews giver nogle unge udtryk for, at det er helt naturligt og selvfølgelig, at de skal inddrages i møder om deres eget liv. Andre unge fortæller, at de har svært ved at forholde sig til, hvad der skal ske, når de bliver voksne, og at de har svært ved at huske, hvad der bliver talt om på møderne. De oplever det som unødvendigt, at de inddrages på overgangsmøderne, men lægger vægt på, at de er repræsenterede ved deres forældre.

Implementering og praksiserfaringer

Vi har undersøgt de kommunale erfaringer med modellen og med de nyudviklede redskaber til samarbejdet om en bedre overgang. Denne del af evalueringen har karakter af en tværgående erfaringsopsamling. Det betyder, at de gengivne erfaringer ikke alle vil være gældende for alle fem kommuner.

Modellen kan anvendes under forskellige kommunale organiseringsformer

Kommunernes erfaringer viser, at modellen har kunnet implementeres uden at ændre på den organisatoriske struktur, uanset om kommunen anvender en gængs opdeling af børne- og unge og voksenområdet; om der er ansat koordinatore med særligt ansvar for overgangen, eller om kommunen er organiseret med en særlig ungeenhed, der går på tværs af områder. Det afgørende er, at der findes tværgående fora, hvor ledere, myndighedsrådgivere, uddannelsesvejledere og beskæftigelsesvejledere kan mødes og forberede de unges overgang. Det gælder koordineringsmøder til overblik over, hvilke unge, der er på vej til de 16 år, og det gælder tværgående netværksmøder til drøftelse af overgangen for den enkelte unge.

Modellen er meningsfuld og brugbar i sammenhæng med konkrete redskaber

Modelbeskrivelsen præsenterer principper, praksistiltag og redskaber, som kan anvendes i arbejdet, uden at modellen giver detaljerede handlingsanvisninger for rådgivere og ledere. Modellen opfattes af ledere og rådgivere som meningsfuld og tilstrækkelig fleksibel til, at de har kunnet fokusere på ønsker og behov hos de enkelte unge og deres familier. I forlængelse af modellen har de enkelte kommuner udviklet egne arbejdsgangsbeskrivelser og redskaber, som var direkte brugbare for rådgiverne, når de har tilrettelagt de enkelte forløb.

I interviews efterlyser forældre netop tiltag og redskaber af den type, som er indført med projektet. Andre forældre udtrykker en positiv oplevelse af kommunernes nye arbejdsformer. De blandede resultater er sandsynligvis udtryk for, at kommunernes tiltag og redskaber faktisk er egnede til at imødekomme familiernes behov for overblik, men at de i mange tilfælde endnu ikke har været indført eller tilstrækkeligt implementeret.

Fælles ansvar kræver tættere samarbejde med tydelig rollefordeling

Det tættere tværgående samarbejde har betydet, at rådgivere og vejledere har opnået et større personligt kendskab til hinanden og en større forståelse af hinandens fagområder. Rådgivere fortæller, at selv om tilgangene på fagområderne kan være forskellige, er det et fælles mål for samarbejdet, at den unge forberedes på det skifte i rettigheder og muligheder, som overgangen til voksenlivet fører med sig.

Med det tættere samarbejde er også kommet et behov for afklaring af roller og ansvarsfordeling, så det fx er tydeligt for alle, hvem der har ansvaret for tilrettelæggelse af samtaler og møder. Rådgiverne lægger dog samtidig vægt på, at det større personlige og faglige kendskab til hinanden har gjort det lettere at foretage en løbende koordinering og ad hoc-sparring, som giver værdi i deres daglige praksis.

Fælles systematik styrker samarbejdet om de unges overgang

Med de nye redskaber har rådgiverne fået et fælles fagsprog og en systematik for samarbejdet om de enkelte overgangsforløb. Det gælder redskaber til overlevering af information om de unges ønsker og behov, procedurer for koordinering og tidlig involvering af rådgivere fra voksenområdet samt fælles skriftlige og visuelle planer, der giver overblik over trinene i overgangen og aktørenes opgaver.

Flere rådgivere fortæller, at selv om – eller netop fordi – der skal ske en individuel tilpasning efter familiens behov, så er det en hjælp at have en grundstruktur at tage udgangspunkt i. En grundstruktur, som er fælles for alle parter, og som understøtter, at der foretages de nødvendige tilpasninger af fx antallet af møder og omfanget af vejledningen.

Flere forhold har betydning for, hvor intensiv en koordinering, den enkelte familie har behov for. Ledere og rådgivere nævner den unges funktionsevne, støttebehov og antallet af involverede aktører som afgørende for koordineringsbehovet. Der er fx større behov, når det gælder unge med komplekse funktionsnedsættelser, eller unge, hvis funktionsevne varierer fra kontekst til kontekst, og hvor der er brug for, at flere leverandører og andre aktører medvirker til at belyse den unges forhold og behov.

Nye tilgange til samarbejdet med familien og inddragelsen af den unge – men stadig plads til forbedringer

Rådgiverne har anvendt forskellige tiltag og redskaber til at opnå et bedre samarbejde med familierne. Formålet er, at både forældre og unge oplever at have overblik og føler sig trygge og forberedte på, hvad der skal ske.

Det har vist sig væsentligt at tilpasse mødernes antal, deltagerkreds, mødeformen og mængden af information efter familiernes behov. I spørgeskemaundersøgelsen svarer forældrene overvejende positivt på spørgsmål om, hvorvidt møderne har været tilrettelagt efter deres og deres barns behov, lige som synet på samarbejdet med rådgiverne overvejende er positivt. Over halvdelen svarer dog, at de i mindre grad eller slet ikke har modtaget information og vejledning i rette tid.

I interviews giver forældre udtryk for en positiv oplevelse af kommunernes arbejdsformer, når mødeformer og vejledning tilpasses familiens behov. Samtidig efterlyser mange forældre netop den slags redskaber til overblik, som er indført med projektet, og mange oplever ikke, at vejledningen har været tilstrækkelig. De blandede resultater er sandsynligvis udtryk for, at de nye tiltag og redskaber i mange tilfælde endnu ikke har været indført eller tilstrækkeligt implementeret i den periode, hvor forberedelsen af overgangen er sket.

Blandt både forældre og unge er der forskellige opfattelser hvad angår inddragelsen. Blandt den mindre gruppe af unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, er der langt overvejende en positiv opfattelse af samarbejdet med rådgiveren og deltagelsen i møder. Men det er ikke alle unge der ønsker eller ser sig selv i stand til at deltage på et møde. Tilsvarende er der forældre, der ønsker at skærme den unge fra unødigt belastning, eller som er bekymrede for, om den unge kan udtrykke sig tilstrækkeligt dækkende over for rådgiver.

I tilrettelæggelsen af møderne møder rådgiverne ofte den udfordring, at forældrene ønsker, at alle involverede fagpersoner deltager på de tværgående netværksmøder, men at rådgivere og forældre samtidig er enige om, at mødet så bliver for stort til, at den unge vil kunne deltage aktivt. Her har rådgivere i nogle tilfælde set sig nødsaget til at reducere antallet af deltagere, fx ved at uddannelses- og beskæftigelsesvejledere ikke har deltaget, men deres perspektiver er videregivet af rådgiverne. I andre tilfælde har rådgiverne inddraget den unge på anden vis, fx ved samtaler i forbindelse med netværksmøderne. Lovgivningen stiller ikke krav om, at de unge deltager på alle møder, men kommunen har i alle tilfælde pligt til at inddrage og høre den unge, inden der træffes afgørelser.

Guides og redskaber til en reel inddragelse af de unge

Kommunerne har tilrettelagt samtaler og møder med henblik på at skabe et *rum* for inddragelsen af de unge. De har også arbejdet med redskaber, som medvirker til at give de unge en *stemme* på en måde, så de oplever at blive *lyttet til* og får *indflydelse* på forberedelsen af overgangen. I modellen for bedre overgang er netop disse fire elementer – rum, stemme, at blive lyttet til og at få indflydelse – udtryk for, at der sker en reel inddragelse af de unge. Denne forståelse beror på Laura Lundys model for børneinddragelse (Social- og Boligstyrelsen 2024).

Flere rådgivere peger dog på, at mens det typisk lykkes at skabe et rum for inddragelsen, så er det sværere at opnå en reel inddragelse, hvor den unge selv giver udtryk for sine ønsker og behov og får indflydelse på beslutninger, der angår dem. Det gælder særligt – men ikke udelukkende - når det drejer sig om unge, der ikke har verbalt sprog eller unge med andre kommunikative funktionsnedsættelser.

Interviews med ledere og rådgivere vidner om en fælles bevidsthed om værdien af inddragelse, og de udviklede redskaber indeholder visuelle samtaleguides og grafikker, der skal støtte rådgiveren i at inddrage alle unge uanset deres forudsætninger. Nogle rådgivere giver dog udtryk for, at de har behov for yderligere udvikling af deres kompetencer til inddragelse af unge med fx kommunikative funktionsnedsættelser.

Faglige og organisatoriske resultater

Potentialet i arbejdet med modellen viser sig ikke kun i de enkelte kerneelementer, men også i resultater for den kommunale organisation. Kommunernes faglige og organisatoriske resultater er et tættere samarbejde, mere effektive sagsgange, bedre planlægning og et styringsrelevant overblik. Indførelsen af nye arbejdsgange har krævet investeringer i opstarten af modellen, men vi vurderer ikke, at den nye praksis medfører væsentlige ekstra omkostninger i det løbende arbejde.

Nedenfor beskriver vi kommunernes resultater af arbejdet med modellen. Ikke alle fem kommuner har opnået hvert af de beskrevne resultater, og beskrivelsen er derfor ikke udtryk for en samlet vurdering af de opnåede resultater.

Tættere samarbejde og relationel koordinering

De nye vedtagne procedurer har været til gavn for det tættere samarbejde mellem rådgivere. Samtidig har nye relationer mellem rådgiverne betydet, at der også sker en mere løbende og uformel koordinering, når nye spørgsmål opstår i sagsgangen.

De nye arbejdsgange og redskaber har fx gjort det tydeligt, hvem der skal invitere til forskellige typer af møder, og hvem der har ansvaret for opfølgning på hvad. Det tættere samarbejde og den fælles systematik på tværs af områder har samtidig betydet, at rådgiverne har fået større

personligt kendskab til hinanden og større forståelse for hinandens fagområder. Det har gjort det lettere for dem at kontakte og sparre med hinanden ad hoc, når de skal løse en fælles opgave. Denne type relationelle koordinering har udgjort et supplement til de aftalte samarbejdsprocedurer og har medvirket til smidige sagsgange.

Effektive sagsgange og bedre planlægning – på trods af systemiske barrierer

Den tidligere involvering af voksenrådgiver og en mere proaktiv praksis for forberedelse af overgangen betyder, at der ikke længere så ofte sker overdragelse af sager til voksenområdet klokken "fem minutter i tolv", som en rådgiver udtrykker det. Det giver tid til planlægning, så det ikke bliver nødvendigt at anvende midlertidige akutløsninger.

Den bedre planlægning skyldes også en mere effektiv overlevering af sagsoplysninger fra børne- og ungeområdet til voksenområdet. De nye redskaber og procedurer har betydet, at sagsoplysninger kan overleveres på trods af udfordringer relateret til de to områders forskellige udredningsmetoder og til fraværet af et fælles it-fagsystem.

Oplysningerne om de unge anvendes også til et overblik, der indgår i ledelsesinformation: Hvilke unge med handicap er på vej mod de 18 år, og hvilke støttebehov forventes de at have? På den måde kan oplysninger om de unges antal og behov indgå i planlægning og styring på voksenområdet, herunder ved budgetlægning og dimensionering af tilbud.

Ressourceforbruget relateret til modellen

Kommuner, som indfører modellen for bedre overgang, vil skulle være parate til at investere tid i udviklingen af nye arbejdsgange og redskaber. Vi vurderer dog, at investeringen i mange tilfælde vil kunne betale sig i form af sparede ressourcer til dobbeltarbejde eller forebyggelse af akutløsninger.

Diskussion og perspektivering

I rapportens afsluttende kapitel diskuterer vi evalueringens fund i lyset af anden viden på områderne, som kan underbygge eller give nye perspektiver på indsigter fra evalueringen.

Modellens resultater og brugbarhed

Målet med Model for bedre overgang er, at både unge og forældre skal føle sig *trygge og velforberedte* på overgangen. Resultaterne er blandede, men for forældrenes vedkommende overvejende udtryk for, at målet ikke er opfyldt. Mange unge har en positiv oplevelse af inddragelsen i overgangsforløbet, men de oplever ikke alle, at inddragelsen bedst sker gennem deltagelse på et netværksmøde.

Resultaterne skal ses i lyset af tidligere undersøgelser, som viser, at overgangen er psykologisk belastende, og at den giver anledning til bekymringer og frustrationer hos mange unge og deres nære pårørende (Høgh 2021).

Model for bedre overgang ændrer ikke på, at der er muligheder for hjælp og støtte, som ophører, når den unge er fyldt 18 år. Derimod er der i modellen fokus på arbejdsgange og redskaber til at give overblik over processen. Imidlertid viser svarene fra et stort flertal af forældrene i spørgeskemaundersøgelsen, at de ikke oplever at have fået dette overblik.

Der er flere grunde til, at vi i evalueringen alligevel vurderer, at modellen er brugbar for kommunerne:

- Selv om modellen ikke har elimineret forældrenes følelse af utryghed ved ophøret af hjælp og støtte, er de anvendte tilgange og redskaber netop egnede til anerkendelse af familiernes bekymringer.
- Forældre efterspørger i interviews netop den type redskaber til overblik, som kommunerne har indført som led i arbejdet med modellen. Det skyldes formentlig, at redskaberne endnu ikke været indført i kommunerne og anvendt i de overgangsforløb, som disse forældre har erfaringer med.
- Modellens ramme for inddragelse af de unge betyder, at der lægges vægt på, at de unge bliver hørt og får indflydelse – uanset om de unge deltager på de enkelte møder.

Modellens efterspørgsel og accept blandt andre kommuner

En undersøgelse fra Ankestyrelsen (2024) af kommunernes brug af § 19 a viser, at halvdelen af kommunerne vurderer, at lovkravet har haft positiv betydning for, om overgangen igangsættes ved de unges 16 år. De fleste kommuner svarer, at de ikke har fundet det nødvendigt at ændre på deres organisering efter lovens vedtagelse. Arbejdet med forberedelse af overgangen foregår inden for organiseringsformer som tværgående netværksmøder, en samlet ungeenhed eller ad hoc koordinering; organiseringsformer som også er anvendt af kommunerne i arbejdet med den evaluerede model.

Undersøgelsen viser samtidig, at der i kommunerne er en bred anerkendelse af værdien af tydelige rammer og skriftlige arbejdsgange for samarbejdet om forberedelsen af overgangen. Den evaluerede model for bedre overgang stiller ikke krav om en specifik organiseringsform, men kræver netop etablering af rammer og arbejdsgange for det tværgående samarbejde i den enkelte kommune.

På den baggrund vurderer vi det sandsynligt, at modellen vil være relevant for andre kommuner, der vil forbedre deres praksis for samarbejdet om de unges overgang.

Perspektiver på inddragelse

I evalueringen fremfører både rådgivere, forældre og de unge selv flere argumenter for inddragelsen: De unge har *ret* til at blive inddraget, og inddragelsen fører til bedre løsninger. Det er argumenter, som svarer til modellens beskrivelse og til Lundys forståelse af inddragelse (Social- og Boligstyrelsen 2024).

Nogle rådgivere fremhæver imidlertid endnu et argument, som ikke fremgår eksplicit af modellen. Her betragtes inddragelsen som en dannelsesproces, hvor den unge allerede inden de 18 år kan øve sig i at træde ind i rollen som en myndig person. Dermed får inddragelsen en betydning, der ikke kun angår de specifikke beslutninger om den unges sag, men også vedrører et formål om at gøre de unge til aktivt deltagende medborgere.

Relationel koordinering og tværprofessionelt samarbejde

Rådgivernes beskrivelse af den tværgående koordinering, som giver værdi for deres daglige praksis, vedrører både den planlagte og den mere løbende koordinering. Ledere og rådgivere fremhæver betydningen af fælles mål, fælles viden og gensidig respekt for hinandens fagligheder. Dette er grundelementer i *relationel koordinering* ifølge Gittell (2012), som beskriver hvordan de kan føre til kommunikation, som er hyppig og problemløsende, frem for sjælden og fingerpegende.

Rapportens beskrivelser udgør en illustration af, hvordan relationel koordinering og tværprofessionel fællesfaglighed kan komme til udtryk i samarbejdet om en bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap.

2 Indledning

Social- og Boligstyrelsen har evalueret en model for kommunernes forberedelse af overgangen til voksenlivet for unge med handicap. Modellen er udviklet af Social- og Boligstyrelsen i samarbejde med fem kommuner. Projektet er del af et initiativ efter aftalen om udmøntning af reserven til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet for 2021-2024.

Initiativet

Den 1. januar 2021 trådte § 19 a i serviceloven i kraft, hvormed kommunerne blev pålagt at begynde en tværgående og helhedsorienteret forberedelse af overgangen til voksenlivet, når den unge fylder 16 år. Samme bestemmelse er fra 1. januar 2024 videreført i barnets lov §§ 122-123.

Det fremgår af loven, at forberedelsen af overgangen skal være afsluttet forud for, at den unge fylder 18 år, således at den fremtidige indsats og støtte kan iværksættes umiddelbart herefter. Dermed undgås situationer, hvor unge voksne skal vente på afklaring om hjælp og støtte, efter de er blevet 18 år. Det fremgår endvidere, at forberedelsen skal ske i dialog med den unge og dennes forældre. Kommunen skal efter § 5 i barnets lov inddrage den unge i beslutninger, der vedrører den unge.

Formålet med initiativet var at understøtte kommunernes implementering af lovændringen. Social- og Boligstyrelsen har i samarbejde med Jammerbugt, Haderslev, Middelfart, Ringsted og Slagelse kommune udviklet en model for kommunernes arbejde med en bedre overgang.

Baggrund for initiativet

Når unge med handicap fylder 18 år, sker der væsentlige ændringer i de lovgivningsmæssige muligheder for hjælp og støtte. Der er støtte til den unge, som fx en kontaktpersonordning, som bortfalder, og forældre med tabt arbejdsfortjeneste vil ikke længere kunne modtage økonomisk kompensation. I stedet skal den unges støttebehov som voksen vurderes efter bestemmelserne i serviceloven. Samtidig vil der typisk være behov for at tage stilling til den unges valg af uddannelse, hvor den unge skal bo, og hvor den unge skal få den rette hjælp og støtte.

Den unges overgang til voksenlivet kan derfor påvirke både den unges og hele familiens liv og økonomi. I en litteraturgennemgang og i en interviewundersøgelse fandt Metodecentret, at mange unge og deres pårørende oplever overgangen som vanskelig og psykologisk belastende (Høstrup et al., 2019; Høgh, 2021). Interviewundersøgelsen beskriver, hvordan belastningen særligt skyldes et manglende overblik over processen, en mangelfuld vejledning og en mangelfuld inddragelse af både unge og pårørende (forældre og andre nære pårørende).

Mangel på overblik

De unge fortæller i Metodecentrets undersøgelse om, hvordan et manglende overblik over processen hænger sammen med følelser som usikkerhed, frygt og vrede. Manglende sammenhæng og koordinering i den kommunale sagsbehandling skaber frustrationer og følelse af magtesløshed hos både de unge og deres pårørende. Mange føler sig tvunget til selv at navigere i systemet, huske vigtige forhold og minde fagprofessionelle om nødvendige skridt i processen. Forsinkelser, sagsbehandlerskift og aflyste møder bidrager yderligere til frustrationerne.

Information & vejledning

Både unge og pårørende efterlyser i undersøgelsen bedre og mere rettidig vejledning, især om rettigheder, uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder samt den støtte, de kan få. Pårørende bruger meget tid på selv at undersøge lovgivning og retningslinjer, hvilket de oplever som et dræn af deres ressourcer. Unge oplever, at kommunernes praksis er fragmenteret, og at det er svært at finde den nødvendige information. Det gør det vanskeligt for dem at få vejledning om vigtige beslutninger om fremtiden.

Inddragelse

Mangelfuld inddragelse i sagsbehandlingen skaber frustration blandt både unge og deres pårørende i undersøgelsen. Hyppige sagsbehandlerskift forhindrer kontinuitet og gør det svært for de unge at opbygge relationer til deres sagsbehandler. Mange oplever, at de skal starte forfra, hver gang der sker et skift, eller at kommunikationen ikke er imødekommende eller inkluderende. Mange unge og pårørende giver udtryk for en oplevelse af at være afkoblet fra rådgiverne på voksenområdet, som overtager ansvaret for sagsbehandlingen ved den unges 18. år.

Model for bedre overgang til voksenlivet

Afsættet for modellen har været eksisterende viden på området, erfaringer fra Social- og Boligstyrelsens task force på handicapområdet og interviews med udvalgte kommuner (Socialstyrelsen, 2021; Ankestyrelsen, 2022; Høgh, 2021). Dertil har indgået bidrag fra Sammenslutningen af Unge med Handicap samt en ekstern følgegruppe med repræsentanter for Aarhus Kommune, Hjørring Kommune, For Lige Vilkår, Dansk Socialrådgiverforening og Ankestyrelsen.

Udviklingen af modellen er foregået i 2023 og 2024, hvor kommunerne har indført nye arbejdsgange og redskaber til arbejdet med overgangen. Erfaringer og foreløbige resultater er opsamlet undervejs gennem refleksionsskemaer udfyldt af kommunerne og gennem interviews med fagpersoner og familier foretaget af evaluator.

Ved initiativets afslutning foreligger modelbeskrivelsen i en version, der afspejler erfaringerne i projektet, og hvor beskrivelsen af inddragelsen af de unge er tilpasset efter barnets lov.

Modellens værdier og kerneelementer

Model for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap hviler på tre grundlæggende værdier: et ressourcefokuseret børne- og ungesyn, et helhedsorienteret perspektiv på den unge og den unges familie samt et tæt tværgående samarbejde (Tabel 2.1).

Tabel 2.1

Værdigrundlag for model for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap

<i>Et tidssvarende børne- og ungesyn med en ressourcefokuseret tilgang</i>	Den unge anerkendes som et selvstændigt og kompetent individ med egne holdninger, ønsker og perspektiver på eget liv og forhold, og det er centralt at den unges perspektiv inddrages uanset handicap. Den unge har ressourcer og styrker, som der tages udgangspunkt i, i forberedelsen af overgangen til voksenlivet.
<i>Helhedsorienteret perspektiv på den unge og den unges familie</i>	Det helhedsorienterede blik er vigtigt, for at kunne møde og forstå hele den unge, den unge familie og deres liv, men også for at kunne skabe sammenhæng i indsætterne den unge og familien modtager. For både den unge og den unges familie vil overgangen til 18 år ofte medfører

	ændringer, så det er vigtigt at være opmærksom på at se helhedsorienteret på den unge og familiens liv og perspektiv.
<i>Tværgående samarbejde er essentielt</i>	Samarbejde på tværs af kommunen – både børne- og voksenområdet, men også på tværs af sektorer – er essentielt for at kunne skabe en god overgang for den unge og dennes familie. Det er derfor nødvendigt, at kommunen kan se værdien i det tætte tværfaglige samarbejde.

Kilde: Social- og Boligstyrelsen (2025).

I modellen indgår fire kerneelementer, der hver tager afsæt i et princip for ledelsens og de fagprofessionelles praksis. Modelbeskrivelsen giver en faglig begrundelse for hvert princip og angiver en række konkrete handlinger og hjælperedskaber, man som ledelse og rådgivere kan anvende i arbejdet med hvert kerneelement. Kerneelementer og principper fremgår af Tabel 2.2.

Tabel 2.2

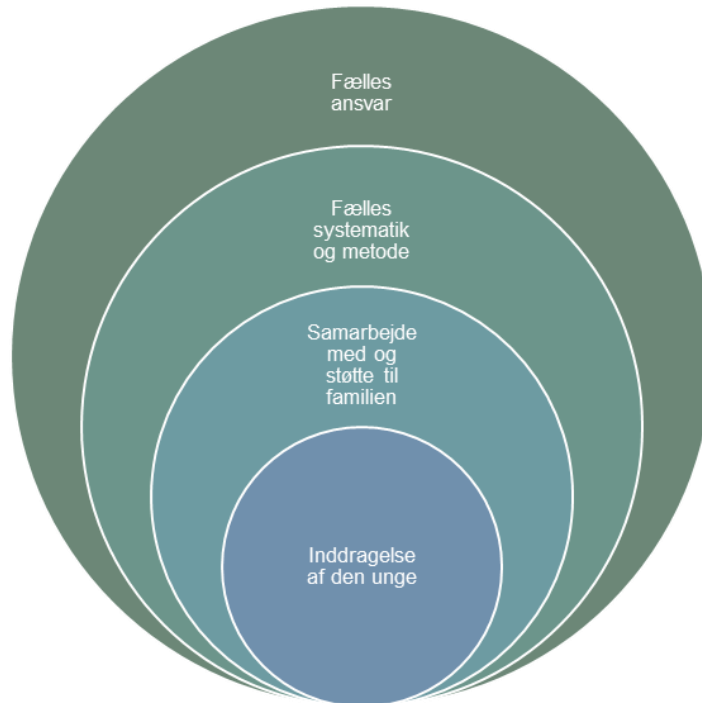
Kerneelement	Princip
<i>Fælles ansvar</i>	Skab rammerne for og understøt samarbejdet om den unges overgang til voksenlivet på tværs af afdelinger, så der er en tydelig opgave- og ansvarsfordeling.
<i>Fælles faglig systematik og metode</i>	Rådgiverne skal arbejde helhedsorienteret ud fra en fælles faglig systematik og metode for at få undersøgt de relevante temaer i den unges liv, så den unge og den unges familie oplever en sammenhængende overgang til voksenlivet.
<i>Samarbejde med og støtte til familien</i>	Etablér et samarbejde med forældrene, hvor rådgiveren vejleder og skaber et overblik over familiens samlede livssituation, så familien oplever sig trygge og forberedte på, hvad der skal ske i overgangen.
<i>Inddragelse af den unge</i>	Rådgiveren skal inddrage den unge i overgangen fra ung til voksen, så den unge får mulighed for og støttes i at udtrykke sine synspunkter, og således, at der lyttes til og handles passende på den unges perspektiver.

Kilde: Social- og Boligstyrelsen (2025).

Målet for arbejdet med modellen er, at de unge og familierne oplever at være velforberedte og trygge ved de unges overgang til voksenlivet. Det skal opnås gennem inddragelse af de unge og gennem vejledning af familien, så den får overblik over sin samlede livssituation. Kerneelementet *Fælles ansvar* udgør en ramme for arbejdet med de tre andre kerneelementer, mens *Fælles faglig systematik og metode* vedrører den helhedsorienterede fremgangsmåde, der anvendes til belysning af relevante temaer i den unges liv og i samarbejdet med familien og den unge. De fire kerneelementer er dermed forudsætninger for hinanden (Figur 2.1).

Figur 2.1

Model for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap

Kilde: Social- og Boligstyrelsen (2025)

Principperne er formuleret med henblik på, at modellen kan implementeres og anvendes uanset den kommunale organiseringsform og fokusområder i øvrigt. Samarbejdet mellem børne- og ungeområdet og voksenområdet kan organiseres på flere måder, fx igennem tværgående netværksmøder, faste tværgående teams eller en samlet organisering i en ungeenhed.

Tilsvarende kan samarbejdet med familien og inddragelsen af den unge udformes på forskellige måder, der alle er i overensstemmelse med principperne. Der er ikke fastlagt mere specifikke kriterier for efterlevelsen af modellen.

Når der i denne rapport refereres til 'indsatsen', henvises til den praksis, kommunerne har indført for arbejdet med modellen.

Modellens målgruppe

Målgruppen for modellen er unge med handicap, der er fyldt eller om kort tid fylder 16 år, og deres forældre. I evalueringen indgår de unge og deres forældre derfor som to sidestillede målgrupper med selvstændige perspektiver.

Handicap dækker i denne sammenhæng over følgende:

- Fysiske handicap, fx bevægelseshandicap, synshandicap, hørehandicap o.a.
- Udviklingsforstyrrelser, fx autisme
- Opmærksomhedsforstyrrelser, fx ADHD
- Øvrige funktionsnedsættelser, fx erhvervet hjerneskade, udviklingshæmning o.a.

Målgruppen af unge spænder bredt fra unge med lettere, afgrænsede funktionsnedsættelser til unge med omfattende, komplekse og sammensatte funktionsnedsættelser.

Barnets lov §§ 122-123 omfatter både unge med funktionsnedsættelser og unge med indgribende og langvarige lidelser. Målgruppen for modellen er imidlertid afgrænset til unge med funktionsnedsættelser, så lidelser som fx angst og depression ikke i sig selv betyder, at en ung er en del af målgruppen.

Evalueringsens formål og undersøgelsesspørgsmål

Den afsluttende evaluering opsamler erfaringer fra initiativet og undersøger resultaterne af kommunernes arbejde med modellen for bedre overgang. Formålet er at opsamle erfaringer, så de kan være til gavn for andre kommuner, enten ved videre udvikling og afprøvning af modellen eller ved anvendelse af initiativets erfaringer og resultater i flere danske kommuner.

Evalueringen skal besvare følgende hovedspørgsmål:

Resultater for unge og forældre

1. Oplever unge og forældre at være trygge og velforberedte på de forandringer, som overgangen fører med sig?
2. Oplever unge og forældre at deres inddragelse i forberedelsen af overgangen er meningsfuld?

Implementering og organisatoriske resultater

3. Er modellen meningsfuld og brugbar for ledere og fagprofessionelle?
4. Hvordan praktiseres modellens fire principper i kommunerne?
5. Hvordan oplever unge og forældre samarbejdet med kommunen om overgangen?
6. Hvilke faglige og organisatoriske resultater af arbejdet med modellen har kommunerne opnået, og hvilke typer af omkostninger er forbundet hermed?

3 Evalueringsdesign

Evalueringen har været tilrettelagt med henblik på både tilpasninger af modellen undervejs i udviklingsperioden og på en afsluttende evaluering af den udviklede model. Det er den fælles, tværgående model for kommunernes arbejde, som evalueres i denne afsluttende rapport. Det betyder, at det ikke er alle de beskrevne erfaringer og resultater, som er gældende for alle fem kommuner i initiativet.

Vi har anvendt både kvalitative og kvantitative metoder i evalueringen. Når begge typer af metoder anvendes i besvarelsen af et evalueringsspørgsmål, sidestiller vi de metodiske tilgange og sammenholder de forskellige perspektiver fra de unge, forældre og fagpersoner. Metoder og datakilder i den afsluttende evaluering fremgår af Tabel 3.1. En fuld opgørelse af interviewpersoner og respondenter kan findes i bilag.

Tabel 3.1

Datakilder og metoder

Resultater for unge og forældre	Datakilder	Metoder
1. <i>Oplever unge og forældre at være trygge og velforberejdede på overgangen?</i>	- Kvalitative interviews med unge og forældre. - Spørgeskemaundersøgelse blandt unge og blandt forældre.	- Tematisk analyse. - Tværsnitsanalyse (ét nedslag i tid).
2. <i>Oplever unge og forældre, at deres inddragelse i overgangen er meningsfuld?</i>		
Implementering	Datakilder	Metoder
3. <i>Er modellen meningsfuld og brugbar for de fagprofessionelle?</i>	- Kvalitative interviews med ledere og medarbejdere. - Refleksionsskemaer fra hver af de fem kommuner.	- Tematisk analyse. - Dokumentanalyse.
4. <i>Hvordan praktiseres modellens fire principper?</i>	- Kvalitative interviews med ledere og medarbejdere. - Refleksionsskemaer fra hver af de fem kommuner. - Registreringsark for unge i indsatsen.	- Tematisk analyse. - Dokumentanalyse. - Opgørelse af stam- og aktivitetsdata.
5. <i>Hvordan oplever unge og forældre samarbejdet med kommunen?</i>	- Kvalitative interviews med unge og forældre. - Spørgeskemaundersøgelse blandt unge og blandt forældre.	- Tematisk analyse. - Tværsnitsanalyse (ét nedslag).
Faglige og organisatoriske resultater		
6. <i>Hvilke faglige og organisatoriske resultater er opnået for den kommunale organisation, og hvilke typer af omkostninger er forbundet hermed?</i>	7. Kvalitative interviews med ledere og medarbejdere. 8. Refleksionsskemaer fra hver af de fem kommuner. Omkostningsskemaer til angivelse af omkostninger før og efter indførelse af modellen.	- Tematisk analyse. - Dokumentanalyse

Evalueringen er udført af Social- og Boligstyrelsens kontor for Data og Analyse. Udtrykket 'vi' henviser i denne rapport til evaluators.

Interviewundersøgelse

Vi har gennemført en kvalitativ interviewundersøgelse af erfaringer og perspektiver fra både ledere, fagpersoner, de unge og deres forældre. Interviewene er foretaget i perioden august – oktober 2024. De anvendte citater er gengivet under hensyntagen til interviewpersonernes anonymitet. Nogle steder har vi korrigeret tekstens ordlyd, hvis citatet kunne bryde med

anonymiteten eller være svært at forstå. Vi har også forkortet citater ved at fjerne fx ufuldstændige sætninger. Tre punkter (...) angiver, at teksten er forkortet.

I rapporten anvendes betegnelsen 'rådgiver' om sagsbehandlere på voksenområdet og på børne-, unge- og familieområdet. Betegnelsen 'medarbejdere' kan referere til rådgivere, uddannelses- eller beskæftigelsesvejledere, koordinatore eller fagpersoner med andre funktioner i samarbejdet om overgangen. Valget af betegnelse i de enkelte tilfælde er sket under hensyntagen til interviewpersonernes anonymitet.

Spørgeskemaundersøgelse

Vi har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt unge og forældre, som har indgået i kommunernes arbejde med modellen fra januar 2023 til juni 2024. Undersøgelsen er gennemført i august-september 2024. Det betyder, at de unge har haft forskellig alder, og de enkelte unge og deres forældre har været forskellige steder i overgangsprocessen. Det betyder også, at de unge og forældre, som har svaret, har samarbejdet med kommunerne på forskellige tidspunkter i kommunernes implementering af modellen for en bedre overgang.

Kun en mindre andel af besvarelserne er modtaget fra unge og forældre fra samme familie. Besvarelserne fra de to grupper vil derfor i de fleste tilfælde vedrøre oplevelser af forskellige overgangsforløb, og der er ingen direkte afhængighed mellem svarene.

Vi ønsker at takke Sammenslutningen af Unge med Handicap for kvalificering af formuleringen af spørgsmål til de unge. Ansvar for den endelige formulering er alene vores.

Besvarelser fra de unge

Spørgeskemaet blev udsendt til den digitale postkasse for unge over 16 år, som har deltaget i indsatsen. Af vejledningen til de unge fremgik, at de gerne måtte få hjælp til besvarelsen. Spørgeskemaet er ikke udsendt til 40 unge, for hvem rådgiverne havde vurderet, at de uanset hjælp ikke ville have forudsætninger for at besvare et webbaseret spørgeskema.

120 unge modtog spørgeskemaet, og 36 indsendte en fuld eller delvis besvarelse. For 82 unge havde rådgiveren vurderet, at de ville have forudsætninger for at besvare spørgeskemaet, mens rådgiverens vurdering ikke fremgik af registreringsarket for de resterende 38 unge. De 36 besvarelser udgør 44 pct. af det forventede antal mulige besvarelser på 82.

Ca. 50 pct. af de unge i undersøgelsen er 17 år. Resten fordeler sig næsten ligeligt på hhv. 16 år og på 18 år eller ældre. Tilsammen repræsenterer respondentgruppen dermed aldersspændet i overgangsforløbet.

De unges primære og sekundære funktionsnedsættelser

Nogle unge har fået hjælp til besvarelsen af deres forældre, og der er modtaget besvarelser fra unge med forskellige funktionsniveauer, fx også fra unge uden talesprog.

Vi har undersøgt fordelingen af funktionsnedsættelser blandt de unge, der har besvaret spørgeskemaet, og blandt de unge, hvis forældre har svaret. Vi finder, at begge grupper ligner den samlede gruppe af unge, der er registreret i indsatsen, idet de har omtrent samme fordeling af primære og sekundære funktionsnedsættelser.

Alligevel må resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen tolkes med forbehold for, at de unge, der har indsendt besvarelser, kan have andre kognitive funktionsniveauer, ressourcer og

oplevelser end resten af gruppen – herunder de 40 unge, som ikke har modtaget spørgeskemaet.

Besvarelser fra forældre til de unge

Eftersom forældrene er en selvstændig målgruppe for modellen, er forældrene behandlet som sådan i spørgeskemaundersøgelsen. Det betyder, at når der var registreret to forældre til en ung i indsatsen, blev forældrene givet mulighed for at indsende enten én fælles eller to selvstændige besvarelser.

Spørgeskemaet blev udsendt til forældrenes digitale postkasse, og vi modtog i alt 95 fulde eller delvise besvarelser. Ca. 50 pct. af besvarelserne kommer fra forældre til unge på 17 år, ca. 30 pct. til unge på 16 år, og ca. 20 pct. til unge som er 18 år eller ældre. Lige som de unge i spørgeskemaundersøgelsen er forældrene altså fra familier, der er forskellige steder i deres overgangsforløb.

Tabt arbejdsfortjeneste

Kommunerne har registreret kompensation for tabt arbejdsfortjeneste for forældre til 31 unge i indsatsen. I spørgeskemaundersøgelsen har 27 forældre angivet, at enten de selv eller en anden i husstanden har modtaget kompensationen inden for det seneste år.

Spørgeskemasvarene afspejler dog ikke nødvendigvis hele gruppen af forældre, som kommunerne har registreret med tabt arbejdsfortjeneste. Ikke alle forældre til de 31 unge har nødvendigvis indsendt en besvarelse, mens begge forældre i andre tilfælde kan have indsendt individuelle besvarelser.

Familier, der står til at miste en del af deres indtægtsgrundlag ifm. at den unge fylder 18 år, kan have et større og mere omfattende behov for forberedelse. Usikkerhed om økonomiske fremtidsudsigter efter bortfald af kompensationen kan antages at påvirke deres svar i spørgeskemaundersøgelsen i en mindre positiv retning.

4 De unge i overgangen

I dette kapitel giver vi en karakteristik af de unge, som har været en del af projektet i de fem kommuner. Vi beskriver de unges køns- og aldersfordeling, deres primære og eventuelle sekundære funktionsnedsættelser, deres boform og igangværende uddannelse.

Beskrivelsen er baseret på de oplysninger, som rådgivere og andre medarbejdere i projektkommunerne har indtastet om de unge, når de er blevet registreret i indsatsen. Boks 4.1 præsenterer de vigtigste karakteristika for de i alt 160 unge på tværs af de fem kommuner i projektperioden.

Boks 4.1

Karakteristik af de unge

- De fleste unge registreres i indsatsen som 16-årige og er oftest drenge (57 %). Den gennemsnitlige alder for registrering i indsatsen er 15,8 år.
- Ca. 60 pct. af de unge har autisme som deres primære funktionsnedsættelse. Over halvdelen af de unge har en sekundær funktionsnedsættelse i tillæg til den primære funktionsnedsættelse.
- De unges funktionsnedsættelser – herunder forskelle i evnen til verbalt at udtrykke ønsker og behov – giver behov for en differentieret tilgang til inddragelsen af de unge i deres overgangsforløb.
- Over halvdelen af de unge er i gang med en grundskoleuddannelse.
- Omkring 80 pct. af de unge bor hjemme hos deres forældre. Der er registreret kompensation for tabt arbejdsfortjeneste for én eller begge forældre hos ca. en fjerdedel af de hjemmeboende unge. Det betyder, at overgangen kan betyde store ændringer i livssituationen for disse familier.

Karakteristik af deltagerne i projektet

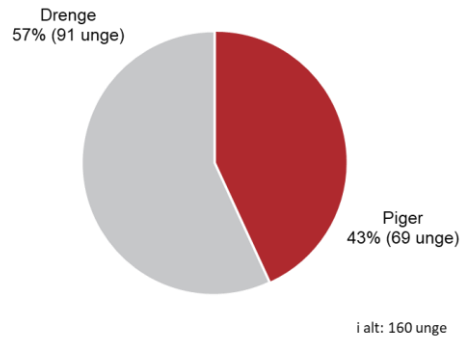
De fleste unge registreres i indsatsen som 16-årige og er oftest drenge.

Blandt de 160 unge, der blev registreret i indsatsen, var knap 60 pct. drenge. For de 115 unge, for hvem der haves oplysninger om alder, var den gennemsnitlige alder ved registrering i indsatsen 15,8 år.

Figur 4.1 og Figur 4.2 viser henholdsvis den procentvise køns- og aldersfordeling blandt de unge.

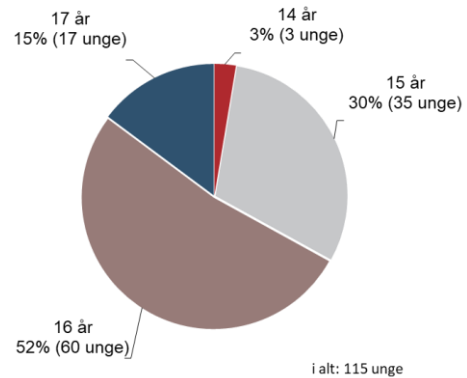
Figur 4.1

Kønsfordeling blandt unge i indsatsen

Figur 4.2

registrering i indsatsen

Anm.: Køns- og aldersfordeling for unge, som er registreret i indsatsen i perioden fra januar 2023 – juni 2024.

Kilde: Egne beregninger baseret på stamdata fra opstartsregistreringer i projektkommunerne.

Over halvdelen af de unge blev registreret i indsatsen som 16-årige, mens knap en tredjedel blev registreret som 15-årige. Kommunernes praksis, hvor de unge kan registreres op til seks måneder før deres første møde, kan forklare, hvorfor nogle få unge blev registreret i indsatsen allerede ved 14-års alderen. Omkring 15 pct. af de unge blev først registreret som 17-årige. Det betyder dog ikke nødvendigvis, at der ikke er afholdt møder ved de 16 år, idet nogle unge kan have påbegyndt et overgangsforløb, før modellen og registreringen i indsatsen blev indført.

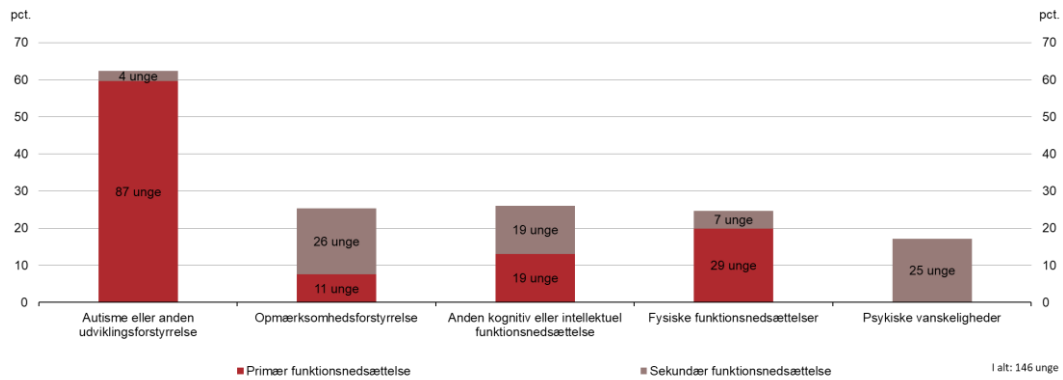
Ca. 60 pct. af de unge har autisme som deres primære funktionsnedsættelse

Rådgivere og andre medarbejdere i kommunerne har registreret, hvad de vurderer som de unges primære og eventuelle sekundære funktionsnedsættelser. Registreringen er bl.a. udtryk for, hvad rådgiverne har vurderet har størst betydning for de unges behov for hjælp og støtte efter barnets lov (tidligere efter serviceloven).

For 146 unge er der registreret en primær funktionsnedsættelse, og for over halvdelen af disse unge (n=81, 55 pct.), er dertil registreret en sekundær funktionsnedsættelse. Figur 4.3 viser den procentvise fordeling af primære og sekundære funktionsnedsættelser i ungegruppen.

Figur 4.3

Primær og sekundær funktionsnedsættelse for unge i indsatsen opgjort i procent og antal

Anm.: n=146 unge, hvoraf 81 unge også har en sekundær funktionsnedsættelse. De procentvise opgørelser er baseret på de 146 unge. Anden kognitiv funktionsnedsættelse inkluderer: udviklingshæmning, udviklingsforstyrrelse af tale og sprog eller kommunikationsnedsættelse, samt anden intellektuel/kognitiv forstyrrelse. Fysiske funktionsnedsættelser inkluderer: multiple funktionsnedsættelser, mobilitetsnedsættelse, medfødt hjerneskade, erhvervet hjerneskade, høre- eller synshandicap, sjældent forekommende funktionsnedsættelse og anden fysisk funktionsnedsættelse. Psyriske vanskeligheder inkluderer: forandret virkelighedsopfattelse, spiseforstyrrelse, angst, depression, tilknytningsforstyrrelse eller anden psykisk vanskelighed.

Kilde: Egne beregninger baseret på stamdata fra opstartsregistreringer i projektkommunerne fra perioden januar 2023 – juni 2024

Som det fremgår af figuren, optræder autisme eller anden udviklingsforstyrrelse som primær funktionsnedsættelse hos ca. 60 pct. af de unge og dertil som sekundær funktionsnedsættelse hos en lille gruppe på under 5 pct. Opmærksomhedsforstyrrelser som fx ADHD er registreret som primær funktionsnedsættelse hos ca. 10 pct. af de unge, men ses oftere som sekundær funktionsnedsættelse med en forekomst på ca. 20 pct. Anden kognitiv eller intellektuel funktionsnedsættelse er jævnt fordelt mellem primære og sekundære funktionsnedsættelser og omfatter samlet set op mod en fjerdedel af ungegruppen. Fysiske funktionsnedsættelser er registreret som primær funktionsnedsættelse hos ca. 20 pct. af de unge og som sekundær funktionsnedsættelse hos ca. 5 pct.

Idet målgruppen for modellen er afgrænset til unge med funktionsnedsættelser, optræder psyriske vanskeligheder ikke som den primære udfordring for de unge i indsatsen. Men ca. 20 pct. har psyriske vanskeligheder samtidig med funktionsnedsættelsen.

Behov for differentieret tilgang til inddragelse

Variationerne i de unges funktionsnedsættelser understreger behovet for en differentieret tilgang til overgangen, der tager højde for de unges kognitive niveau, kommunikationsevner og individuelle behov. Rådgivere i projektkommunerne har i interviews påpeget, at både de unges kognitive funktionsniveau og evne til verbalt at udtrykke ønsker og behov spiller en væsentlig rolle for måden, hvorpå inddragelsen kan ske. Tilpasninger af mødeformer og kommunikationsteknikker er derfor afgørende for, at alle unge uanset funktionsnedsættelse kan få støtte til at give udtryk for deres perspektiv.

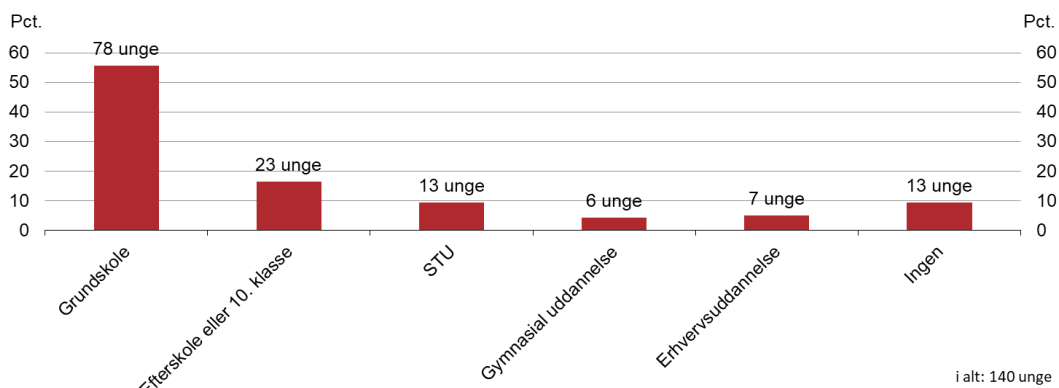
Over halvdelen af de unge er i gang med en grundskoleuddannelse

Der er registreret oplysninger om uddannelse for 140 unge. Over halvdelen af de unge var i gang med en grundskoleuddannelse, mens lidt over 15 pct. af de unge var på efterskole eller i gang med en 10. klasse på tidspunktet for registrering i indsatsen. En mindre andel var i gang med henholdsvis en gymnasial uddannelse (ca. 5 pct.), en erhvervsuddannelse (ca. 5 pct.) eller en særlig tilrettelagt ungdomsuddannelse (stu) (knap 10 pct.).

Ud af de 140 unge var 13 ikke i gang med en uddannelse på registreringstidspunktet. Blandt disse havde rådgiveren angivet sociale udfordringer relateret til ufrivilligt skolefravær for 5 unge. I alt blev der registreret ufrivilligt skolefravær for 16 unge; men da de resterende 11 unge var indskrevet på en uddannelse, fremgår de som værende i gang med en uddannelse i Figur 4.4.

Figur 4.4

Igangværende uddannelse for unge i indsatsen opgjort i procent og antal

Anm.: n=140.

Kilde: Egne beregninger baseret på stamdata fra opstartsregistreringer i projektkommunerne i perioden januar 2023 – juni 2024.

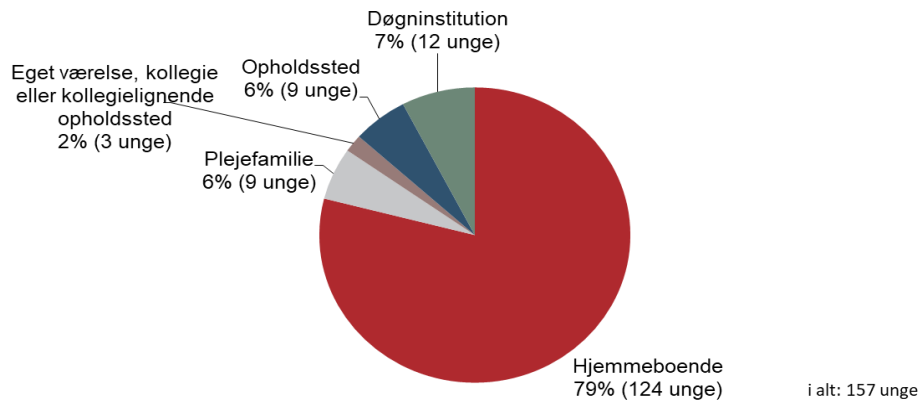
Selvom nogle unge oplever udfordringer med ufrivilligt skolefravær, er en stor del af dem fortsat tilknyttet et uddannelsesforløb. Det peger på, at deres situation kræver særlig støtte og opmærksomhed for at sikre deres fortsatte deltagelse og trivsel i uddannelsessystemet.

Næsten 80 pct. af de unge bor hjemme hos deres forældre

I registreringen blev angivet boformer for 157 unge som vist i Figur 4.5.

Figur 4.5

De unges boform ved registrering i indsatsen

Anm.: n=157.

Kilde: Egne beregninger baseret på stamdata fra opstartsregistreringer i projektkommunerne i perioden januar 2023 – juli 2024.

Langt størstedelen af de unge (næsten 80 pct.) boede hjemme hos deres forældre, mens lidt over 5 pct. boede i plejefamilier. Cirka 5 pct. af de unge boede på døgninstitutioner, som tilbyder omfattende støtte og omsorg i et struktureret miljø, og en tilsvarende andel boede på opholdssteder, der tilbyder mindre, familieagtige rammer med støtte fra pædagogisk personale. En mindre andel på under 5 pct. boede selvstændigt på eget værelse, kollegie eller kollegielignende opholdssteder med mulighed for støtte efter behov.

Denne fordeling illustrerer de forskellige behov og forhold blandt de unge i indsatsen.

Forældre med kompensation for tabt arbejdsfortjeneste

For 31 unge, som alle boede hjemme hos deres forældre, blev det registreret, at en eller begge forældre modtog kompensation for tabt arbejdsfortjeneste. Dette svarede til godt en fjerdedel af de unge i den hjemmeboende gruppe.

Forældre kan ikke modtage kompensation for tabt arbejdsfortjeneste, når den unge er fyldt 18 år. Det kan medføre store ændringer for familiernes livssituation, når den økonomiske kompensation ophører, selvom den unge fortsat har behov for særlig støtte og opmærksomhed. Dette understreger betydningen af at have en plan for overgangen for både de unge og deres forældre.

5 Resultater for unge og deres forældre

Målet med modellen for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap er, at både unge og forældre oplever at være trygge og velforberejdede på de forandringer, som den unges overgang til voksenlivet fører med sig.

I evalueringen har vi med inspiration fra Antonovsky (2000) lagt til grund, at de unge og forældrenes oplevelse af at være velforberejdede og trygge kan forstås som udtryk for, om de oplever overgangen som meningsfuld, begribelig og håndterbar. Dvs. om de oplever at forstå, hvad overgangen betyder, om de oplever at kunne handle på og håndtere de udfordringer, den fører med sig, og om de oplever, at det har givet mening for dem at engagere sig i samarbejdet om overgangen.

Hovedpointer – resultater for unge og forældre

Boks 5.1

- Mange forældre oplever overgangen til voksenlivet som ubegribelig og uhåndterbar. De forbinder den med stor usikkerhed, fordi de mangler konkret information, vejledning og handlingsorienteret overblik over overgangsprocessen; eller fordi de oplever selv at skulle være proaktive for at få relevant og rettidig information. Mere positive resultater ses hos forældre, som oplever at vejledningen har givet dem overblik over overgangsprocessen og en bedre forståelse af de forandringer, som den unges overgang til voksenlivet fører med sig.
- For de unge kan det være svært at føle sig velforberejdet på overgangsprocessen. De kan have svært ved at forholde sig til, hvad de vil, når de bliver 18 år, og svært ved at huske, hvad der bliver aftalt. Andre unge oplever ikke selv behov for mere forberedelse. Enten fordi de er trygge ved at kende til nogle af de konkrete forandringer, eller fordi de er trygge ved, at deres forældre har tjek på det hele, at der er lagt en plan, eller at forældrene evt. kan blive deres værge.
- I familier med tidligere negative oplevelser med kommunen er tilliden til det kommunale system nedbrudt. For dem er det afgørende for trygheden, at de kan have personlig tillid til deres rådgivere.
- Både unge og forældre oplever det som meningsfuldt, at forældrene inddrages, da de unge i høj grad er afhængige af forældrene i overgangen. Forældrene oplever det også overvejende som meningsfuldt, at de unge inddrages i overgangen. De finder det vigtigt, at de unge deltager i møder, hvis de kan, og at deres stemme bliver hørt. Nogle forældre er dog bekymrede for, om de unge kan tåle at deltage i møder med mange deltagere, eller de er betænkelige ved, at den unge selv skal give udtryk for sine behov.
- Unge har forskellige oplevelser af, hvorvidt det er meningsfuldt, at de inddrages i overgangen. Nogle oplever det som en selvfølge, at de skal inddrages i møder om deres eget liv. Andre har svært ved at forholde sig til, hvad der skal ske, når de bliver 18 år, og har svært ved at give udtryk for deres tanker og ønsker.
- Det virker positivt for forældrene og de unges oplevelse af at være velforberejdede og trygge, når rådgiverne tilpasser møderækken efter familiens behov, anvender fleksible mødeformer og involverer de relevante parter tidligt. Tilpasning af vejledningens form og omfang til den enkelte familie gør inddragelsen meningsfuld for både forældre og unge.

I dette kapitel præsenterer vi evalueringens fund vedrørende tre resultatmål for forældrene og for de unge: 1) at de er velforberejdede på, hvad der skal ske, når den unge fylder 18 år, 2) at de er trygge ved, at den unge fylder 18 år og 3) at de oplever, at overgangen er meningsfuld.

For hvert resultatmål beskriver vi i dette kapitel endvidere, hvad unge og forældre oplever har virket positivt for dem. Forældrenes og de unges perspektiver præsenterer rådgiverne for en række praktiske dilemmaer og handlemuligheder, når de skal afveje hensyn til både forældrene og de unge. Rådgivernes håndtering af disse dilemmaer er beskrevet i kapitel 6.

Delkonklusioner

I modellen for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap er formålet, at både unge og forældre oplever at være trygge og velforberedte på de forandringer, som den unges overgang til voksenlivet fører med sig. Evalueringen beror på den antagelse, at oplevelsen af at være velforberedt og tryk hænger sammen med, om de unge og deres forældre oplever overgangen som begribelig, håndterbar og meningsfuld. Evalueringen peger på, at både forældre og unge har blandede oplevelser af, hvorvidt dette er lykkedes.

Overgangen er svær at begribe og håndtere

Det overvejende billede blandt forældre er, at de ikke oplever overgangen som begribelig eller håndterbar. Mange forbinder overgangen til voksenlivet med stor usikkerhed, idet de mangler konkret information, vejledning og handlingsorienteret overblik over forandringerne og muligheder for hjælp og støtte. I de tilfælde, hvor forældre oplever, at de er velforberedte, skyldes det særligt, at vejledningen har været anvendelig, idet mængden og formen på informationen er tilpasset til familiens behov, at den er kommet på rette tidspunkt og at informationen både præsenteres mundtligt og visualiseres skriftligt.

For mange forældre er overgangen derfor fortsat forbundet med en uvished, idet der ikke er lagt en klar plan for overgangen til voksenlivet. Det medfører utryghed om, hvad der skal ske med den unge. I de tilfælde, hvor forældrene oplever at være trygge, skyldes det særligt, at de har fået korrekt og dækkende vejledning tidligt i processen. Fx ved at voksenrådgiver har været inddraget tidligt, og at alle relevante fagpersoner har deltaget på møder om overgangen.

Tilsvarende oplever unge, at det er svært at være velforberedte på overgangen, fordi det kan være svært for dem at give udtryk for deres tanker og holdninger, svært for dem at forholde sig til, hvad de vil i en for dem fjern fremtid, når de bliver 18 år og at de ikke kan huske, hvad der tales om på møder. For disse unge er det vigtigt, at deres forældre er velforberedte på overgangen, fordi de unges tryghed er afhængig af, at forældrene ved, hvad der skal ske.

Inddragelse medvirker til en meningsfuld overgang

Selvom flere forældre oplever at være utrygge og utilstrækkeligt forberedte på overgangen til voksenlivet, oplever de generelt, at overgangen er meningsfuld, når de inddrages. Forældre har på den måde mulighed for at støtte de unge i at modtage information og repræsentere eller afbalancere den unges stemme, fordi det er dem, som kender den unge bedst. Ligesom de unge har mulighed for at dele deres tanker og ønsker for fremtiden.

Det er forskelligt, hvorvidt forældrene og de unge oplever inddragelsen af de unge som meningsfuld. For nogle forældre er den forbundet med bekymringer for, at det kan være overvældende eller for svært for den unge at deltage i et møde eller i det hele taget forholde sig til de kommende forandringer. Nogle unge giver udtryk for, at det er helt naturligt, at de skal deltage i drøftelser, der vedrører deres eget liv, mens andre foretrækker at være repræsenteret ved deres forældre.

Men når det lykkes for rådgiver at tilrettelægge inddragelsen på en måde, som tager højde for den unges og forældres behov og muligheder, så oplever både forældre og unge, at inddragelsen er meningsfuld.

At være velforberedt på, hvad der skal ske

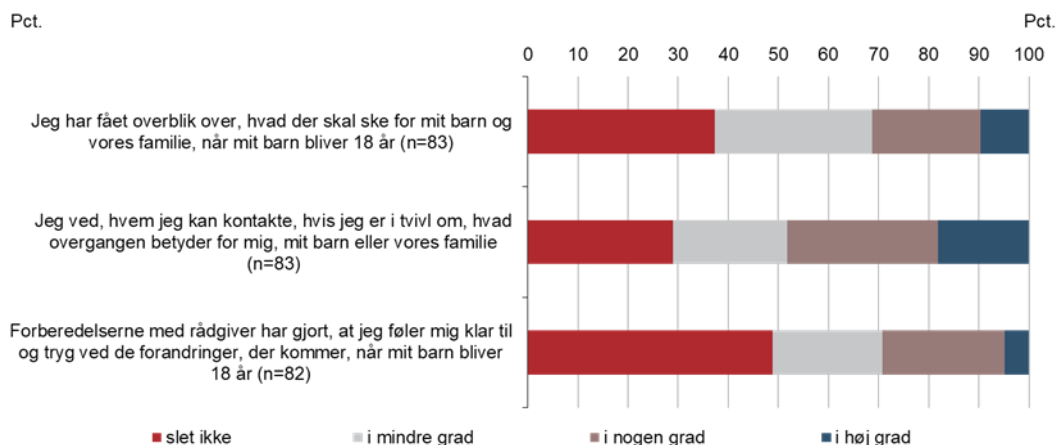
I evalueringen har vi undersøgt, om unge og forældre oplever at forstå, hvad overgangen betyder, så den er begribelig for dem. Vi har også undersøgt, om de oplever at kunne handle på og håndtere de udfordringer, overgangen fører med sig. I forlængelse heraf har vi undersøgt, hvad der har virket positivt for, at forældrene og de unge oplever at overgangen er begribelig og håndterbar, så de kan være velforberedte på forandringerne.

Mange forældre oplever fortsat overgangen til voksenlivet som ubegribelig, uhåndterbar og præget af usikkerhed

I interviews peger mange forældre på, at de fortsat forbinder overgangen til voksenlivet med stor usikkerhed, fordi de **mangler konkret information, vejledning og handlingsorienteret overblik**. Spørgeskemaundersøgelsen tegner samme billede af at mange forældre stadig oplever at være utilstrækkeligt forberedt på forandringerne. Figuren nedenfor viser, at ca. 70 pct. af de adspurgte forældre slet ikke eller i mindre grad oplever at være klar til og trygge ved de forandringer, der kommer, når barnet fylder 18 år. Det er også ca. 70 pct., som slet ikke eller kun i mindre grad er enige i, at de har fået overblik over, hvad der skal ske.

Figur 5.1

Forældres oplevelse af, hvad de har fået ud af forberedelserne opgjort i procent

Anm.: Opgørelsen er baseret på forældre, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.
Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemaresultater fra forældre.

Usikkerheden optræder, når forældrene ikke kender mulighederne for hjælp og støtte, eller når de ikke ved, hvad der skal ske for den unge og for familien, når der skal tages stilling til fx bolig og uddannelse:

(...) hvis du har et almindeligt barn, som ikke har de her samme vanskeligheder, så ved du nogenlunde, hvad der er af muligheder. Det gør

du ikke her. Det havde bare været rigtig fedt, hvis der var nogen, som også kunne guide os lidt. Hvad er der så af muligheder? – Forælder

Usikkerheden vedrører også selve overgangsprocessen, hvor nedenstående citat illustrerer, at flere forældre oplever usikkerhed om, hvad der skal ske, og hvornår det skal ske. Det gælder eksempelvis manglende viden om, hvad der konkret skal ske af forberedelser, sagsskridt, overholdelse af tidsfrister og ansøgningsprocesser.

Endelig oplever forældrene usikkerhed om, hvem der har ansvaret for de enkelte skridt i forberedelsen, og hvad de selv kan og skal være ansvarlige for – fx ansøgninger om værgemål, partsrepræsentation mv. Forældres usikkerhed om, hvem der har ansvaret for de enkelte skridt i forberedelsen afspejles også i spørgeskemaundersøgelsen. Her svarer ca. 50 af forældrene, at de i høj eller i nogen grad er enige i, at de ved, hvem de skal kontakte med spørgsmål om overgangen.

Nogle af de interviewede forældre giver udtryk for, at de ikke savner overblikket på nuværende tidspunkt, da det først bliver relevant, når den unge er tættere på det 18. år. De forventer således, at den information, de mangler på nuværende tidspunkt, kommer på et senere tidspunkt. For andre af de interviewede forældre medfører den manglende vejledning og overblik, at **overgangen ikke er begribelig**, fordi de hverken har overblik over, hvad der skal ske, hvornår det skal ske, eller hvem der er ansvarlig for, at det sker. En forælder fortæller, at hun har savnet en "skriftlig køreplan":

Det sidste års tid, der har man sådan begyndt at tænke og prøve at danne sig et overblik over, hvad er det, man skal have styr på? Hvad skal man have styr på før? Hvad kan man først gøre bagefter? Et eller andet sted, så har jeg nok manglet fra kommunens side, at der ligesom er en skriftlig køreplan. Det kunne jeg måske godt have tænkt mig. - Forælder

Det manglende overblik over processen har også betydning for, om forældrene oplever, at overgangen er **håndterbar**. Som citaterne nedenfor illustrerer, oplever flere forældre i interviewundersøgelsen, at de **selv skal være proaktive** for at få den information, de mangler. Nogle har opsøgt vejledning gennem sociale medier eller eget netværk, mens andre selv har kontaktet kommunen, da den unge var tæt på det 18. år. Men for andre har det manglende overblik ført til, at de er blevet opgivende og har manglet overskud til at kontakte kommunen. Disse forældre oplever, at de ikke er klar til eller kan håndtere de ændringer som kommer, når den unge fylder 18 år, fordi de ikke har fået det nødvendige overblik over overgangsprocessen – på trods af, at de i flere tilfælde selv har opsøgt vejledning.

Det var faktisk også mig selv der kontaktede kommunen for ligesom at sige "prøv at høre her, hun bliver jo 18 år om ikke så lang tid, er det ikke ved at være tid til, at vi skal snakke om hendes fremtid?". Altså det var mig selv, der ligesom skulle kontakte rådgiver for at sige det. - Forælder

Jeg ved faktisk ikke, hvad der så er det næste skridt. Men der tænker jeg, jeg skal have skrevet til rådgiver for at høre, hvornår der egentlig er møde igen, og hvornår skal vi snakke videre om det. - Forælder

Vejledning om fremtidsscenarier og overblik over overgangsprocessen gør overgangen mere begribelig og håndterbar for nogle forældre

Andre forældre i interviewundersøgelsen oplever at være godt forberedte på overgangen. Som citatet nedenfor illustrerer, oplever nogle forældre, at de er blevet **vejledt om og "klædt på" til**, hvad der skal ske, når den unge fylder 18 år. Det indebærer, at rådgivere og vejledere har gennemgået forskellige muligheder for hjælp og støtte og har præsenteret mulige fremtidsscenarier for den unges voksenliv. Det kan fx vedrøre, hvor den unge skal bo, hvad der er af relevante uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder, og hvilke former for hjælp og specialpædagogisk støtte den unge vil kunne få i hjemmet, til uddannelse eller på jobbet.

Så [rådgiver] prøver i hvert fald at klæde os på så godt som overhovedet muligt, og jeg ved også, at til vores næste møde, skal vi snakke dagligdagen, vi skal snakke økonomi og med bolig og alle sådan nogle ting. - Forælder

Vejledningen har givet forældre en større forståelse for, hvad der bliver anderledes, når den unge fylder 18 år, og de oplever derfor at være mere forberedte på overgangen inden for de områder, som de har fået vejledning om. Endvidere oplever nogle forældre, at de har fået **overblik over konkrete skridt i overgangsprocessen**, såsom kommende sagsskridt, tidsfrister, ansøgningsprocedurer, værgemål og behandlingstid på ansøgninger.

Vejledningen om fremtidsscenarier og overblikket over processen medvirker til at gøre overgangen mere begribelig og håndterbar for disse forældre. Det gør den ifølge forældrene, fordi de ved, hvad der bliver anderledes efter den unges 18. år; de har et overblik over, hvad der skal ske af forberedelser; og det er tydeliggjort, hvem der har ansvaret for de forskellige skridt i forberedelsen. Det mindsker den usikkerhed, som forældrene ellers forbinder med overgangen til voksenlivet.

Svært for unge at være velforberedte på overgangsprocessen

I interviews gengiver nogle unge, at de har talt med deres rådgiver om muligheder for botilbud eller bostøtte, uddannelsesmuligheder (FGU og EGU) og økonomi. De fleste unge har imidlertid ikke en oplevelse af, at de ved, hvad der bliver anderledes, når de fylder 18 år. Det kan være udtryk for, at det **er svært for de unge reelt at forholde sig til overgangsprocessen**. Som det fremgår af citatet nedenfor oplever nogle unge, at de har svært ved at tale om tanker og ønsker for fremtiden eller svært ved at huske, hvad der bliver talt om på møderne.

For det meste kan jeg ikke huske noget. Jeg kan huske, at der har været nogle møder, men virkelig ikke meget om dem. – Ung

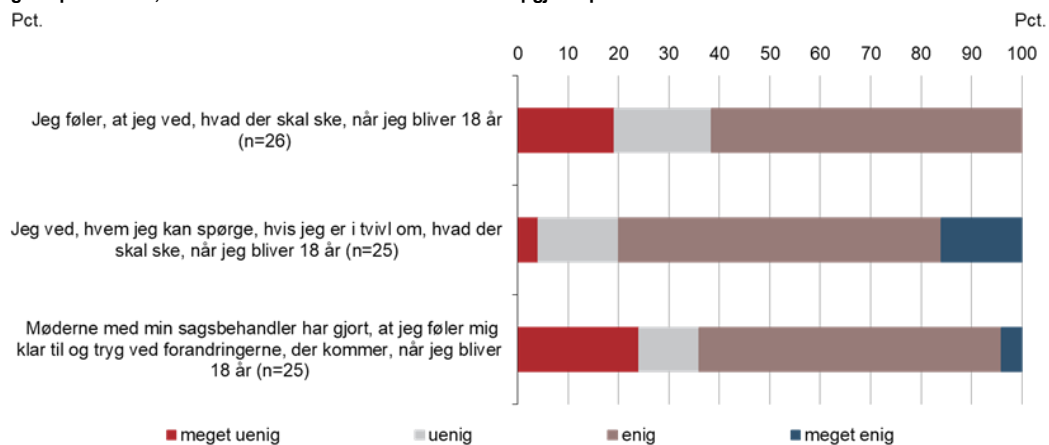
Selvom flere unge har svært ved at forholde sig til overgangsprocessen, giver flere udtryk for, at de ikke har manglet denne vejledning og information. Enten fordi familien har lagt deres egen plan for den unges overgang til voksenlivet, eller fordi de unge får meget af den støtte og rådgivning, som de har brug for, fra deres forældre. Disse unge oplever derfor et mindre behov for selv at være velforberedte, så længe deres forældre har et overblik over, hvad der skal ske.

Spørgeskemaundersøgelsen tegner et **overvejende positivt billede af de unges oplevelse af at være velforberedte på overgangen**. Her ses det, at ca. 60 pct. af de unge er meget enige eller enige i, at de føler, de ved, hvad der skal ske, når de bliver 18 år, ligesom ca. 60 pct. af de unge er enige eller meget enige i, at møderne har gjort dem klar til og trygge ved de forandringer, der kommer. Ca. 20 pct. er dog meget uenige i begge dele. Unge i spørgeskemaundersøgelsen oplever altså i bredt omfang overgangen som begribelig, idet de ved, hvad der skal ske. Foruden dette oplever unge i spørgeskemaundersøgelsen også, at overgangen er **håndterbar**, idet 80 pct. af de adspurgte unge angiver, at de er meget enige eller enige i, at de ved, hvem de kan kontakte med spørgsmål, hvis de er i tvivl om, hvad der skal ske (Figur 5.2).

Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen skal dog tolkes med forbehold for, at det er en mindre andel af de unge, der har svaret på spørgeskemaet. De unge, der har svaret, kan have andre kognitive funktionsniveauer, ressourcer og oplevelser end de andre unge i indsatsen.

Figur 5.2

Unge oplever af, hvad de har fået ud af forberedelserne opgjort i procent

Anm.: Opgørelsen er baseret på unge, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.

Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemaresultater fra unge.

Flere af de interviewede unge er af den opfattelse, at der ikke kommer store forandringer, når de fylder 18 år. De hæfter sig fx ved, at de skal til at betale skat, kan få mere i ungedydelse, skal betale regninger selv eller må køre bil – frem for øvrige forandringer i deres liv. Når et flertal af de unge i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at de ved, hvad der skal ske, når de bliver 18 år, kan det således være udtryk for, at de lægger vægt på de nævnte konkrete forhold, selvom de ikke nødvendigvis ved, hvor de skal bo. De unges forskellige funktionsnedsættelser, herunder autisme, kan også have betydning for, hvordan de konkret tænker om fremtiden.

Hvornår oplever forældrene og de unge at være velforberedte på overgangen?

Både spørgeskemaundersøgelsen og interviews viser, at mange familier oplever at være utilstrækkeligt forberedt på, at den unge fylder 18 år. Der er dog også tilfælde, hvor forældre

oplever, at de er velforberedte, idet overgangen er begribelig og håndterbar. Her er det lykkedes for rådgiver at yde den nødvendige vejledning og skabe overblik over overgangsprocessen. I dette afsnit belyser vi forældrene og de unges oplevelser af, hvad der gør vejledningen succesfuld.

Behov for overblik over overgangsprocessen og den unges overgangssag

For at forældre oplever at være velforberedte på, at den unge fylder 18 år, har de behov for overblik over overgangsprocessen.

Overblikket indebærer særligt tre forskellige elementer. For det første nævner forældre, at det er hjælpsomt, at de har **mundtlige dialoger på netværksmøder** med kommunen. Det indebærer blandt andet, at alle relevante fagpersoner involveres på et møde, hvor der tales om muligheder for hjælp og støtte, inden der træffes endelige valg om, hvad der skal ske. Det giver forældre mulighed for at stille opklarende spørgsmål, og rådgiver kan gennemgå overgangsplanen:

Nu havde vi jo det her møde med kommunen, bosted og skole, og der snakkede vi om det hele. Det var jo fantastisk, at vi lige kunne gå det hele igennem og få alle synspunkter og stemmer på alt det, der nu hører til ind over den unges voksenliv. Og der har vi jo fået slået nogle ting fast, som giver en ro i forhold til, at så ved vi, det er en mulighed, eller så ved vi, det er det, [ung] skal, så nogle ting, de ligger allerede fast. Okay, det er dét, vi ved, hun skal. Og det skaber jo en ro på det område. - Forælder

Forældrenes ønsker til mødedeltagere kan udgøre en udfordring for rådgiverne, hvis de vurderer, at et stort møde ikke vil være egnet til inddragelse af den unge. I interviews fortæller unge fx, at det er meget energikrævende for dem at deltage i møder. I kapitel 6 fortæller vi, hvordan rådgivere har arbejdet med dette dilemma.

For det andet er det vigtigt for forældrene, at der er en **skriftlig opfølgning** på de mundtlige drøftelser. Det kan eksempelvis være opsamlingsmails eller referater af møder, som opridser, hvad der blev aftalt om fx ansvarsfordeling og næste skridt i processen. Det gør det lettere for forældre at huske en stor mængde information. Det kan også være statusskrivelser om sagsskridt, som foretages mellem møder.

For det tredje udtrykker forældre behov for et **visuelt overblik over overgangsprocessen**, som tydeligt viser forberedelsen i form af, hvilke møder og aktiviteter der ligger frem mod den unge fylder 18 år. Det kan eksempelvis være en visuel plan eller tidslinje. Men det handler også om, at de mundtlige dialoger suppleres med et **skriftligt overblik over den unges sag**, fx som det, der i kommunerne kaldes 'Den Unges Overgangsplan' og 'Borgerens Fælles Plan'.

Overblikket mindsker forældrenes usikkerhed ved at gøre det tydeligt, hvad der bliver anderledes efter det 18. år, hvad der skal ske af forberedelser, og hvem der har ansvaret for skridtene i forberedelsen. Så ved forældrene også, hvad de "selv skal få styr på":

Sådan noget så man ikke hele tiden går og tænker, var der noget, jeg burde have haft styr på? Er der noget jeg selv skal få styr på, eller kommer der nogen og fortæller mig hvad jeg skal få styr på? - Forælder

Behov for tilpasning af information og vejledning til familiens behov

For at forældre og unge oplever, at de reelt kan bruge vejledningen, skal **mængden af information tilpasses den enkelte families behov**. Når forældre har mindre eller mere behov for sparring med kommunen end kommunens grundstruktur for overgangen tilsiger, så er der brug for at tilpasse antallet af møder og information. Nogle forældre har viden om lovgivningen og kender til muligheder for hjælp og støtte, fx gennem deres arbejde eller fordi et andet barn eller de selv allerede har været igennem en overgangsproces. Nogle har udarbejdet en egen plan for overgangen. I de tilfælde er det vigtigt, at informationen tilpasses familiens behov. Forældrene vil opleve det som tidsspilde, hvis de indkaldes til møder for at få information, som de i forvejen selv besidder:

Der har de [kommunen] været gode til også at skrue ned og ikke komme med alle informationer på én gang til, fordi de har ligesom været med til at vurdere, hvor er vi henne, og hvad er der så brug for reelt. Det har været ret minimalt faktisk med møder. - Forælder

Omvendt vil forældre, som ikke på forhånd har denne viden, have behov for mere information.

Ligeledes oplever både forældre og unge, at information og vejledning skal **komme på rette tidspunkt for at være begribelig** og anvendelig. Det handler om, at det skal komme på rette tid i forhold til den unges alder og forberedelsesforløb. Men det handler også om, at information skal gives på et tidspunkt, hvor familien har overskud til at modtage den. Unge og forældre fortæller eksempelvis, at det kan være svært at forholde sig til informationen, når der sker en masse andet i livet, såsom at den unge har en eksamen, eller hvis forældre oplever sygdom, stress, depression mv., jf. citatet nedenfor.

Og der var jo faktisk lige nogle samtaler der, som faldt rigtig dumt, fordi det var der, hvor [ægtefælle] var indlagt. Det fyldte rigtig meget i en lang periode der, hvor der slet ikke var overskud til at forholde sig til [overgangen] - og der skulle jeg jo selvfølgelig nok have sagt, jeg har brug for at vi tager det igen. - Forælder

At være tryk ved overgangen

Det er også et mål i modellen for bedre overgang, at de unge og deres forældre oplever at være trygge ved de forandringer, som overgangen fører med sig. Vi har undersøgt, om forældrene og de unge oplever at være trygge ved forandringerne og ved den overgangsplan, som er lagt for den unge. I forlængelse heraf har vi undersøgt, hvad der har virket positivt for, at forældrene og de unge oplever at overgangen er præget af tryghed.

Uvished om overgangen medfører utryghed blandt forældre

Som beskrevet ovenfor oplever forældrene generelt ikke at være velforberedte på overgangen. Det betyder, at de fortsat forbinder overgangen med uvished om den unges bosted, sociale relationer og kommende hjælp og støtte. I interviews giver forældre udtryk for, at **uvisheden medfører utryghed** om, "hvad der bliver af den unge", eller "hvor forsvinder den unge hen?". Det gælder, når forældrene ikke oplever, at der er lagt en klar plan for, hvad der skal ske ved den unges overgang til voksenlivet.

Men uvisheden indebærer også bekymringer hos forældrene for, at den nuværende hjælp og støtte til den unge forsvinder ved det 18. år, uden at de ved, hvad der erstatter dét, de mister. Selvom mange af de interviewede forældre har mødt den unges voksenrådgiver som led i forberedelsen, er de **bekymrede over, om de unge efter de 18 år vil få den hjælp, de skal have**. Det er særligt en bekymring, fordi flere forældre fortæller, at de allerede har måttet "kæmpe" for den hjælp, de har fået ind til nu, og at de ved, at der er "meget støtte, som frafalder, når man bliver 18 år". De er bange for, at de ikke vil kunne fortsætte med samme støtte eller hjælp, og de forbereder sig derfor på, at de fortsat "møder modstand" eller vil "møde en mur", når den unge fylder 18 år, som citatet nedenfor illustrerer.

Hvis man alligevel møder en mur fra den dag, hvor barnet bliver 18, jamen så er det jo fuldstændig ligegyldigt, hvor godt vi har forberedt os i virkeligheden og hvor mange personaletimer, der er brugt på det, og hvor meget vi føler os trygge, og hvor meget vi føler, vi har tillid. Det kan jo forsvinde på et sekund, ikke også? - Forælder

Et tilsvarende billede tegner sig i spørgeskemaundersøgelsen, hvor ca. 70 pct. af de adspurgte forældre oplever, at de slet ikke eller i mindre grad oplever at være klar til og trygge ved de forandringer, der kommer, når barnet fylder 18 år.

Dette er særligt en bekymring for forældrene, fordi inddragelsen af de unge i overgangen betyder, at de unge selv skal udtrykke egne behov og ønsker. Nogle forældre er bekymrede for, at den unge får sagt ja til for meget og indvilget i noget, som ikke svarer til deres behov. Konkret fortæller forældre fx, at en ung har en stærk tilbøjelighed til at svare 'ja' på spørgsmål om, hvad de kan klare uden hjælp og støtte. Her er forældrene bekymrede for, at rådgiveren for hurtigt tager den unges svar for pålydende:

En af [den unges] udfordringer er jo, at det bedste svar på alting, det er "ja". (...) Problemet er bare, at så får man sjældent det, man gerne vil have, eller det, man har brug for. Jeg blev pissehammerende bange, og så tænkte jeg, hvad skal der dog ske med [ung]? - Forælder

Nedbrudt tillid til "systemet" medfører utryghed; men tillidsfulde personlige relationer skaber tryghed

Uvished om, hvad der skal ske, medfører utryghed hos forældrene. Men flere forældre fortæller også om en nedbrudt tillid til "systemet" som helhed på grund af tidligere negative oplevelser. Som citatet nedenfor illustrerer afhænger trygheden for disse forældre af, om de kan have **tillid til de enkelte fagpersoner i kommunen**. Nogle forældre oplever på trods af tidligere

oplevelser derfor alligevel at være trygge ved overgangen. De har tillid til, at der er én i kommunen, der har overblik og ansvar for den unges sag, så det ikke er overladt til familien selv at foretage de nødvendige skridt.

Så en fundamental tillid til systemet, den eksisterer ikke - ikke når man har været igennem det, vi har. Det er jo gammel skade (...). Tillid til nogle enkelte personer undervejs, jo, den kan godt komme. Selvfølgelig kan den det, fordi det er ikke en stor grå masse, det er jo enkelte personer.
- Forælder

Unge tryghed ved overgangen afhænger af, at forældre er velforberedte

Modsat forældrene, oplever **unge** i interviewundersøgelsen at **være relativt trygge ved at fylde 18 år**. Som citatet illustrerer skyldes det i nogle tilfælde, at de unge ikke har tænkt særligt meget på hvad der skal ske, og der er derfor ikke noget konkret, som de er bekymrede for. Nogle har ikke tænkt meget over de konkrete forandringer, fordi de ved, at deres forældre har lagt en plan, eller at forældrene kan blive deres værge. Disse unge oplever at kunne være trygge ved, at deres forældre har "styr på det":

Jeg vil ikke sige, det har fyldt meget [at fylde 18 år] - selvfølgelig har jeg lagt mærke til det og gjort nogle af de ting, jeg skulle, men jeg vil ikke sige, det fylder helt vildt meget. Det er ikke noget, jeg er bekymret for eller noget.
- Ung

De unges funktionsnedsættelse og udviklingsalder kan også være medvirkende til, at de har svært ved at forstå og forestille sig konkret, hvilket ansvar, der følger med, når man bliver myndig.

En ung fortæller, at hendes udviklingsalder ikke følger hendes faktiske alder, og der er truffet afgørelse om værgemål. Hun oplever, at det ville blive "meget presset", hvis hun ikke havde sin mor som værge og selv skulle klare medicinindtag, betaling af regninger og mange andre opgaver, jf. citatet nedenfor.

Fordi jeg er bagud i årene, altså jeg er nok en 14-årig i hovedet... Det bliver jo meget presset. For eksempel, hvis jeg ikke havde min mor som min værge, så skulle jeg selv klare medicin. Jeg skulle selv klare regninger. Jeg skulle selv klare en masse ting, som jeg overhovedet ikke har tænkt på endnu. Og hvis jeg ikke havde min mor til at hjælpe mig med det, så ville jeg måske helt brænde sammen. Fordi, som jeg sagde, jeg er ikke selvstændig.
- Ung

De unges tryghed er dermed i høj grad afhængig af, at forældrene ved, hvad der skal ske, når den unge fylder 18 år. Også for de unge er det derfor vigtigt, at forældrene er velforberedte på overgangen.

Hvornår er familien tryk ved overgangen?

Der er også tilfælde, hvor både forældre og unge oplever, at de er tryk ved overgangen. Her er det lykkedes for rådgiver at skabe tryk blandt familierne på trods af uvisheden om, hvad der skal ske. I dette afsnit belyser vi forældrene og de unges oplevelser af, hvad der har virket positivt for, at de kan være tryk.

Tillid til at én person har ansvar og overblik over den unges sag

Som nævnt ovenfor oplever forældre en tryk ved overgangen, når de ved og har tillid til, at én person har ansvaret for den unges sag. Det kan eksempelvis være en fast børne- og ungerådgiver, som familien kender godt og har tillid til, eller tovholderfunktionen kan også ligge hos en overgangskoordinator. Det vigtige for familierne er, at de oplever, at én person er gennemgående som den, der indkalder til møder, involverer de relevante personer og agerer bindeled mellem familien og kommunen.

Det er også betryggende for forældrene, at der er én person, som er opdateret i sagens aktuelle behov og har kendskab til lovgivningen på tværs af afdelingerne. Det betyder, at de ikke er bange for, at sagen bliver tabt mellem to stole, fordi de ved, at én person har ansvaret for det. Som citatet nedenfor illustrerer er det særligt vigtigt, når der er rådgiverskifte, fordi familien på den måde kan være tryk ved, at én person ser på sagens helhed og løfter ansvaret.

Og selvfølgelig er der en barselsvikar, men hun har slet ikke den erfaring og stopper også nu her om lidt. Men der er vi jo bare tryk i, at vi ved, jamen, [tovholderen] løber med den stafet, og har det overblik over at få samlet alle.
- Forælder

Involvering af alle relevante fagpersoner på møder

Det virker betryggende for forældrene, når alle **relevante fagpersoner involveres på møder**, fordi det giver et helhedsblik på den unge. De enkelte fagpersoner kan byde ind med deres syn på den unge ud fra deres faglighed og den kontekst, som de ser den unge i. Som det fremgår af citatet nedenfor værdsætter forældre, at rådgiverne hører fra alle omkring den unge – både forældre og fagpersoner.

Det at andre har haft mulighed for at fortælle om [den unge], så det ikke kun er mine ord, det synes jeg er tryk, fordi [ung] viser også nogle andre ting, når han er sammen med andre. Så jeg er glad for at andre ligesom har haft muligheden for også at fortælle om [ung] og fortælle om deres erfaringer, sådan at rådgiverne hører det fra alle dem, der er omkring ham. - Forælder

Det gør samtidig forældrene mere tryk, at de selv kan få vejledning direkte fra de relevante fagpersoner på mødet, og at fagpersonerne yder korrekt rådgivning om deres konkrete fagområde. Det medvirker til, at forældre kan være tryk ved, at der er styr på de ting, der skal være styr på.

Inddragelse i trygge rammer og med personer, unge og forældre er trygge ved

De unge lægger i interviews ikke samme vægt på deltagerkredsen som deres forældre. Som vist i citatet fremhæver de unge i stedet vigtigheden af, at der på møderne deltager personer, som er 'på deres side', og som de er trygge ved.

Det er altid godt at have nogen, der er på ens side, når man sidder i de der møder, uanset om de har særlig meget at sige eller ej, fordi så ved man, at der sidder nogen, der forstår én i det mindste. - Ung

Nogle forældre har også en bekymring for, at det er overvældende for de unge at sidde med på møder med mange voksne, som de ikke kender. Derfor er det vigtigt for forældrene, at rådgiver har **besøgt familien**, så de unge har nogle personer, som de kender, og som de er trygge ved på møderne.

Involvering af voksenrådgiver skaber forbindelse til den unges liv som voksen

Det er befordrende for forældres tryghed, at voksenrådgiveren involveres tidligt i overgangsprocessen. Gennem deltagelse på overgangsmøder lærer voksenrådgiveren den unge og den unges historie at kende, kommunikerer med den unge og hører andre fagpersoners syn på den unge. Rådgiveren ved således, hvad der har været aftalt omkring den unge og har deltaget i drøftelserne om muligheder for hjælp og støtte. Det gør forældrene trygge ved ikke at skulle begynde forfra, når den unge fylder 18 år, og voksenrådgiveren overtager ansvaret for sagen:

Fordi så oplever den sagsbehandler [fra voksenområdet] jo også vores side af historien og hvorfor, at vi er kommet frem til det, som vi er kommet frem til, så det ikke bliver sådan et mysterie, når hun lige pludselig skal overtage [sag om ung], og så ligger der, du ved, en sag på 50 sider, som man godt ved, det får hun sgu ikke læst igennem, men nu hører hun på møderne, hvad det er, der bliver snakket om. - Forælder

Når voksenrådgiver involveres tidligt, kan forældre og unge samtidig forberedes på de muligheder for hjælp og støtte, der kommer. På den måde er der allerede inden barnet er fyldt 18 år skabt en forbindelse til den unges liv som voksen, selvom de ikke er voksne endnu. Som illustreret nedenfor fortæller forældre, at det giver dem en ro og en tryghed, at overgangen igangsættes, og at rådgiverne tidligt begynder at undersøge muligheder for hjælp og støtte.

Så [voksenrådgiver] har vi jo allerede kontakt med, så der er jo allerede skabt forbindelse til [den unges] voksne år, selvom hun ikke er voksen endnu. Så at vi allerede nu kan bane vejen for hende, så det ligesom er klart til, når hun bliver voksen. (...) Det synes jeg er så dejligt, at man gør det allerede nu, fordi det skaber jo en ro og en fred inde i os, at vi ved, at tingene er undervejs. - Forælder

Behov for kontinuitet i vejledning, særligt ved rådgiverskifte

For at forældre kan være trygge ved overgangen, skal de kunne have tillid til, at der sker det, som bliver sagt og aftalt. Det er derfor vigtigt, at der er kontinuitet i de møder og den vejledning, som forældre får. Det øger forældre og unges oplevelse af, at rådgiverne arbejder ud fra samme referenceramme, hvilket er særligt vigtigt ved rådgiverskifte. På trods af rådgiverskift skal forældre således opleve, at den nye rådgiver arbejder i forlængelse og med udgangspunkt i de dialoger og aftaler, som forældre har haft med den gamle rådgiver. Greb til dette i projektkommunerne er eksempelvis en 'overgangsplan' eller 'den unges fælles plan', som tydeliggør for forældrene, hvilke aftaler der er indgået, og hvem der er ansvarlig for dem. Hvis forældre oplever, at tidligere aftaler med den gamle rådgiver ikke indfries eller arbejdes videre med, bliver de opgivende og får en følelse af, at "Nu starter vi forfra igen". Det skaber en utryghed ved overgangen, hvis forældre oplever, at de ikke kan regne med det, der bliver aftalt:

Den primære tillid ligger i: Sker det, der bliver sagt? Sker det, som I har lovet? - Forælder

Derudover handler kontinuitet i rådgivning om, at der ikke er lange pauser mellem møder eller vejledning, hvor forældrene ingen informationer eller status får. For at være trygge skal forældrene opleve, at der er **fremdrift i den unges sag**, og at der følges op på de aftaler, som der er indgået. Forældre fremhæver vigtigheden af at vide, at man ikke er "blevet glemt", og at man er opdateret om udviklingen i sagen efter mødet ved de 16 år:

En status. Men det der med, at der faktisk er gang i din sag, den ligger ikke bare på mit bord: "Nu er der blevet indhentet oplysninger fra skolen". Og det behøvede; ikke være noget kæmpe men bare det, at man vidste, at vi faktisk ikke er blevet glemt. – Forælder

Kort tid efter, han blev 16 [havde vi et møde], og så gik der jo egentlig en lang periode, hvor der ingenting skete. Vi havde noget opfølgning i forhold til aflastning og sådan noget, men der kunne det måske have været meget rart med et midtvejs møde. - Forælder

En meningsfuld overgang

Vi har undersøgt, hvorvidt forældre og unge oplever, at de unges overgang til voksenlivet er meningsfuld; herunder om unge og forældre oplever, at forberedelsen af overgangen har været værd for dem at engagere sig i. Vi har også undersøgt, hvornår samarbejdet og inddragelsen opleves som meningsfuld af de unge og deres forældre, og hvad der særligt har medvirket hertil.

Unge og forældre oplever det som meningsfuldt, at forældre inddrages i overgangen

I interviewene oplever både forældre og unge, at det er **meningsfuldt, når forældrene inddrages**. Som tidligere beskrevet har flere unge svært ved at deltage i møder og ved at forholde sig til drømme og ønsker for fremtiden. Derfor giver både forældre og unge udtryk for, at de unge i høj grad er afhængige af forældrenes hjælp i overgangen. Som citatet illustrerer,

peger de unge blandt andet på, at det er deres forældre, som kender den unge bedst, og derfor har de unge i flere tilfælde brug for, at forældrene taler på vegne af den unge. Flere unge peger også på, at deres forældre kan hjælpe med at modtage information, huske hvad der er blevet talt om og bedre har mulighed for at forholde sig til fremtiden mv. Citaterne nedenfor vidner om, at flere unge er af den opfattelse, at det er deres forældre, som skal have styr på, hvad der skal ske i fremtiden, og som lægger en plan med kommunen:

Jeg er ret svær, fordi det er, som min mor siger; jeg er rigtig god til at maskere mig selv. For jeg siger ikke noget, og folk kan ikke rigtig se, at jeg har brug for at sige noget. Overhovedet. Så det er der, jeg kigger på min mor, og så ved hun alt.

Det er [min mor], der kender mig bedst. Hun er sådan én, mit andet jeg, kan man sige. Hun kender mig ind og ud. Så skal man igennem mig, skal man igennem min mor. Man skal i hvert fald kunne få nogle fif fra min mor, for jeg kan nok ikke huske det. Altså, lad min mor tale ud og lad hende tale igennem. - Ung

Forældre oplever også, at det er meningsfuldt, at de selv inddrages i overgangen. For mange forældre handler det om, at de kan have **bekymringer angående inddragelsen af de unge og rådgivernes forståelse af de unges perspektiv**, jf. citatet nedenfor. Af den grund oplever forældrene det som vigtigt, at de også selv inddrages på møderne. På den måde kan de afbalancere den unges udsagn eller – hvis den unge ikke selv deltager – repræsentere den unges stemme, fordi det er dem, som kender den unge bedst.

Det dér omkring realitetssans, det er manglende. Forståelsen for, hvad man kan, og hvad man ikke kan, og det er dét, jeg er bange for. (...) han kan godt forklare "jamen, jeg kan godt lave mad". Men det er ikke ret meget, han kan uden støtte; men fordi han kan koge ris i mikroovnen, så har han fornemmelsen af, at han kan godt lave mad. Og der er jeg bange for, at der så ikke bliver set bagom. - Forælder

Forældre finder overvejende inddragelsen af de unge meningsfuld, men oplevelsen er blandet

Mange forældre har en oplevelse af, at overgangen er meningsfuld, når de unge inddrages. Som citatet viser, nævner de eksempelvis, at selvom en ung ikke er alderssvarende i sin udvikling, har den unge lige som andre mennesker drømme, tanker og ønsker, som skal høres og tages i betragtning. På den måde oplever nogle forældre, at inddragelsen af den unge også bliver en **forberedelse på at skulle tale for sig selv** fra de 18 år. Samtidig oplever forældre, at de unge bliver mere bevidste om de kommende ændringer. Her peger forældre på, at det kan gøre det nemmere for dem at forberede de unge på de kommende ændringer, når de i samtalen kan referere til, hvad der blev talt om på overgangsmødet.

Jeg synes, det er utrolig vigtigt, at deres stemme også bliver hørt. Det kan godt være, at de ikke er alderssvarende og er kommet lige så langt som os andre på mange andre områder, men de har jo drømme og ønsker ligesom os andre for livet. - Forælder

Selvom forældrene overvejende oplever inddragelsen af de unge som meningsfuld, er der tilfælde, hvor forældrene har andre oplevelser. Det er fx, når forældrene vurderer, at det kan være for **sårbart og hårdt for den unge at høre andre voksne tale om den unges udfordringer og funktionsnedsættelse** på et møde. Andre har en opfattelse af, at de unge uanset mødeformen ikke kan klare at deltage, hvor forældre fx udtaler, at "det kan vores unge mennesker ikke tåle," eller "det kan de ikke holde til". Forældre kan som nævnt også være bekymrede for, om rådgiver tager den unges svar for bogstaveligt og pålydende, eller at den unge giver udtryk for at være mere selvstændig, end den unge egentlig er, og dermed ikke får den hjælp, som der er behov for. Det peger derfor på vigtigheden af, at inddragelsen af den unge tilrettelægges på en måde, som både forældrene og de unge er trygge ved.

Unge har forskellige syn på deres inddragelse i overgangen

Nogle af de interviewede unge deler forældres oplevelse af, at overgangen er meningsfuld for dem, når de selv inddrages i processen. De giver udtryk for, at det jo er deres eget liv, og at det derfor er selvfølgelig, at de skal lyttes til og inddrages i beslutninger, der angår dem, jf. citatet.

Selvfølgelig skal jeg være med, når det handler om mig, og jeg er ved at være voksen, så skal jeg jo selvfølgelig have mere at sige i møderne. Det ville være underligt, hvis det var, at jeg ikke skulle være med til dem. - Ung

Ligesom i forældregruppen er der også unge, der i interviews lægger vægt på, at inddragelsen tjener som forberedelse på at skulle tale for sig selv, når den unge bliver voksen. For disse unge og forældre bliver inddragelsen i sig selv en meningsfuld aktivitet i den unges dannelse og myndiggørelse som et voksent menneske.

Men flere unge giver også udtryk for, at samarbejdet om overgangen ikke er meningsfuld for dem, når de selv inddrages på et møde. Selvom rådgivere har haft fokus på blandt andet at tydeliggøre formålet med møder, oplever nogle unge, at det fortsat kan være svært at forstå, hvad formålet med møderne er:

Jeg var mest bare sådan, jeg synes ikke, at det var det værd [at være med på mødet]. Jeg forstod ikke rigtigt, hvad pointen med mødet var. Men min mor forstod det nok godt. - Ung

Altså, jeg følte, at [rådgiver] prøvede, så godt, hun kunne, at snakke med mig, og have en samtale med mig. Og jeg prøvede så godt, jeg kunne, at svare igen. Men jeg tror, at det var mest [rådgiver] og min mor, der fik noget ud af det. - Ung

Selvom rådgiver har prøvet at tilpasse inddragelsen af den unge, synes nogle unge fortsat, at det kan være forvirrende og svært at følge med i, hvad der tales om på møderne, fordi de har svært ved at forstå formålet med og indholdet på mødet, jf. citatet. Det kan samtidig være meget energikrævende for dem at være med på møder. Nogle fortæller, at de er nødt til at blive hjemme fra skole de dage, hvor de har møder med kommunen. Unge italesætter derfor selv, at det kan opleves som meningsløst eller spild af tid, at de skal deltage i møder, når de alligevel ikke selv synes, de får noget ud af det.

Andre unge har svært ved at forholde sig til, hvilke ændringer der kommer, når de fylder 18 år, og har svært ved at tage stilling til, hvad der skal ske. Samtidig har mange svært ved at huske, hvad der bliver talt om på møderne, jf. det viste citat.

For det meste kan jeg ikke huske noget. Jeg kan huske, at der har været nogle møder, men virkelig ikke meget om dem. Så [møderne] kan jeg ikke sige meget om. - Ung

Det opleves derfor ikke meningsfuldt for disse unge at deltage på overgangsmøder, fordi de alligevel ikke kan forholde sig til det, der bliver talt om eller huske, hvad tidligere møder handlede om. Som citatet illustrerer, kan det for nogle unge i stedet opleves som et unødvendigt pres, at de skal deltage på møder, svare på spørgsmål og på den måde have indflydelse på, hvad der skal ske, når de fylder 18 år.

Det er lidt et stort pres [at skulle snakke selv], vil jeg sige, fordi at mange af tingene, ved jeg ikke eller kan ikke forstå det, eller overhovedet ikke har tænkt på det. Så det er sådan et ret stort pres at tænke "Nå, [ung], hun kan det hele selv. Hun klarer den. Hun kan svare på alt. Hun kan sige ja til alt. Så går det". - Ung

Hvornår er inddragelsen meningsfuld for de unge og forældrene?

Tilrettelæggelsen af inddragelsen er afgørende for, om unge og forældre oplever den som meningsfuld. I dette afsnit beskriver vi, hvad der har virket positivt for, at unge og forældre oplever, at inddragelsen har gjort overgangen meningsfuld.

Inddragelse tilpasses den unges og familiens behov og muligheder

Forældre oplever, at inddragelsen er meningsfuld, når møder og information tilrettelægges og tilpasses på en måde, som tager højde for både den enkelte unges og forældrenes behov og muligheder. En forælder fremhæver, at det kræver fleksible mødeformer:

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at når vi sidder så mange, som vi gør til nogle af møderne – du ved, både med studievejledere og sagsbehandlere – så er det også et stort forum at være i. Men jeg er tryk i det, i og med, at [ung] kan få lov til at gå, når hun siger, 'Nu kan jeg ikke mere'. - Forælder

Det indebærer, at de unge inddrages med afsæt i deres behov og muligheder, og at rammer for mødet tilpasses til de unge. Eksempler på dette er, at den unge har mulighed for at forlade mødet undervejs eller sidde med en tablet imens. Det kan også være, at mødet afholdes på tidspunkter, hvor den unge bedre kan overskue det og har mere energi til det, hvilket kan være på skolefri dage. Det indebærer også, at kommunikationen og informationen tilpasses den unges og deres foretrukne måde at kommunikere på, fx med brug af tegninger og visualisering:

[Rådgiver] er rigtig god til at trække det hele ned på et plan, så [ung] kan forstå det. Det der med, at det bliver sagt med ord og tegninger og sådan noget. [Ung] er meget kreativ og visuel, og det møder [rådgiver] hende i. Hun har simpelthen tuscher i forskellige farver og papirer med og sidder og tegner alt det, hun siger og skriver. - Forælder

6 Implementering og praksiserfaringer

I dette kapitel beskriver vi den praksis for arbejdet med modellen for bedre overgang, som de fem kommuner har udviklet i projektperioden. Først beskrives kommunernes tilgang til implementering af modellen som helhed og dernæst anvendelsen af de fire kerneelementer. Eftersom der ikke er fastlagt faste kriterier for anvendelsen af modellen, har vi ikke vurderet kommunernes efterlevelse af modellen. I stedet beskrives praksis, gode erfaringer og familiernes oplevelser på tværs af de fem kommuner. Det betyder, at hvert af de givne eksempler ikke nødvendigvis er udtryk for erfaringen i alle fem kommuner. I stedet er eksemplerne udvalgt for at vise variationen i kommunernes arbejde med den fælles model og for at uddrage læring på tværs.

Delkonklusioner

Hovedpointer – implementering og praksiserfaringer

Boks 6.1

- Modellens principper har vist sig anvendelige uanset forskelle i den kommunale organisationsform. Modellen opleves som meningsfuld og brugbar af både fagprofessionelle og ledere. For at omsætte den har kommunerne udarbejdet lokale redskaber til arbejdet.
- Det gode samarbejde afhænger både af en fælles opgaveforståelse og konkrete arbejdsgange. Kommunerne har i forskellig grad haft fokus på både en fælles bevidsthed, kompetencer og redskaber til anvendelsen af modellen.
- Både ledere og medarbejdere lægger vægt på, at modellen anvendes fleksibelt, så principperne i hver enkelt forløb udmøntes efter den unge og familiens behov. De udviklede redskaber har på forskellig vis bibragt en systematik for, hvordan hvert enkelt forløb skal udformes.

Kommunernes erfaringer viser, at det ikke er nødvendigt at ændre grundlæggende på den organisatoriske struktur for at implementere modellen for bedre overgang. Det er derimod væsentligt for rådgiverne at have tydelige rammer for det tværgående samarbejde, uanset hvordan disse rammer ser ud.

Modellen er fleksibel og har givet kommunerne mulighed for at fokusere på de områder, de vurderede var mest relevante for dem. Den giver også mulighed for at fokusere på individuelle og personlige behov hos de unge og deres familier. Modellens fleksibilitet betyder, at den ikke i sig selv er konkret handlingsanvisende. Ingen af de interviewede ledere og rådgivere omtaler dette som et problem. Tværtimod fremhæver de brugbarheden af de lokale arbejdsgangsbeskrivelser og planer for samarbejdet om overgangen, som er udarbejdet i de enkelte kommuner. Det er uklart, hvor stor en rolle de konkrete formuleringer i modellen har spillet for udarbejdelsen af de lokale redskaber; men redskaberne ligger i direkte forlængelse af modellens kerneelementer.

Den fleksible tilgang er bibeholdt i de kommunale redskaber, men fokus har været på at bibringe en systematik, så der er et fagligt grundlag for udformningen af de enkelte overgangsforløb. Samtidig har rådgiverne med redskaberne fået et fælles sprog for de unges forhold, funktion og funktionsevne, ønsker og behov. Det har givet bedre mulighed for

overlevering af information og fælles tilgang til sagsoplysningen. Det har også betydet en systematik for tidlig involvering af rådgivere fra voksenområdet.

Rådgivere fremhæver i interviews værdien af den tydelige arbejdsdeling, som fremgår af redskaberne. Samtidig lægger de vægt på, at forberedelsen af overgangen nu i høj grad opfattes som en fælles opgave. For mange har det været noget nyt at kunne have så tæt et samarbejde og oparbejde et personligt kendskab til kolleger på andre områder.

Kommunerne har også udviklet konkrete guides og samtaleredskaber til samarbejdet med familierne og inddragelse af de unge. Hensigten har bl.a. været at tilpasse antallet af møder, sammensætningen af deltagerne, mængden af information m.m. efter familiernes behov. Skriftlige overblik, visuelle planer og samtaleark kan lette forberedelse og afholdelse af møder om overgangen. Nogle rådgivere fremhæver, at forløbene kan være så sammensatte, at overblikkene også er til gavn for fagpersonerne selv.

I spørgeskemaundersøgelsen svarer forældrene overvejende positivt på spørgsmål om, hvorvidt møderne har været tilrettelagt efter deres og deres barns behov, lige som synet på samarbejdet med rådgiverne overvejende er positivt. Over halvdelen svarer dog, at de slet ikke eller i mindre grad har modtaget information og vejledning i rette tid. Det tyder på, at kommunerne tiltag og redskaber har været relevante for imødekommelse af familiernes behov, men at der er behov for en stærkere implementering.

Rådgivere fortæller, at de nye redskaber i mange tilfælde har betydet en mere konsekvent tilgang og insisteren på inddragelse af den unge, så den unges eget perspektiv fremstår selvstændigt ved siden af forældrenes. Det kommer til udtryk både ved samtaler med de unge og tilpasning af mødeformen med henblik på, at de unge kan deltage. Blandt både forældre og unge er der forskellige opfattelser, hvad angår inddragelsen. Blandt den mindre gruppe af unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, er der langt overvejende en positiv opfattelse af samarbejdet med rådgiveren. Men det er ikke alle unge, der ønsker eller ser sig selv i stand til at deltage på et møde. Tilsvarende er der forældre, der ønsker at skærme den unge fra unødigt belastning, eller som er bekymrede for, om den unge kan udtrykke sig tilstrækkeligt dækkende over for rådgiver.

Modellen kan anvendes inden for eksisterende kommunale organiseringsformer

De fem kommuner har haft forskelligt organisatorisk afsæt og fokus i implementeringen af modellen. De har også anvendt forskellige organisatoriske tiltag for at skabe rammer for det samarbejde og den koordinering på tværs af områder, som modellen tilsiger. Ingen af kommunerne har dog fundet det nødvendigt at ændre på organisationsstrukturen.

Kommunernes organiseringsformer og implementeringstiltag

Kommunernes organiseringsformer spænder fra samarbejde mellem adskilte afdelinger til en integreret ungeenhed. I de fleste tilfælde er kommunernes implementering sket med udgangspunkt i adskilte forvaltninger på B&U- og voksenområdet med hver deres myndighedsafdeling, ledelse og budget. I én kommune har centrale tiltag beroet på en allerede fungerende overgangskordinator med særlige tværgående funktioner. I en anden kommune er arbejdet med overgangen foregået inden for en allerede eksisterende tværgående ungeenhed.

Beskrivelsen nedenfor illustrerer spændvidden i de forskellige tiltag.

Tværgående makkerskaber

I kommuner med adskilte områder har de organisatoriske tiltag særligt drejet sig om etablering af rammer for tværgående netværksmøder med rådgivere og vejledere.

En kommune har afprøvet **makkerskaber** mellem rådgivere og vejledere fra børnehandicap, voksenhandicap og ungdomsuddannelsesvejledning (UU-vejledere). Dermed har alle haft en fast kollega på det andet område, som har stået til rådighed for sparring og afklaring om konkrete sager. Fx når en rådgiver fra børnehandicap har haft behov for afklaring af uddannelsesmuligheder eller lovgivning på voksenområdet. Eller når en voksenrådgiver har haft behov for sparring om en ungs ønsker og behov. Makkerskaberne har givet et kendskab, som har gjort det nemmere at tage kontakt.

Overgangskoordinator

I en anden kommune har en **overgangskoordinator** haft ansvar for forberedelse og gennemførelse af samtaler og overgangsmøder med både familien, rådgivere og andre relevante fagpersoner. Koordinatoren har ikke myndighed og træffer ikke afgørelser om hjælp og støtte til den unge og familien. I stedet har koordinatoren fx forestået ledelsen af tværgående netværksmøder om overgangen. Dermed har rådgiverne med ansvar for de enkelte sager ikke behøvet være mødeledere, men har kunnet fokusere på de aftaler, der skulle indgås.

Medarbejdere fortæller i interviews, at støtten fra overgangskoordinatoren har gjort det nemmere for rådgiverne at komme i gang med samarbejdet med familien. Dels gennem den konkrete koordinering, dels igennem de nye fælles arbejdsgange og redskaber som overgangskoordinatoren har hjulpet med at udvikle og implementere. Én fortæller, at det har betydet, at rådgiverne har overkommet den tidligere berøringsangst for at tage hul på møderne med familierne:

Sagsbehandlerne har jo selv ytret, at [overgangsmøderne] dem skubbede de tidligere pænt foran sig, fordi, "Åh, det var noget bøvl!"... Der [var] sådan en berøringsangst ved det. Og det tror jeg ikke, der er længere. – Medarbejder

Tværgående ungeenhed

En tredje organisatorisk ramme for arbejdet med overgangen findes i en kommune, som i mange år har haft en **særskilt ungeenhed** med både et ungeteam og et voksteam. Rådgiverne i enheden har ansvaret for unge i alderen 15-25 år. De to teams er fysisk placeret ved siden af hinanden, har løbende kontakt og fælles afdelingsleder på tværs af områder. Afdelingslederen fortæller, at denne organisering har betydet, at det ikke har været nødvendigt at etablere nye organisatoriske rammer for arbejdet med modellen for bedre overgang, idet den tværgående koordinering sker løbende:

I starten af projektet snakkede vi meget [med de andre kommuner] om dén, der skulle have den koordinerende funktion, og som kunne tage beslutninger på tværs af områderne. Det har vi jo ikke været udfordret i [lige

som andre kommuner]. Vi skal ikke ud og spørge om penge under et andet budget eller en anden ledelse. Det ligger hér. Så vi har ikke haft den udfordring. – Leder, ungeenhed

Modellen er meningsfuld og brugbar i sammenhæng med konkrete redskaber

Som beskrevet i kapitel 2 består modellen for bedre overgang af fire kerneelementer for den kommunale praksis. Flere af de interviewede ledere og rådgivere giver udtryk for tilfredshed med, at kerneelementerne ikke blot vedrører det konkrete samarbejde med familien, men også de rammer og den systematik for samarbejde mellem fagpersoner i kommunen, som skal gøre inddragelsen af familien mulig:

Jeg troede faktisk, at de to kerneelementer [om] inddragelse af unge og samarbejdet med familien ville være de mest vigtige i projektet. Men for at vi lykkes med den del, har vi også brug for de andre to kernelementer. – Leder

Principper og redskaber

Selv om der i modelbeskrivelsen også indgår en angivelse af konkrete tiltag og måder at arbejde med hvert kerneelement på, er det for ledere og rådgivere i høj grad de mere overordnede principper, der er definerende for kerneelementerne i den fælles model. Det har betydet, at de har arbejdet fleksibelt med kerneelementerne ud fra deres organisatoriske afsæt og egne prioriteringer.

I interviews lægger rådgivere og ledere vægt på, at modellen netop i kraft af sin fleksibilitet er **meningsfuld** at arbejde med, idet den sætter retning, men giver rum til at imødekomme meget forskellige behov hos de enkelte familier. Fleksibiliteten betyder, at modellen i mindre grad er konkret handlingsanvisende, men har sat en ramme for kommunernes udviklingsarbejde. Det er efter rådgivernes opfattelse de lokale arbejdsgangsbeskrivelser og redskaber, der har gjort modellen **brugbar** for valg og beslutninger i den konkrete praksis.

Modellens principper, praksisbeskrivelser og tilhørende redskaber kan forstås som udtryk for sammenhængen mellem **et mindset, et skill set og et toolset**. Principperne er vejledende for, den viden og de kompetencer, man trækker på i arbejdet, og hvilke redskaber man anvender. I projektsamarbejdet er begrebet mindset anvendt om indstillingen til arbejdet og *bevidstheden* om det fælles værdisæt, et ressourceorienteret ungesyn og betydningen af inddragelse og tværgående samarbejde. Skill set vedrører viden og professionelle *kompetencer* i arbejdet med overgangen, mens toolset vedrører konkrete *redskaber* og fremgangsmåder til fx samarbejde og inddragelse (Figur 6.1).

Figur 6.1

Mindset, skill set og toolset i Model for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap

Kilde: Udsnit af plakat, Social- og Boligstyrelsen (2025)

Kommunerne har i implementeringen lagt forskellig vægt på de tre aspekter. Fx har en kommune som beskrevet i dette kapitel lagt vægt på at etablere en fælles bevidsthed om viden og værdier på tværs af afdelingerne for børn og unge og for voksne. Her har fælles temadage og kompetenceudvikling haft til formål at skabe et fælles ungesyn og et fælles fundament. Flere kommuner har også afholdt temadage eller kurser til styrkelse af rådgivernes kompetencer til inddragelse. Men det største fokus i perioden har i de fleste tilfælde været på at indføre konkrete redskaber til arbejdet med kerneelementerne.

Fleksibilitet giver behov for systematik

Flere ledere peger i interviews på, at nødvendigheden af individuel tilpasning samtidig giver behov for en stærk systematik. Den skal sikre, at koordineringens omfang og indhold tilpasses efter den enkelte unge og forældrenes behov. Den skal også sikre, at ressourcerne bliver brugt bedst muligt, så der ikke foretages flere koordineringsaktiviteter, end der er behov for i den enkelte sag. Dermed vil der være ekstra ressourcer til rådighed i sager, som kalder på det. Med andre ord ser lederne her systematikken som en forudsætning for fleksibilitet – både af faglige og ressourcemæssige årsager.

Ledere og rådgivere anerkender, at det ikke altid er givet, hvilken koordinering der er brug for – bl.a. fordi en ungs behov kan udvikle sig frem mod de 18 år. En leder fortæller, at kommunens arbejdsgang er blevet omfangsrig, og at det stadig er en udfordring at finde frem til, hvornår det fx er tilstrækkeligt med færre møder om overgangen:

Hvad er der behov for at koordinere og hvad er der ikke behov for at koordinere? [I nogle sager], der kunne man sige, at vi skal egentlig bare have nogle navne på nogle medarbejdere, der skal indkaldes til et møde, for sagerne er rimelig lineære. Og dem der så er lidt mere komplicerede sager - hvor der skal noget mere støtte på, og det bliver rigtig vigtigt at vi står tæt sammen med familien og den unge - der kan vi bedre gøre dét. Vi har fokus på de sager, hvor der er store risici for, at der kan gå noget galt. Så hvad er så de sager, hvor der er risici? Dét er en udfordring. – Leder

Alligevel peger interviewpersoner på nogle kriterier eller eksempler, der kan anvendes som rettesnor for indkredsningen af **sager, hvor der er særligt behov for koordinering**. Det drejer sig om den unges *funktionsevne, støttebehov og antallet af de involverede aktører*.

Flere nævner, at den unges funktionsevne har betydning for behovet for koordinering. Drejer det sig fx om en ung, der har behov for tildeling af enkelte hjælpemidler eller er medicinsk velbehandlet for fx diabetes, vil der typisk være mindre behov for koordinering end for unge med omfattende støttebehov og mere komplekse funktionsnedsættelser.

Omvendt betyder en begrænset funktionsevne ikke nødvendigvis behov for meget koordinering. En leder nævner som eksempel, at selv om omfanget af en ungs støttebehov er stort, kan det i nogle tilfælde alligevel være relativt enkelt at finde frem til, hvilken type botilbud på voksenområdet, der kan dække den unges behov. Inddragelsen kan så have fokus på den unges personlige ønsker til valget af et specifikt tilbud.

Ledere og rådgivere beskriver, hvordan det største behov for koordinering typisk optræder hos unge, hvis funktionsevne varierer fra kontekst til kontekst. Her er der brug for involvering af aktører med perspektiver på den unge fra flere arenaer – fx fra både skole, hjem og fritidsliv:

Der, hvor vi kan blive udfordret, er (...) unge, som nogle gange fungerer, og andre gange slet ikke fungerer. Hvor man er afhængig af rigtig mange beskrivelser, rigtig mange steder fra. – Leder

Flere kommuner anvender en grundstruktur for overgangen, som danner udgangspunkt for det enkelte forløb. Medarbejdere fremhæver i interviews, at den fælles grundstruktur er en hjælp til den individuelle tilpasning:

Vi har en grundlæggende model for, hvordan overgangen skal være. Det er vigtigt, at vi har et udgangspunkt. Det at have en arbejdsgang at arbejde ud fra, er en hjælp til at gøre det individuelt. I modellen har vi en forventning til, at rådgiverne ved, hvornår der skal skaleres op og ned. – Medarbejder

I hvert enkelt forløb skal rådgiverne ud fra en vurdering af sagens kompleksitet tage stilling til, om der er behov for flere (eller færre) møder med familien eller andre fagpersoner, end der er indeholdt i grundstrukturens standard-møderække. Erfaringerne med disse tilpasninger beskrives i dette kapitel.

Fælles ansvar

Med modellens første kernelement skal kommunen sætte rammer for det tværgående samarbejde om en helhedsorienteret forberedelse af overgangen til voksenlivet. *Fælles ansvar* er dermed et tværgående kernelement, der skal udgøre fundamentet for arbejdet med de andre tre kernelementer.

Kerneelement: Fælles ansvar

Skab rammerne for og understøt samarbejdet om den unges overgang til voksenlivet på tværs af afdelinger, så der er en tydelig opgave- og ansvarsfordeling.

Hovedpointer i dette afsnit

Boks 6.2

- Det tættere samarbejde og et større personligt kendskab mellem voksen- og børne og ungerådgivere har gjort det muligt at overkomme tidligere forforståelser af hinandens områder.
- Tættere samarbejde har også givet behov for en tydelig rollefordeling mellem rådgivere og vejledere på unge- og voksenområdet. Nye arbejdsgangsbeskrivelser har medvirket til afklaring af fordelingen af de konkrete opgaver.
- Det tværgående samarbejde kan foregå inden for forskellige organiseringsformer. Det afgørende er, at der er tid og rum til at koordinere, mødes og drøfte overgangen ud fra rådgivernes forskellige perspektiver og de unges ønsker og behov.
- Ledere og rådgivere formulerer det fælles mål for samarbejdet som forberedelsen af de unge på det skifte i rettigheder og muligheder, der sker ved det 18. år.

Rammer for tværgående samarbejde og koordinering

Organisering og rollefordeling

Kommunerne har som nævnt haft forskelligt organisatorisk afsæt for arbejdet med overgangen. Fælles for organiseringsformerne er, at de har skullet give rum til, at børne- og ungerådgivere, voksenrådgivere, UU-vejledere og rådgivere fra jobcentre kunne koordinere, mødes og drøfte de enkelte sager med hinanden og med de unge og deres forældre. Kerneelementet indebærer også, at der skal ske en afklaring af roller og ansvarsfordeling i samarbejdet.

En leder gør opmærksom på, at det ikke er nok, at man på ét område prioriterer det tværgående samarbejde. Resultatet er helt afhængigt af, at man også på det andet område har ressourcer til et tættere samarbejde:

[Rådgiverne på det andet område] har været udfordrede. Vi har grebet ud efter nogen, som ikke rigtigt har kunnet tage imod opgaven og deltage i de møder... Man kan have gode intentioner, men der skal også være nogen hænder til at gribe. – Leder

I en kommune fortæller lederen af en allerede etableret ungeenhed, at den tværgående organisering af enheden giver flere fordele. Den fælles ledelse for et unge- og et voksteam betyder, at samarbejdet prioriteres på begge områder. Et fælles overordnet budget betyder endvidere, at man undgår kassetænkning, da det ikke er afgørende, hvor udgifterne konteres.

I andre kommuner giver både rådgivere og ledere i interviews udtryk for, at de vedtagne arbejdsgangsbeskrivelser har bidraget den **tydelige rolle- og opgavefordeling**, som de har behov for i samarbejdet om de enkelte forløb.

Vi har været meget slemme til det der med, hvem er det, der har bolden egentlig. Jeg tror, vi er blevet meget mere tydelige i forhold til, hvem indkalder til forskellige ting, og hvordan og hvorledes vi holder de her møder, og laver lidt mere faste aftaler, og et fælles referat fra mødet. – Medarbejder

I en kommune beskriver projektgruppen fx, hvordan der i begyndelsen af projektet var udpeget en fast kontaktperson på voksenområdet, som modtog sagerne fra børne- og ungeområdet og fordelte dem blandt voksenrådgiverne. Et års tid senere var vurderingen, at erfaringerne med et tættere samarbejde og nedskrevne procedurer nu betød, at denne "mellemands"-funktion ikke længere var nødvendig. Sagerne fordeltes nu direkte til voksenrådgivere, som kunne involveres med det samme.

Tættere tværgående samarbejde i overgangsforløb

Rådgivere fremhæver i interviews, hvor vigtig sparringen på tværs af unge- og voksenområdet er for afklaring af en ungs behov og muligheder for hjælp og støtte. En kommune har praksis for forhåndsvurderinger af den unges støttebehov, så fremtidige støttemuligheder kan indtænkes allerede inden de 18 år. Det kan fx være relevant, når der søges et anbringelsessted, hvor den unge kan blive boende som voksen. Her kan ungerådgiveren samarbejde med voksenrådgiveren om at finde et tilbud til den unge, som det fremgår af citatet nedenfor. Løsningen forudsætter, at forhåndsvurderingen kan bekræftes ved den afgørelse, der træffes ved den unges 18. år.

Det er spændende at vide, hvordan det ville være, hvis vi ikke sad sammen [med Voksen], fordi lige nu har vi faktisk en ung, som jeg er ved at finde et anbringelsessted til, og der har jeg valgt at lede efter et sted, som kan rumme hende, når hun fylder 18 år. – Ungerådgiver, ungeenhed

Samarbejdet med UU-vejledere nævnes også af ledere og rådgivere som væsentligt. Fx er det nødvendigt at samtænke valget af botilbud og den unges uddannelsesvalg, da den geografiske placering af bolig og uddannelsessted har betydning.

Samarbejdet på tværs betyder, at rådgiverne bedre kan forberede den unge på, at der er indsatser – fx en kontaktpersonordning – som vil bortfalde ved det 18. år. Måske kan støtten udfases frem mod de 18 år, så den ikke bortfalder fra den ene dag til den anden:

Vi kan allerede i [B&U-afdelingen] gøre os overvejelse om, hvorvidt vi skal skrue op eller skrue ned for indsatsen. Fordi vi ved, at den indsats, den ikke er der efter det 18. år (...) Så det handler jo om, at jo mere kendskab vi har til hinanden, jo bedre kan vi forberede. – Medarbejder

Samtidig kan den unge og familien tale med voksenrådgiveren om, hvad der kan træde i stedet for, eller hvad behovene vil være på sigt.

Koordinering på tværs af sager: fælles overblik over unge i overgang

For at de enkelte overgangsforløb kan igangsættes i rette tid, er der behov for et fælles overblik over, hvilke unge med funktionsnedsættelser, der er på vej mod de 16 år. I kommunerne opnås overblikket fx ved en månedlig sagsgennemgang eller et tværgående koordineringsmøde, hvor det identificeres, hvilke unge, der har behov for forberedelse af overgangen. Her sættes også en rådgiver fra voksenafdelingen på sagen, så voksenrådgiveren kan involveres tidligt.

Fælles bevidsthed, værktøjer og kompetencer til samarbejde

I interviews beskriver ledere i de fem kommuner, hvordan det fælles ansvar kommer til udtryk i samarbejdet. En lægger vægt på, at der nu er skabt en **fælles bevidsthed** blandt rådgivere på både unge- og voksenområdet om den fælles kerneopgave. Lederen fremhæver som det vigtigste, at rådgiverne hjælper hinanden og ikke overlader opgaver til andre:

Det vigtigste er den fælles bevidsthed og det fælles ansvar. At det er et samarbejde hele vejen igennem. At man ikke siger: 'Det er der nok andre, der tager sig af'. Men at man hjælper hinanden. Det gode arbejde kommer af os alle – ikke af at pege fingre ad andre. – Leder

Tilsvarende fremhæver flere rådgivere i interviews, at det fælles ansvar for borgerne nu er et naturligt udgangspunkt. Fx som i citatet nedenfor:

Det dér med at tænke i 'vores borgere' eller 'jeres borgere'... Nej. Det er faktisk kommunens borgere, hvor vi skal finde løsninger. Det er et fælles [ansvar]. – Rådgiver

I en anden kommune fortæller en leder, at der allerede før arbejdet med modellen var en positiv indstilling til det tværgående samarbejde blandt medarbejderne. Mindsettet var på plads, men *viljen* til samarbejde er ikke nok i sig selv. Det fælles ansvar for målene i en overgangsplan betyder ikke, at alle opgaver løses i fællesskab. Med et tættere samarbejde kommer derfor også behov for at afklare, **hvem der konkret påtager sig hvilke opgaver** – fx hvem, der har ansvar for afklaring og evt. ansøgning om værgemål for de unge, som det fremgår af citatet nedenfor.

Vi har og har også [tidligere] haft et rigtig godt samarbejde på tværs. Men vi manglede nogle systematikker og nogle metoder til, hvordan vi gjorde det i forhold til møderne. Og noget materiale til lige at finde ud af, hvem har den i forhold til værgemål, eller hvordan skaber vi noget materiale der er lige til, så alle kan tage [og bruge] det. – Leder

I perioden har kommunen derfor udviklet materialer med beskrivelser af arbejdsgange og rollefordelinger i samarbejdet om de fælles mål for overgangen. Som det fremgår nedenfor har flere andre kommuner udviklet lignende materialer til en webbaseret **værktøjskasse**, som medarbejderne har adgang til på tværs af områder.

Tværfaglige kompetencer

Mens kommunerne i høj grad har haft fokus på *mindset* og *toolset* i udøvelsen af et fælles ansvar for overgangen, vidner interviews med ledere og medarbejdere om, at der også i nogen grad har været fokus på et **skill set af kompetencer til det tværgående samarbejde**. Det gælder evnen til at redegøre for egne perspektiver over for kolleger, at interessere sig for og anerkende andres faglige perspektiver, og derigennem at opnå forståelse for, hvad man som rådgiver kan forvente af sine kolleger med andre fagligheder end én selv.

Skønt der ikke har været samme fokus på disse aspekter som på fælles bevidsthed og redskaber, så har rådgiverne i mange tilfælde netop oplevet, at det tættere samarbejde har gjort det lettere at tage et fælles ansvar. Den hyppigere kontakt og det større personlige kendskab til andre rådgivere og vejledere har betydet, at rådgiverne har fået kendskab til de lovgivningsmæssige rammer og faglige tilgange på områder, der ikke er deres egne. Det har gjort det nemmere at have drøftelser om, hvordan alle parter bidrager til det fælles mål om en bedre overgang for den unge.

Traditionelle forforståelser nuanceres

Ledere og rådgivere fra flere kommuner fortæller i interviews, hvordan de med samarbejdet om overgangen har **måttet gøre op med tidligere fordomme** eller forforståelser af tilgangen hos kolleger på andre områder. En rådgiver har oplevet, at man på voksenområdet har haft en opfattelse af, at det må være nemt for børne- og ungerådgiverne, fordi deres område er "en ren bolsjebutik" i sammenligning med voksenområdet. Omvendt beskrives i interviews, hvordan man som børne- og ungerådgiver kan have den opfattelse, at det må være nemt at være voksenrådgiver og bare lade overgangen være den unge voksnes eget ansvar. En leder beskriver eksempler på, at man som ungerådgiver har kunnet gøre en stor indsats for at motivere en ung til at modtage hjælp, som den unge havde behov for: Men herefter har man kunnet møde et voksenområde, hvor rådgiverne var mere tilbøjelige til at tage et 'nej' fra den unge for et nej – fordi den unge nu var en myndig person med ret til selvbestemmelse. Citatet nedenfor vidner om den oplevede forskel på områderne:

Rådgiverne, der arbejder med børnene op til 18, arbejder jo ud fra en intention om at 'passe godt på og tage vare på'; så hele pulsen for rådgiverne handler om det. Og så møder man så et voksenområde, der siger 'Ja, og så når de bliver 18, så er de jo selv ansvarlige for det, de gør, og det, de siger, og det, de skal.' – Leder

Det er imidlertid både ledere og medarbejders erfaring, at disse fortællinger nuanceres, når man arbejder tæt sammen, mødes ansigt til ansigt og får kendskab til hinandens vilkår og praksis på tværs af områder. Her viser det sig, at ingen af fortællingerne er den fulde sandhed. Med andre ord er det gennem den personlige og relationelle koordinering, at en fælles faglighed er opbygget.

En rådgiver beskriver, hvordan de to afdelinger har forsøgt at nærme sig hinanden:

Vi har jo haft workshops med familieafdelingen og med voksen for at lære hinanden bedre at kende. Fordi der var da nok nogle fordomme om

hinanden, og at 'dem på voksen, de ville bare ikke', og vi mente måske, at de favnede dem for meget nede i familieafdelingen og så videre. Så vi har ligesom prøvet at nærme os hinanden. – Rådgiver, voksenafdelingen

Anerkendelse af forskelle på områder – men det grundlæggende ungesyn er fælles

Barnets lov og serviceloven sætter forskellige rammer for hhv. arbejdet med unge under 18 år og for arbejdet med unge voksne over 18 år. En leder omtaler i et interview bevægelsen mod voksenlivet som et skifte i lovgivningsperspektiv, idet lovgivningen giver forskellige rettigheder til hhv. børn og voksne. Det fælles ungesyn drejer sig dermed ikke om at udviske disse forskelle; men netop om at have en fælles tilgang til forberedelsen af de unge på det skifte, der sker ved det 18. år.

En rådgiver beskriver fx målet med overgangen som "en art voksendannelse", hvor den unge lærer at indtage rollen som myndig borger i samfundet. Det er et perspektiv, som ledere og medarbejdere på tværs af de to områder fortæller, at de kan være fælles om. Som citatet nedenfor viser, påpeger en medarbejder dog, at der trods fremskridtene stadig er behov for at nærme sig hinanden i et mere ressourceorienteret syn på de unge.

Vi har haft vidt forskellige ungesyn i samarbejdet tidligere. Der er kommet rigtig meget fokus på det de sidste par år og ja, ungesynet er heldigvis ved at blive ensrettet eller samsynet og mere ressourcefokuseret. Så jeg synes at vi er på vej i den rigtige retning. Men jeg synes bestemt ikke, det er alle der er med. – Medarbejder

Fælles faglig systematik og metode

Det andet kerneelement i modellen for bedre overgang vedrører rådgivernes fælles faglige systematik og metode til en helhedsorienteret forberedelse af overgangen. Formålet er, at familierne oplever overgangen som en sammenhængende proces. Derfor drejer kerneelementet sig også om at anvende et fælles fagsprog i sagsoplysningen og i overlevering af information fra børne- og ungeområdet til voksenområdet.

Kerneelement: Fælles faglig systematik og metode

Rådgiverne skal arbejde helhedsorienteret ud fra en fælles faglig systematik og metode for at få undersøgt de relevante temaer i den unges liv, så den unge og den unges familie oplever en sammenhængende overgang til voksenlivet.

Hovedpointer i dette afsnit

Boks 6.3

- Samarbejde om de enkelte overgangsforløb har gjort det muligt at inddrage flere fagligheder, når der skal findes løsninger. Det kommer fx til udtryk, når ungerådgivere, voksenrådgivere og UU-vejledere samarbejder om at finde botilbud, hvor en ung kan blive boende efter de 18 år, og hvor de relevante uddannelsesmuligheder findes i nærheden.
- Kommunerne har indført fælles redskaber som overleveringsskemaer, overgangsplaner, visuelle planer og standardskabeloner for mødeinvitationer, dagsordener og referater. Rådgivere oplever, at de har gjort det nemmere for dem at komme i gang med samarbejdet med kolleger og med familierne, og at de fælles redskaber giver en forpligtelse på en fælles praksis.
- De fælles redskaber har bibragt et fælles fagsprog og en systematik for overlevering af information. De har samtidig medvirket til fastholdelse af den unges ønsker og behov som et selvstændigt perspektiv – ved siden af forældrenes – igennem overgangsforløbet.
- En fælles grundstruktur for overgangen har understøttet valg og tilpasninger i de enkelte forløb. Rådgivere oplever, at det fælles udgangspunkt er en hjælp, når de skal tage individuelle hensyn.

Kommunerne har i projektperioden haft fokus på større systematik i samarbejdet med de unge og deres familier, så alle rådgivere har samme tilgang. I interviews giver rådgivere udtryk for, at det letter samarbejdet, når man anvender fælles redskaber og skabeloner på tværs af unge- og voksenområdet. Det letter ikke blot den enkelte rådgivers arbejde, men kan samtidig medvirke til at fastholde den fælles systematik, så den anvendes konsekvent i alle sager. Flere rådgivere fremhæver det som positivt, at der med redskaberne også følger en fælles forpligtelse til at bruge dem:

Der har været meget fokus på at få nogle ordentlige redskaber, således at det er lidt mere lige til, når man holder de her møder, fremfor at man skal til at lave [noget] helt nyt for hver gang. Nogle redskaber, som giver mere mening, og som er brugbare. Men også at man har et ansvar for at få dem brugt. – Rådgiver

I dette afsnit beskrives en række af de centrale redskaber, som kommunerne har indført og arbejdet med i perioden. Forældre og unges oplevelser af konkrete anvendelser af redskaberne er beskrevet i de to følgende afsnit.

Et udvalg af de nævnte redskaber vil være tilgængelige på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside efter afslutningen af initiativet.

Fælles sprog og skemaer til udredning og overlevering af oplysninger

Børnehandicapområdet og voksenområdet har hver deres systematikker for udredning og afdækning af de unges ressourcer, ønsker og behov. Kommunerne har derfor haft fokus på, hvordan de unges forhold kan udredes og dokumenteres på en måde, så oplysninger om de unge kan overleveres og anvendes på voksenområdet, når de unge bliver 18 år.

I en kommune gennemgik rådgiverne på både børne- og voksenhandicapområdet fælles kompetenceudvikling i **Børnehandicapudredningsværktøjet** (BUV). Herefter afprøvede

børnehandicaprådgiverne værktøjet i konkrete sager. Hensigten var bl.a. at skabe sammenhæng til udredningen med **Voksenudredningsmetoden** (VUM), som anvender beslægtede begreber. På trods af de indbyrdes forskelle bygger både BUU og VUM på International Classification of Functioning (ICF). Begge metoder beror derfor på beskrivelse og vurdering af en persons *funktionsniveau* og *funktionsevne* (aktiviteter og deltagelse i sociale fællesskaber). De foreløbige erfaringer var, at kombinationen af de to redskaber var en hjælp til overlevering af information mellem områderne. Ved afslutningen af projektet forventede kommunen at fortsætte med denne praksis.

Andre kommuner har udarbejdet nye overdragelsesskemaer og planer, der mere direkte kombinerer begreber og temaer fra BUU og VUM for at bygge bro mellem børnehandicap- og voksenudredningen. Begreber for funktion, funktionsnedsættelse og funktionsevne indgår her som det fælles fagsprog, der skal muliggøre gyldig overlevering af information. I interviews fremhæver rådgivere fra voksenområdet, at overleveringen betyder, at de allerede tidligt har mange af de oplysninger, de har behov for til en VUM-udredning. Nogle fortæller, at de kan anvende oplysningerne direkte i voksenudredningen; mens andre betragter dem som et nyttigt afsæt. For børne- og ungerådgiverne betyder samarbejdet om oplysningen af den unges forhold, at deres viden om den unge bliver nyttiggjort og får værdi på en ny måde.

Vi har ikke noget fælles IT-system, der kan understøtte noget... I VUM 2.0 er der jo en række spørgsmål, som vi normalt sender ud til udføreren på vores område, som er med til at oplyse vores sag. Der er [vi] jo faktisk begyndt på, at der er mange nede i ungeteamet, der får den ned og sender ud. De der ting, som vi har gjort i voksenudredning, får vi belyst måske fra de 16 år eller 16 ½ år af de fagpersoner, der er omkring den unge. Det er jo virkelig værdifulde oplysninger, som vi har brug for. Lige præcis det vi skal føre videre fagligt ind i netop VUM 2.0. – Rådgiver

Rådgivere lægger vægt på, at overdragelsesskemaer og planer bruges til at fastholde den unges perspektiver som en rød tråd i samarbejdet om overgangen. Derfor indgår beskrivelse af den unges personlige ønsker og perspektiver som et centralt element i skemaerne. En rådgiver fortæller, at man dermed også undgår, at den unge oplever at skulle begynde forfra og fortælle hele sin historie igen ved et evt. rådgiverskift.

Vi har prioriteret at gøre det tydeligt, at den unge har en stemme. I det gamle værktøj, der var der en boks til allersidst, hvor vi ligesom kunne sætte den unges ønsker og drømme ind. Nu er den unge ligesom repræsenteret hele vejen igennem skemaet. Så det bliver tydeligt, hvad det er, den unge selv siger hele vejen igennem. – Rådgiver

It-understøttelse af overlevering af information

Overleveringen af information om den unge vanskeliggøres af, at der ikke haves et fælles it-fagsystem på tværs af de to myndighedsområder. Vi giver her to eksempler på tiltag, som kommunerne har anvendt til at imødegå denne udfordring.

- Samlet værktøjskasse online: Redskaber, skabeloner og guides er gjort tilgængelige på en online samarbejdsplatform, som alle rådgivere og andre involverede fagpersoner har adgang til. De udfyldte skabeloner gemmes på de enkelte sager i de respektive fagsystemer.
- Automatisk advisering i DUBU: Når en overgangsplan med tidslinje og aktiviteter er udarbejdet, registreres datoerne i fagsystemet i børne- og ungeafdelingen. Herefter modtager rådgiveren automatisk advisering forud for hver aktivitet, så rådgiveren kan tage initiativ til at koordinere med voksenrådgiveren og andre fagpersoner:

Når vi har fået lavet dét, der hedder en aktivitetsplan inde i DUBU, så trykker ... man på en knap og så genererer den de aktiviteter inde i DUBU-sagen som vi skal huske frem mod det 18. år. Dvs. netværksmøder én gang årligt, udsende referat for de her netværksmøder, drøftelse med voksenrådgiver; så vi hele tiden frem mod de næste 2-3 år faktisk ved, hvad det er vi skal, og det giver en systematik i sådan en sag. – Rådgiver

Fælles tilgang og grundstruktur for møder med familien

Projektkommunerne har haft fokus på større systematik i samarbejdet med familien, så rådgiverne anvender samme tilgang i alle sager. Til dette formål har flere kommuner arbejdet med en fast grundstruktur for møder med familien. Ledere og rådgivere fortæller i interviews, at grundstrukturen danner et fælles udgangspunkt for den individuelle tilpasning, så der i hvert enkelt forløb kan udformes et behovsbestemt forløb. Tilpasningen vedrører både møderækken og mødernes deltagere.

Udformning af møderækken

Møderækken er i flere kommuner fastlagt ved møder med faste intervaller fra det 15./16. år og til den unge fylder 18 år. Nedskevne arbejdsgange giver en fast grundstruktur for, hvornår rådgiver afholder møder med familien – fx med tidspunkter for opstartsmøde, 16-års samtale, ungesamtale, første overgangsmøde, andet overgangsmøde, forældresamtale mv. En kommune har indført en handleguide med en tidslinje for de planlagte aktiviteter. Det skal hjælpe rådgiverne med at få overblik over forløbet og med rettidig indkaldelse og afholdelse af samtaler og møder.

Figur 6.2

Handleguide til planlægning af møder i overgangsforløbet (udsnit)

Kilde: Haderslev Kommune

Selv om **grundstrukturen er fast**, lægger ledere og rådgivere i kommunen dog vægt på **individuel tilpasning** af antallet af møder og omfanget af koordinering. Flere møder mellem fagpersoner eller med familien kan tilføjes i tilfælde, hvor der er yderligere behov for koordinering fx pga. særligt komplekse problemstillinger hos den unge. Denne opmærksomhed er gennemgående i alle kommunerne i initiativet. En kommune har derfor opbygget sit redskab med markering af både grundelementer og mulige tilvalg, som kan anvendes i det enkelte forløb. Figuren nedenfor viser et udsnit af redskabet.

Figur 6.3

Redskab til opbygning af overgangsforløb med faste og valgfrie trin (udsnit)

Overgangen i trin

Hvornår	Formål	Med hvem	Materiale/skabeloner	DUBU Trin
---------	--------	----------	----------------------	-----------

Kilde: Middelfart Kommune

Mødedeltagere

Kommunerne har også arbejdet med en systematik for, hvilke **mødedeltagere** der involveres. Nogle kommuner har indført procedurer for mødeindkaldelse, så der tages stilling til, hvilke fagpersoner der skal inviteres til de enkelte møder. Som beskrevet i kapitel 4 er der fx unge, der oplever problemer med ufrivilligt skolefravær, eller som ikke er i gang med en uddannelse. Det vil derfor i mange tilfælde være relevant at inddrage vejledere fra Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU) eller et jobcenter på et netværksmøde.

Som beskrevet i kapitel 5 er det generelt også vigtigt for forældrene, at alle relevante fagpersoner deltager i netværksmøderne, så familien får korrekt og dækkende vejledning. Imidlertid er det erfaringen hos både rådgivere og forældre, at det for nogle unge kan være for overvældende med et stort antal mødedeltagere. Her vil rådgiverne skulle tage stilling til, **hvordan både forældrenes og de unges behov bedst imødekommes**.

Som citatet nedenfor illustrerer, finder rådgiverne det i nogle tilfælde nødvendigt at reducere antallet af fagpersoner på mødet. Deltagerne skal så indhente oplysninger og repræsentere perspektiverne fra de rådgivere eller vejledere, som ikke er til stede.

Vi har skolerne med nogle gange, men det er igen en individuel vurdering, fordi det handler jo om, at vi prøver at tilpasse overgangsmødet, så det passer den unge bedst muligt. Og i mange tilfælde, så har vi netop ikke skolerne med, fordi det bliver for meget. Så de [unge] ikke behøver at belemres med så mange voksne. – Rådgiver

Der kan også være behov for at holde særskilte møder med forældrene om deres fremtidige indtægtsmuligheder efter ophøret af kompensation for tabt arbejdsfortjeneste.

Systematik for mødeinvitationer, dagsordener og referater

Flere kommuner har indført fælles skabeloner for dagsordener og referater for møder om overgangen. Det har medvirket til en fælles systematik for både drøftelserne på møderne og den efterfølgende formidling af information og aftaler i referatet. En rådgiver fortæller, at det har krævet ændrede vaner i det daglige arbejde:

Det kræver, at man ligesom implementerer det her og gør det til en vane, og man måske får en mere struktureret indgang til for eksempel overgangsmøder: "Okay, i stedet for, at jeg gør, som jeg ellers altid har gjort, så bruger jeg de her redskaber". Ganske langsomt, så bliver det jo ligesom normen, at det er sådan, man gør det. – Rådgiver

Forud for møderne anvendes redskaberne til at forberede familien på mødernes indhold og formål. Skabelonerne for mødeindkaldelser skal sikre en tydelig beskrivelse af, hvad der skal drøftes, hvilke personer der deltager, og hvad deres roller er på mødet. Flere kommuner har også indført skabeloner for invitationer og informationsbreve tilpasset de unges forskellige funktionsniveauer.

Efter møderne anvendes redskaberne til at sikre, at familien har hørt og forstået den information, de har fået, og at alle involverede parter er klar over de indgåede aftaler. En kommune har indført en praksis, hvor referatet føres af en anden fagperson end den rådgiver, der er sagsbehandler, så det fx er voksenrådgiveren, der tager referat af drøftelser og aftaler. Det er projektgruppens erfaring, at det har medvirket til en fælles tilgang og forståelse af hinandens områder.

Referatet udsendes til alle parter, både fagpersoner og familien. Meningen er, at forældrene og den unge kan gå efter og se, hvad der blev givet af vejledning, og hvad der er aftalt. I en kommune fortæller rådgiverne, at de har gode erfaringer med at foretage korte tjek-ind (fx telefonisk) hos familien imellem møderne. Her spørger rådgiverne til, om familien har fået den information, den har behov for, eller om den oplever at mangle noget.

En leder fortæller, at den mere aktive brug af referaterne har gjort det nødvendigt at arbejde med formen: Hvor man tidligere ville have skrevet fx, at der er givet "vejledning om § 107", så skal referatet nu fortælle konkret, hvad indholdet af vejledningen var.

Visuel plan med oversigt over møder i den unges overgangsforløb

Flere kommuner har udarbejdet visuelle redskaber til inddragelse af den unge og samarbejdet med familien. Eksempler på dette er tidslinjer eller visuelle planer for overgangen, som viser, hvilke møder og aktiviteter der er planlagt frem mod det 18 år.

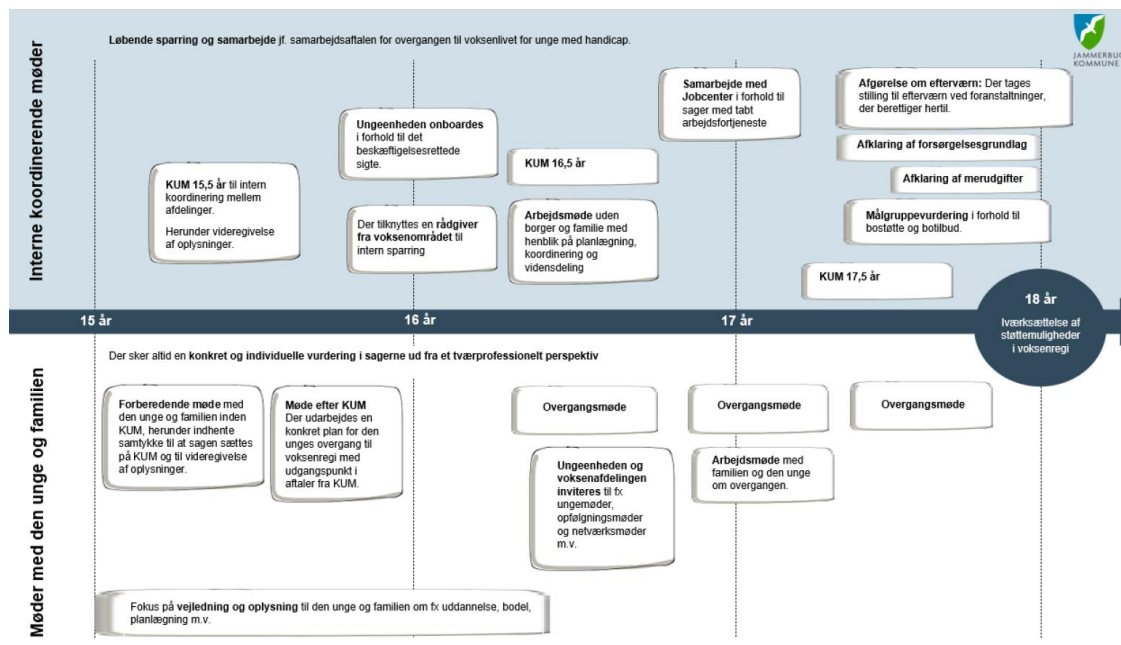
I en kommune er en oversigt og en visuel plan omdrejningspunktet for udformningen af den unges forløb i samarbejde med familien. En rådgiver fremhæver i interview, at visualiseringen også har værdi for fagpersonerne. Med mange fagpersoner involveret er der mange snitflader, som den visuelle plan hjælper med at give overblik over:

Der er jo ringe ind i hinandens arbejdsområder, som jo også bliver enormt synlige for os... Det er også derfor, jeg synes, det er smadder godt med den her visuelle plan for alles skyld. - Rådgiver

Udsnit af de to redskaber er vist nedenfor.

Figur 6.4

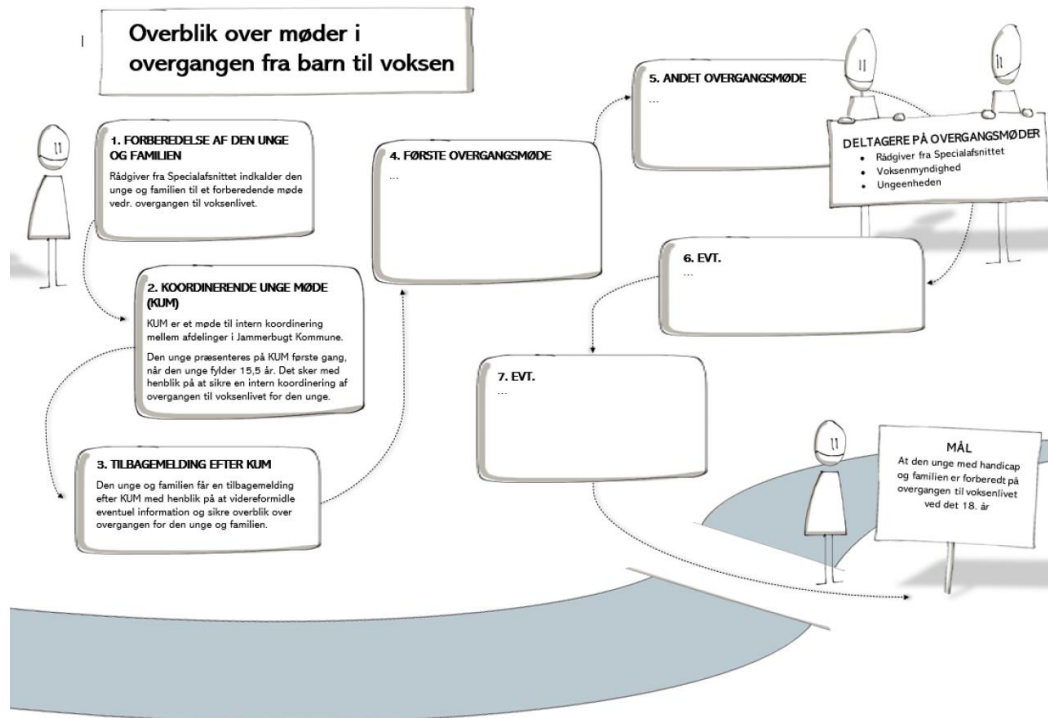
Oversigt over den unges overgangsforløb

Kilde: Jammerbugt Kommune

Figur 6.5

Visuel plan med overblik over møder i den unges overgangsforløb

Kilde: Jammerbugt Kommune

Samarbejde med og støtte til familien

Det tredje kerneelement i modellen for bedre overgang vedrører rådgivernes samarbejde med og støtte til familien. Formålet er, at etablere et samarbejde med forældrene, hvor rådgiver vejleder og skaber overblik over familiens samlede livssituation, så familien oplever sig tryk og forberedt på, hvad der skal ske i overgangen til den unges voksenliv.

Kerneelement: Samarbejde med og støtte til familien

Etabler et samarbejde med forældrene, hvor rådgiveren vejleder og skaber et overblik over familiens samlede livssituation, så familien oplever sig trykke og forberedte på, hvad der skal ske i overgangen.

Hovedpointer i dette afsnit

Boks 6.4

- En tydelig struktur for møderække, -form og -deltagere gør forberedelsen af overgangen gennemsigtig for familien. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at der i forældregruppen generelt er et positivt syn på tilrettelæggelsen af møderne, men at der stadig er plads til forbedringer.
- Tidlig involvering af voksenrådgiver i overgangsforløbet er væsentligt for at kunne yde en korrekt og dækkende vejledning til familien om, hvad der skal ske, når den unge fylder 18 år.
- Skriftlige og visuelle oversigter kan være en vigtig hjælp til at give forældre og unge overblik over den unges sag og vise dem, hvor de er i overgangsprocessen. Redskaber og grafisk facilitering hjælper forældre og unge med at sætte ord på de ønsker, tanker og bekymringer, de måtte have i forbindelse med overgangen. Spørgeskemaundersøgelsen viser dog, at et flertal i forældregruppen stadig oplever informationen og vejledningen som utilstrækkelig.
- Rådgivere fortæller, at de har skærpet fokus på at lytte til forældres tanker og ønsker samt på at anerkende familiens perspektiver. Spørgeskemaundersøgelsen viser tilsvarende, at forældrene overvejende har et positivt syn på samarbejdet med deres rådgiver (sagsbehandler).
- Rådgiveres erfaring er, at nogle forældre og unges opfattelse af kommunen er præget af tidligere negative oplevelser. Det betyder, at de generelt ikke har tillid til velfærdssystemet, og at det er vanskeligt at opbygge et tillidsfuldt samarbejde med dem. Det bliver dermed afgørende, at de enkelte rådgivere og vejledere kan opbygge en tillidsfuld relation med familierne. Samarbejdet bliver derfor sårbart over for rådgiverskift, selv om fælles redskaber kan være en hjælp.

Forud for projektet eksisterede en mangeårig praksis for inddragelse af både unge og forældre i de fem kommuner. Men i arbejdet med modellen er der i projektkommunerne i 2023 og 2024 udviklet nye redskaber og stærkere systematikker for samarbejdet med familien.

Med den nye bestemmelse i serviceloven (videreført i barnets lov) blev det fra januar 2021 et lovkrav, at forberedelsen af overgangen igangsættes ved det 16. år. Ledere og rådgivere fra flere kommuner fortæller, at de med modellen nu har fået et skærpet fokus på, hvordan samarbejdet med familien kan tilrettelægges igennem hele overgangsprocessen fra den unges 15./16. år og frem til det 18. år.

I dette afsnit beskriver vi kommunernes erfaringer med samarbejde og støtte til familierne i overgangsprocessen.

En tydelig struktur gør forberedelsen af overgangen gennemsigtig for forældre

Som beskrevet i foregående afsnit har kommunerne arbejdet med en fælles systematik og struktur for sammensætning af møderækken, mødernes deltagere og informationen til familien før og efter møderne.

En tydelig struktur giver overblik

Forældre fortæller i interviews, at den faste struktur er en hjælp til at få overblik, fordi den gør det tydeligt og forudsigeligt, hvilke møder de skal deltage i, og hvornår de afholdes. De oplever det også som positivt, at kontinuiteten i møderne giver dem mulighed for løbende at få informationer om sagsskridt, ansøgningsfrister, ansøgningsprocedurer mv. På den måde kan de følge med i fremdriften i den unges sag.

Ca. 35 pct. af forældrene svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at de i høj grad oplever, at rådgiver har **tydeliggjort formålene** med mødet, fx hvad de skulle tale om, og hvorfor. Ca. 45

oplever, at det er sket i nogen grad. I interviews fortæller forældre, at den information de får fra rådgiveren forud for et møde gør det tydeligt, hvad de kan få vejledning om på det enkelte møde. Det er med til at gøre dem trygge ved, at de får korrekt og rettidig vejledning. Rådgivernes mødereferater og opsamlende mails om de indgåede aftaler medvirker også til de interviewede forældres oplevelse af, at der er styr på forberedelsen af den unges overgang.

Forældre ønsker deltagelse fra alle relevante fagpersoner

Kommunerne har som nævnt arbejdet med en systematik for, hvilke **mødedeltagere** der involveres på møderne. Hensigten har været, at både forældre og unge får korrekt og dækkende vejledning på møderne. Det kan betyde, at rådgiveren reducerer antallet af mødedeltagere af hensyn til den unge.

Forældre understreger i interviews, at dette hensyn ikke må betyde, at de med færre mødedeltagere ikke får en dækkende information. De udtrykker derfor ønske om, at alle relevante fagpersoner deltager på mødet, selvom det for nogle unge kan opleves som overvældende.

Møder og information tilpasses familiens behov

Som beskrevet i kapitel 5 er tilpasning af vejledningen vigtig for både forældre og unge. Kommunernes rådgivere har arbejdet med tilpasning af både møder og information til familiens individuelle behov, så forældrene bedre kan modtage og forstå den vejledning, de får. Det gælder både i mødernes form og antal, mængden af information samt timing af vejledningen under hensyn til både forældrene og den unge.

Hvad angår mødeformen, har flere kommuner arbejdet med at afholde møder i **trygge og fleksible rammer**. Forældre og unge fortæller i interviews, at de unge har nemmere ved at deltage, når møderne foregår hos familien eller på skolen, og når rammerne er fleksible, så den unge fx nemt kan forlade mødet eller sætte sig ind på værelset, hvis deltagelsen i mødet bliver for overvældende. Forældre fortæller også, at det nemmere kan passe ind i deres hverdagsrutiner, når møder kan afholdes tæt på hjemmet.

Timing af møder har rådgiverne tilpasset, så de undgår at afholde møder på tidspunkter, hvor familien ikke kan rumme og overskue det. Som citatet nedenfor illustrerer, kan der eksempelvis være svære livssituationer, hvor rådgiver udskyder nogle møder til et tidspunkt, hvor familien bedre kan modtage og rumme informationen.

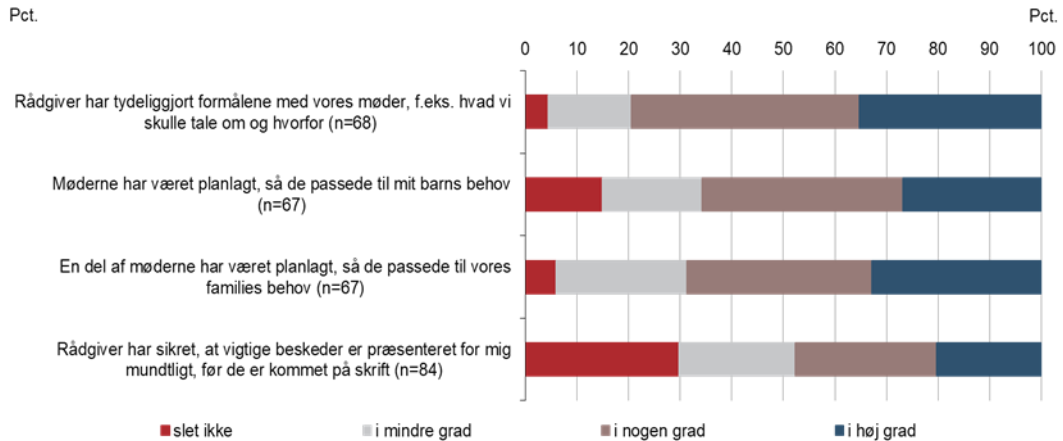
Der kommer svære livssituationer, hvor familien ikke lige er klar til [møder] lige nu. [Der er] vi nødt til at vente... Vi skal lige se, hvad det her ender med, så det skal også være det individuelle syn i, hvad der giver mening. Vi skal jo ikke bare mase os ind i familiens liv på et tidspunkt, hvor det ikke passer ind. - Rådgiver

Det er også forskelligt, hvilken **mængde af information**, forældrene giver udtryk for at have behov for. Det er overvejende forældres oplevelse, at rådgiver er lykkedes med at tilpasse møderne til familiens behov. I spørgeskemaundersøgelsen svarer lidt under 70 pct. af forældrene, at de i nogen eller i høj grad oplever, at møderne har været planlagt, så de passede til barnets behov. Det er dog kun ca. 25 pct. der oplever, at det er sket i høj grad. Ca. 70 pct.

oplever i nogen eller høj grad, at møderne har været planlagt, så de passede til *familiens* behov, og her er andelen, der oplever, at det er sket i høj grad, over 30 pct (Figur 6.6).

Figur 6.6

Forældres oplevelse af møderne med rådgiver opgjort i procent

Anm.: Opgørelsen er baseret på forældre, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.
Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemabesvarelser fra forældre.

Korrekt og dækkende vejledning tidligt i overgangsprocessen

Kommunerne har på forskellig vis arbejdet med at yde korrekt og dækkende vejledning tidligt i overgangsprocessen. For det første er det kommunernes erfaring, at tidlig involvering af voksenrådgiver i overgangsforløbet er væsentlig for at kunne yde en korrekt og dækkende vejledning til familien om, hvad der skal ske, når den unge fylder 18 år, jf. citatet:

Jeg synes, det var megagodt, at vi, [én rådgiver fra børnehandicap og én fra voksen], egentlig havde flere møder ude ved plejeforældrene sammen. Altså, hvor vi tog ud for at forsøge at få afklaret, hvad retning kan vi se, den her unge mand kunne have gavn af et tilbud i? Så ud over det rent sådan administrative møde, [koordinerings-] og overgangsmøder, så kan det jo også helt konkret være at tage på fælles besøg hos forældre eller i en plejefamilie eller på en institution. - Børnefamilierådgiver

Det indebærer, at rådgiveren fra voksenafdelingen deltager på flere fællesmøder eller holder egne, særskilte møder med familien, inden den unge fylder 18 år. Det giver voksenrådgiver mulighed for tidligt at vejlede forældre korrekt om de ændringer, der kommer, når den unge fylder 18 år. Samtidig har rådgiverne og familien bedre mulighed for at sætte en fælles retning for den unge, hvilket er befordrende for forældres oplevelse af et vellykket samarbejde. En voksenrådgiver fremhæver fordelene ved den direkte involvering på de tværgående møder:

(...) så fik [plejeforældrene] lidt mere et ordnet billede i stedet for, at det var [børnehandicaprådgiver], der skulle forklare, hvordan det kunne være fra det 18. år, hvilket jo også kan være svært for hende at forklare, hvilke

muligheder der er. Så synes jeg, at på den måde så kom vi lidt mere hele vejen omkring i stedet for, at det blev sådan halvt, hvis det giver mening.

- Voksenrådgiver

Dernæst har nogle kommuner anvendt en fast struktur for, **hvad der skal vejledes om**. Det er befordrende for, at familien får dækkende og korrekt vejledning tidligt i overgangsprocessen, fordi det er tydeligt for rådgiverne, hvad de skal huske at vejlede om, og hvem der har ansvaret for at yde vejledningen, jf. citatet. Kommunerne har gode erfaringer med redskaber som en intern huskeliste eller skema til rådgivere med punkter om, hvad de skal huske at vejlede om, eller en fast dagsorden for møder med vigtige punkter, familien skal orienteres om. Andre gode erfaringer er samtale- og handleguides, som beskriver, hvilke forhold der skal vejledes om, og hvem der skal vejlede om det – fx ledsagerordning eller værgemål.

Og vi havde faktisk lidt bøvvl til at starte med, fordi vi netop sad og var sådan lidt usikre på, hvem havde egentlig ansvaret for at søge om værgemål eller informere om værgemål, og hvem skulle gøre hvad. Men den er landet fint i et skema. Så den ligger i en del af overgangsplanen, plus at der bliver udarbejdet materiale, som kan informere forældrene om det. - Rådgiver

Foruden dette har rådgivere haft **fokus på at vejlede forældre om ophøret af kompensation for tabt arbejdsfortjeneste**. Den tidligere inddragelse af forældrene har gjort, at rådgivere har fået flere erfaringer med, hvordan de konkret kan hjælpe forældre videre, når kompensationen ophører. Som det fremgår af citatet, har flere rådgivere gode erfaringer med at etablere direkte kontakt mellem jobcenter og forældre for at hjælpe og forberede forældrene på, hvad der skal ske, når kompensation for tabt arbejdsfortjeneste ophører.

Så kan vi hjælpe [forældre] med at etablere noget med jobcenteret: hvad er der så egentlig af muligheder, når de ikke skal have tabt arbejdsfortjeneste mere? At vi kan forberede dem ind i det og have nogle flere snakke i forhold til, hvad kan det betyde økonomisk, fordi det er jo også ofte det, de har brug for. Fordi de jo ofte godt ved, at de ikke kommer til at have tabt arbejdsfortjeneste, når den unge fylder 18. Så det her med at kunne hjælpe dem på vej, hvad er der så af andre muligheder? - Rådgiver

Rådgivere fortæller, at det ofte har vist sig hensigtsmæssigt, at denne vejledning af forældrene foregår på særskilte møder. Det kan modvirke, at forældrenes bekymringer om ophøret af kompensationen kommer til at skygge for drøftelsen af den unges overgang. Omvendt gør en rådgiver opmærksom på, at inddragelsen af den unge også betyder, at den unge har ret til at udtrykke ønske om, at andre end forældrene skal have ansvaret for den daglige omsorg og pleje, allerede inden den unge fylder 18 år. Uanset mødedeltagere skal den unges perspektiv derfor inddrages i vurderingen af behovet for kompensation for tabt arbejdsfortjeneste.

Skriftligt og visuelt overblik over overgangsprocessen

Som beskrevet i forrige afsnit har flere kommuner indført forskellige typer af redskaber til **overblik over den unges sag**. Eksempler på dette i projektkommunerne er skriftlige overblik

som 'Den Unges Overgangsplan' og 'Fælles Plan'. Andre eksempler er visuelle planer for møder og aktiviteter i overgangen. Fælles for dem er, at de allerede fra den unges 16. år tilbyder et overblik over rækken af trin i overgangen. Som citaterne nedenfor illustrerer, er det rådgivernes erfaring, at planerne giver familien overblik om, hvilke aftaler der er indgået, hvad der arbejdes henimod, og hvem der er ansvarlig.

Den unges overgangsplan er jo også fedt for familierne, fordi de får jo lige så meget også et overblik over både referater og alle de ting, de har snakket om, og hvem der har sagt hvad til møder. Så det giver jo også dem et overblik lige så meget, som det giver os. - Rådgiver

Dem, der er omkring den unge, er jo med til at lave den her fælles plan. Så den unge og familien ligesom kan se, hvad er næste skridt på vejen og hvem har ansvaret ind i de forskellige mål eller handlinger. - Rådgiver

De skriftlige og visuelle planer viser, hvad der skal ske af forberedelser, hvem der har ansvaret for de enkelte skridt, samt hvad der forventes af forældrene, hvornår. Som citatet illustrerer, er det rådgiveres erfaring, at det gør overgangsprocessen mindre kompliceret og mere overskuelig for forældre.

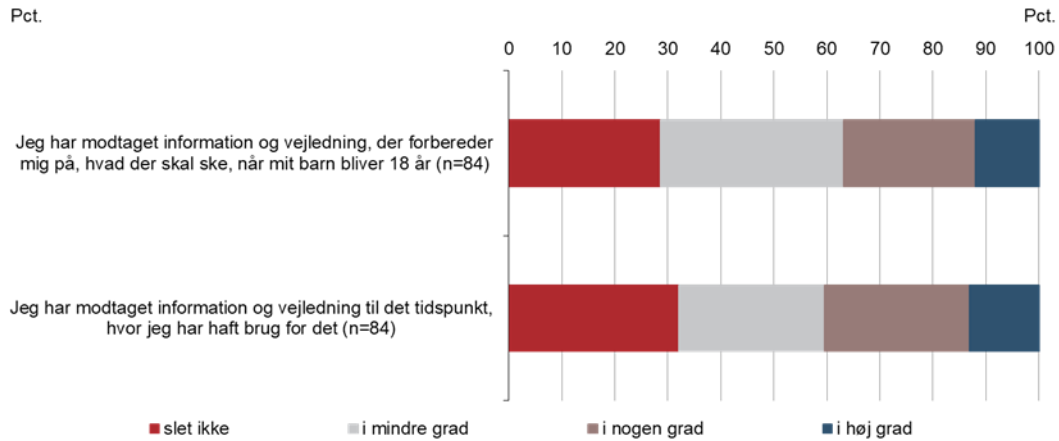
Hvis det er kompliceret for os, så er det jo det virkelig også for forældrene, og det er også derfor, jeg synes, det er smadder godt med den her visuelle plan for alles skyld. - Rådgiver

Mange forældre oplever vejledningen som utilstrækkelig

På trods af de gode erfaringer med de nye redskaber og tiltag, oplever forældrene ofte at være utilstrækkeligt informeret og vejledt. Ca. 60 pct. af forældrene i spørgeskemaundersøgelsen oplever slet ikke eller i mindre grad, at de har modtaget information og vejledning, som forbereder dem på, hvad der skal ske, når barnet bliver 18 år. Dertil oplever ca. 60 pct. af de adspurgte forældre slet ikke eller i mindre grad, at den information, som de har modtaget, er kommet på det rette tidspunkt (Figur 6.7).

Figur 6.7

Forældres oplevelse af information og vejledning opgjort i procent

Anm.: Opgørelsen er baseret på forældre, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.
 Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemaresultater fra forældre.

Samlet oplever forældregruppen altså, at de tiltag, kommunerne har etableret for at vejlede om overgangsprocessen, stadig er utilstrækkelige. Det kan sandsynligvis forklares ved de erfaringer, som fremgår af kapitel 5, hvor mange forældrene ikke oplever at have overblik over overgangsprocessen. De er usikre på, hvad der er næste skridt, eller hvem der har ansvaret for at tage det.

I interviews **efterlyser forældre netop den slags tiltag og redskaber til overblik, som er indført med projektet**. Det tyder på, at kommunernes tiltag har været relevante; men at der er behov for yderligere implementering.

En anerkendende tilgang fremmer en samarbejdende relation med familien

Rådgivere fortæller i interviews, at de altid har haft fokus på et vellykket samarbejde med familien, men at de nu arbejder mere fokuseret på at skabe en tillidsfuld samarbejdsrelation. Forældrene har overvejende en tilsvarende oplevelse af et vellykket samarbejde. I spørgeskemaundersøgelsen svarer ca. 60 pct. af de adspurgte forældre, at de i nogen eller i høj grad har en god oplevelse af samarbejdet med rådgiver.

Rådgivere fortæller, at de har skærpet fokus på at **lytte til** forældres tanker og ønsker og på at **anerkende familiens perspektiver**. Som citatet nedenfor illustrerer, erfarer forældre blandt andet, at rådgiver lytter til dem og giver forældre mulighed for at være både deltagende og medbestemmende i den unges overgangssag.

Jeg synes, at det har været rigtig rart, fordi at jeg både bliver hørt, og jeg også kan lytte og følge med. Det er vigtigt, som mor og far i hvert fald, at vi ikke bliver holdt udenfor, men at vi er deltagende, medbestemmende, og kan give råd og vejledning og også modtage på samme måde. Altså det går ligesom alle veje. (...) Og selvfølgelig er der skoledel, bosteddel, kommunedel og hjemmedel. Vi kan selvfølgelig ikke gøre det hele selv, og

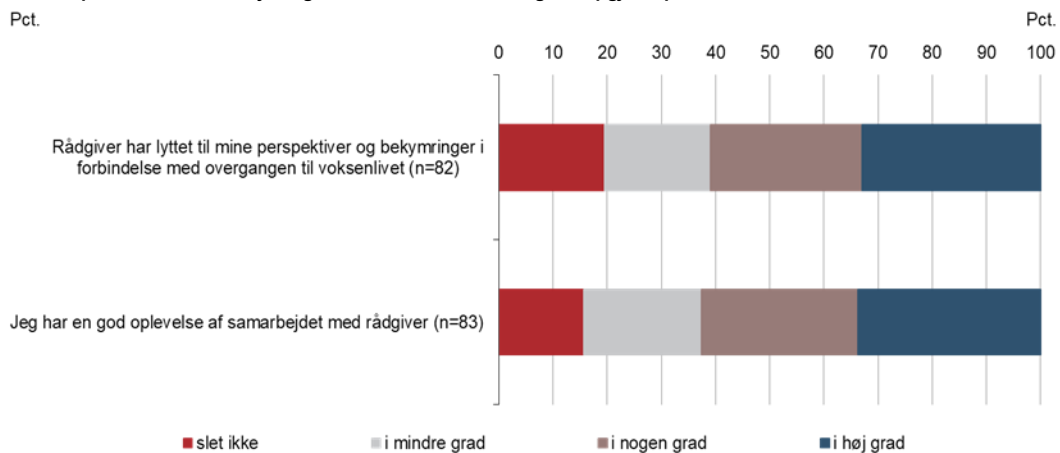
derfor er det så fantastisk med det her samarbejde, hvor man bare kan få tingene på plads. - Forælder

Nogle rådgivere har ladet familien bidrage med ønsker til dagsordenen forud for mødet. Andre rådgivere har anvendt visuelle redskaber og tegninger til grafisk facilitering. Erfaringen er, at det kan hjælpe forældre og unge med at sætte ord på de ønsker, tanker og frustrationer, de måtte have i forbindelse med overgangen. På den måde bliver det nemmere for familien at blive inddraget og tilkendegive deres mening. Det skærper også rådgivers opmærksomhed på, hvad der er henholdsvis den unges versus forældrenes ønsker.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at det i mange tilfælde lykkes for rådgiver at anvende en lyttende tilgang til samarbejdet med familien. Ca. 60 pct. af forældrene oplever i høj eller meget høj grad, at rådgiver har lyttet til forældres perspektiver og bekymringer i forbindelse med overgangen til voksenlivet. Ca. 20 pct. oplever dog slet ikke, at rådgiveren har lyttet til dem (Figur 6.8).

Figur 6.8

Forældre oplevelse af samarbejde og kommunikation med rådgiver opgjort i procent

Anm.: Opgørelsen er baseret på forældre, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.
Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemabesvarelser fra forældre.

Både forældre og rådgivere fremhæver også, at det er afgørende for samarbejdet, at rådgiveren udviser en **oprigtig og engageret interesse** i den unge og familiens udfordringer. I interviews lægger forældre vægt på, at rådgiver anerkender familiens og barnets problematikker og forhistorie ved eksempelvis at italesætte, at rådgiver godt ved, at det bliver svært, og at der kommer til at ske store ændringer. En forælder fremhæver vigtigheden af, at rådgiveren anerkender den unges oplevelser og erfaringer og tager dem seriøst:

Det, som jeg føler, er super godt i det arbejde [rådgiver] gør, det er, at hun faktisk tager [den unge] seriøst i, hvor hun er her og nu. Og der er jo så meget forhistorie i alt sådan noget her (...) og der har det været rart at blive mødt i, at de faktisk har kunne se, der er noget her, det er ikke et skuespil, det er faktisk reelt det, som [ung] går igennem. Det har jeg sat meget pris på. - Forælder

Hvornår er det svært at samarbejde og støtte familien i overgangen?

Selv om kommunerne har implementeret flere relevante tiltag og redskaber for, at forældre og unge kan være trygge og velforberejdede på overgangen, så oplever rådgiverne, at der kan være vanskelige vilkår for samarbejdet med familien.

Familiens tidligere oplevelser med kommunen

Mange familier har **tidligere negative oplevelser med det kommunale system**, som fortsat fylder hos dem. Som beskrevet i kapitel 5 oplever nogle forældre derfor ikke at kunne være trygge og velforberejdede i forbindelse med overgangen. I nogle tilfælde gælder det også den unge, som citatet her viser.

[Den unge] har jo været en del af systemet i rigtig, rigtig mange år og hun har været igennem ufattelig mange grimme ting, så hendes tillid er meget lille. (...) Hun havde jo faktisk ikke lyst til at mødes med nogen fra kommunen, fordi hun var vred på dem. Sådan helt fundamentalt vred over den måde, hun var blevet behandlet på før. (...) Det gør jo også, at hun går ikke ind i noget rum med nye folk fra kommunen og tænker, 'De vil mig det sikkert godt alle sammen'. - Forælder

Forældre fortæller eksempelvis, at både de selv og den unge tidligere har oplevet svigt fra systemet eller har oplevet, at de ikke kunne have tillid til rådgiveren. Blandt nogle forældre skyldes det, at de har oplevet at få information, som ikke har været korrekt eller dækkende i forbindelse med den unges sag. Blandt andre forældre er det fordi, de har oplevet ikke at få den hjælp, de har haft behov for. I begge tilfælde giver det usikkerhed og tvivl om muligheden for samarbejde med kommunen. Både når det gælder hjælp og støtte til den unge, og når det gælder vejledning om ophøret af kompensation for tabt arbejdsfortjeneste til forældrene.

De tidligere oplevelser kan derfor udgøre en barriere, som vil skulle overvindes for at opnå et godt og tillidsfuldt samarbejde mellem rådgiver og forældre om overgangen. Nogle forældre fortæller, at de har været vant til at skulle "kæmpe" for den hjælp, de har fået, og de kan derfor på forhånd have en forventning om, at de skal gøre det igen i forbindelse med overgangen. Andre forældre og unge fortæller, at de godt kan have tillid til og føle sig tryk ved enkelte kommunale fagpersoner; men at en generel tryghed ved overgangen og tillid til kommunen, er svært at opnå. Selv om de mærker, at deres rådgiver vil dem det godt og oprigtigt forsøger at hjælpe familien, føler de sig ikke sikre på, om der er andre kræfter i kommunen, som vil noget andet.

Rådgiverskift

I kommunernes myndighedsafdelinger sker løbende udskiftninger af rådgivere på grund af fratrædelser, omrokinger mv. Det betyder, at der kan være mange **rådgiverskift** i et barns overgangsforløb, hvor ansvaret for sagsbehandling og forberedelsen af overgangen overgår til en anden rådgiver. Det er et vilkår, som kan gøre det svært for de skiftende rådgivere at opnå en samarbejdende relation til familien. Nogle familier fortæller eksempelvis, at der er sket et skift, men at de ikke ved, hvem deres nye rådgiver er. Men rådgiverskift betyder også, at forældrene kan blive usikre på om de aftaler, de har indgået med den tidligere rådgiver, bliver ført videre med den nye rådgiver.

Forældrene er særligt sårbare over for de mange rådgiverskift i overgangen, når deres tillid og tryghed er knyttet til den enkelte rådgiver, mens de samtidig kan have mistillid til 'systemet' som sådan.

Rådgivernes handlemuligheder

Rådgivere fortæller, at de forsøger at **imødekomme familiens bekymringer** ved som ovenfor beskrevet at lytte til og anerkende familiens tidligere oplevelser og nuværende livssituation. Den anerkendende tilgang er efter rådgivernes erfaring vigtig for familiens inddragelse.

Hensigten er, at forældre og unge oplever at have reel indflydelse på beslutninger i sagen, så det kan reducere den tvivl og usikkerhed, de ellers kan opleve som følge af tidligere negative oplevelser.

I interviews fremhæver rådgivere endvidere, at den **fælles faglige systematik og metode er en hjælp ved rådgiverskift**. Erfaringen er, at når rådgiverne arbejder på en ensartet måde, er det nemmere at overdrage ansvaret for en sag og overlevere sagsoplysninger. Med en fælles systematik og en struktur for møderække, mødeform og mødedeltagere kan rådgiverne bedre gøre forberedelsen af overgangen gennemsigtig for forældrene – selv ved rådgiverskifte. Redskaber til overblik over den unges sag, som samler oplysninger, fælles mål og aftaler i ét dokument er med til at skabe kontinuitet.

Inddragelse af den unge

Kerneelementet *Inddragelse af den unge* handler om, hvordan rådgiveren skal give den unge mulighed for og støtte til at udtrykke sine synspunkter, så den unge kan få indflydelse på beslutninger i sagen.

Kerneelement: Inddragelse af den unge

Rådgiveren skal inddrage den unge i overgangen fra ung til voksen, så den unge får mulighed for og støttes i at udtrykke sine synspunkter, og at der lyttes til og handles passende på den unges perspektiver.

Hovedpointer i dette afsnit

Boks 6.5

- Kommunerne har arbejdet systematisk med at skabe *rum* for inddragelsen af de unge på møder om overgangen. De har også arbejdet med redskaber, som medvirker til at give de unge en *stemme* på en måde, så de oplever at blive *lyttet til* og får *indflydelse* på forberedelsen af overgangen.
- Flere rådgivere peger dog på, at mens det typisk lykkes at skabe et *rum* for inddragelsen, så er det sværere at opnå en reel inddragelse, hvor den unge selv giver udtryk for sine ønsker og behov, så de kan få indflydelse på beslutningsgrundlaget. De unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, har overvejende en positiv opfattelse af deres deltagelse i overgangsmøder.
- Inddragelsen af den unge er noget, som alle er enige om, at de skal lykkes med, men alligevel opleves det for mange rådgivere som svært og udfordrende. Mange rådgivere oplever, at de har behov for yderligere kompetenceudvikling i inddragelse af unge med kommunikative udfordringer.
- De unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, har overvejende en positiv opfattelse af deres deltagelse i overgangsmøder og af samtalerne med deres rådgiver (sagsbehandler) om deres ønsker for fremtiden. Gode greb til inddragelse af den unge er tilpasning af mødeformer og kommunikation.

Inddragelsens fire elementer

I modellen forstås inddragelsen af den unge i overensstemmelse med Laura Lundys model for børneinddragelse (Social- og Boligstyrelsen 2024). Lundy lægger vægt på, at inddragelsen af børn og unge i beslutninger har et klart formål, og at den ikke blot betragtes som en aktivitet. Inddragelsen skal føre til, at børn og unges perspektiver bliver tillagt vægt, når der tages beslutninger. Lundys model beror på fire elementer, som er gensidigt afhængige:

- *Rum*: unge skal gives mulighed for at udtrykke deres synspunkter.
- *Stemme*: unge skal støttes i at give udtryk for deres synspunkter.
- *Tilhører*: der skal lyttes til de unges synspunkter.
- *Indflydelse*: der skal handles passende på de unges synspunkter.

Med denne forståelse indebærer en reel inddragelse, at de unge får mulighed for at udtrykke sig, at de får støtte til at fremføre deres synspunkter, at der lyttes til dem, og at deres synspunkter tillægges vægt i beslutningerne.

I evalueringen har vi genfundet denne forståelse hos interviewpersonerne. Rådgivere fremhæver – lige som nogle af de interviewede unge – at de unge *har ret* til at blive inddraget.

Rådgiverne fremhæver også, at inddragelsen kan føre til bedre løsninger. Der gives altså både et etisk og et fagligt argument for inddragelsen.

I forbindelse med en undersøgelse af kommunernes praksis for overgangen gør Ankestyrelsen opmærksom på, at inddragelsen af den unge er påkrævet, dels af retssikkerhedsloven, dels af barnets lov. Hvis den unge ikke deltager i netværksmøder om overgangen, skal inddragelsen ske på anden vis, jf. tekstboksen nedenfor.

Efter § 5 i barnets lov skal kommunen være opmærksom på, at den unges holdninger og synspunkter skal være tilvejebragt og at den unge skal inddrages i beslutninger efter barnets lov, der vedrører den unge, hvis kommunen træffer beslutninger på møder om den unge, uden at den unge er med. Bestemmelsen stiller ikke krav om, at den unge skal være med på alle møder, men om høring og inddragelse, inden der træffes afgørelser efter loven.

Ankestyrelsen (2024)

Tidligere anvendte kommunerne forskellige praksisser for inddragelsen af den unge. Med modellen har de fået et fælles fokus, større systematik og erfaringer med, hvordan de kan inddrage unge i overgangsprocessen. Udviklingsarbejdet har dermed vedrørt både skabelsen af en fælles bevidsthed, udvikling af kompetencer til inddragelse og konkrete redskaber (mindset, skillset og toolset).

Nedenfor gennemgår vi udvalgte tematikker i kommunernes erfaringer med inddragelsen af den unge.

Nyt mindset og mere systematisk fokus på inddragelse af den unge

Ledere og rådgivere fortæller i interviews, at de allerede i udgangspunktet havde fokus på at inddrage den unge i sin egen overgangssag; men i arbejdet med en bedre overgang har de fået et systematisk fokus på at inddrage alle unge uanset deres funktionsnedsættelser. Rådgivere lægger vægt på, at modellens mindset har betydet en fælles forpligtelse i organisationen til at have mere konsekvent fokus på inddragelse af den unge, som det fremgår af citatet nedenfor.

Jeg tænker, vi har altid haft fokus på [ungeinddragelse], og vi har også forsøgt det, men det kan godt være nu, når både [afdelingerne for] børnefamilier, voksne og det hele hænger sammen, at det lykkes bedre for os at have det fokus og inddrage [unge] mere - det er helt klart, at det gør. Selvom vi jo altid nok også har forsøgt det, men det er mere sådan et fælles ansvar hele vejen rundt. - Rådgiver

Den fælles forpligtelse modvirker, at man for hurtigt giver op, når det opleves vanskeligt at inddrage. Inddragelsen er både et lovfæstet ansvar og en fælles værdi, som gør det legitimt at insistere på inddragelsen af de unge – selv om det i nogle sager kun lykkes i begrænset omfang.

Kerneelementet for inddragelsen af den unge beror som nævnt på Lundys model for *inddragelsens rum, stemme, tilhører og indflydelse*. En kommune har udarbejdet en guide til overgangen og inddragelse af den unge, som giver gode råd til at komme omkring alle fire elementer i rådgivernes praksis. Et udklip fra guiden er vist nedenfor.

Figur 6.9

Råd til anvendelse af Lundys model for inddragelse

Kilde: Ringsted Kommune

I projektperioden har rådgiverne særligt gjort sig erfaringer med skabelsen af et **rum** for inddragelse, hvor den unge får mulighed for at udtrykke sine synspunkter. Opfattelsen blandt rådgiverne er, at det er deres ansvar at indrette møder på en måde som muliggør, at de unge kan være med ud fra deres behov og muligheder. En rådgiver fortæller, at der er sket en holdningsændring i medarbejdergruppen, hvor mindsettet nu er et andet:

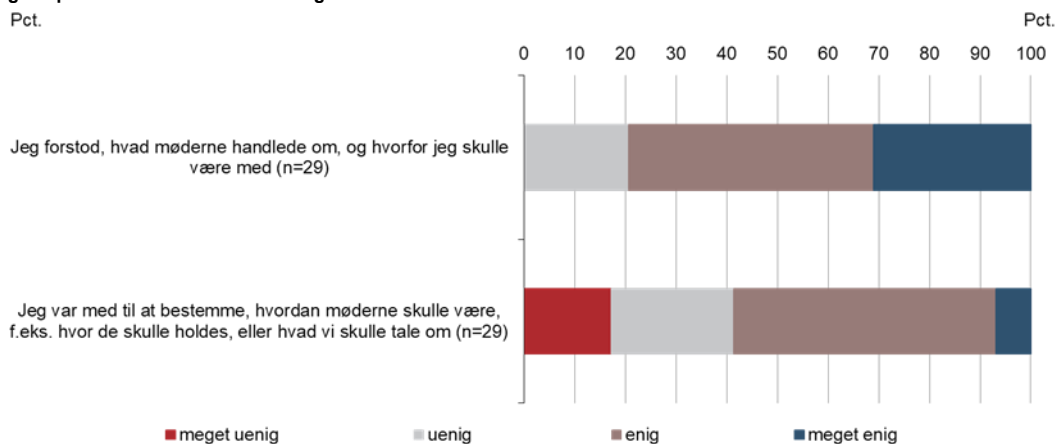
Tidligere kunne man måske godt have en tendens til, at de [unge] ikke var med til de her overdragelses-møder eller overgangsmøder, fordi [holdningen var, at] den unges funktionsnedsættelse ikke rækker [til deltagelse]. Men vi er begyndt i højere grad at sætte mere fokus på, at selvfølgelig skal de være en del af det (...). Og så er det egentlig vores ansvar at skulle strikke de her møder sammen, så de unge kan være med til det. - Rådgiver

Rådgiverne forsøger at tilrettelægge møderne, så den unge fx kan forlade mødet undervejs eller sidde med en tablet imens. De forsøger også at tilpasse rammerne ved at holde mødet et sted, som er trygt for den unge (fx i hjemmet, på et bosted eller i skolen), og ved at tilpasse antallet af mødedeltagerne til det, som den unge kan overskue og rumme.

Skønt det er et mindre antal unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, tegner den et billede af, at tilpasningen af møderne i mange tilfælde har været succesfuld. Blandt de 29 unge, som har svaret på spørgsmål om deres oplevelse af møderne med rådgiver, svarer ca. 80 %, at de er meget enige eller enige i, at de forstod, hvad møderne handlede om, og hvorfor de skulle være med. Yderligere er ca. 60 % meget enige eller enige i, at de har været med til at bestemme, hvordan møderne skulle afholdes, og hvad der skulle tales om. Næsten 20 pct. er dog meget uenige heri. Fordelingen af svar er vist i figuren nedenfor.

Figur 6.10

Unge oplevelse af møderne med rådgiver

Anm.: Opgørelsen er baseret på unge, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.

Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemabesvarelser fra unge.

Selvom rådgivere i tilpasningen af møderne har haft et særligt fokus på inddragelsens *rum*, så har de i varierende grad også haft fokus på, hvordan de unge kan støttes i at give udtryk for deres synspunkter (*stemme*), blive lyttet til (*tilhører*) og få *indflydelse*.

I arbejdet med de unges **stemme** har rådgiverne gode erfaringer med, at der deltager en person på mødet, som den unge er tryk ved og som kan støtte den unge i at udtrykke sine perspektiver. Det kan eksempelvis være en kontaktperson, pædagog eller en bestemt rådgiver, som den unge kender godt. En rådgiver fremhæver, at selv om ønskerne måske ikke alle kan

opfyldes direkte, så er den unges perspektiver et vigtigt udgangspunkt for samarbejdet om overgangen, jf. citatet nedenfor.

Og så kan det godt være det ikke altid er de mest realistiske mål, de [unge] har eller ønsker, men så kan man den vej igennem komme frem til noget [der er mere realistisk]. Så noget af det, jeg i hvert fald vægter meget, det er, at de kommer til orde, eller de i hvert fald får givet udtryk for eller får sagt, hvad det er, de ønsker, og hvad de tænker, der er drømmen for dem.
- Rådgiver

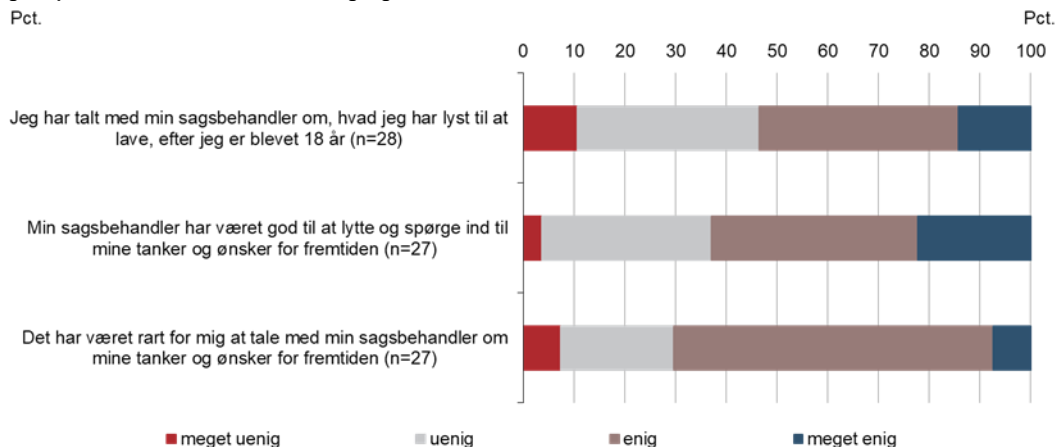
Rådgivere har også forsøgt at anvende et sprog, som er vedkommende for de unge. Det kan eksempelvis være ved at anvende ord tættere på den unges hverdag, så der på overgangsmøderne tales om 'penge' og 'økonomi' frem for 'ydelse'. En ung fortæller, at det har haft positiv betydning for oplevelsen af samtalen:

[Rådgiverne] fortsætter ikke sådan på en voksenlinje, hvis det giver mening. De taler mere som om, at det er en ung person til en ung person. - Ung

Blandt de unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, er ca. 50 pct. meget enige eller enige i, at de mere konkret har talt med sagsbehandleren om, hvad de har lyst til at lave, når de er blevet 18 år. Besvarelsene tegner et billede af, at selvom det i mange tilfælde lykkes for rådgiverne at tale med den unge om deres ønsker og tanker for fremtiden, så er det i næsten lige så mange tilfælde fortsat svært, jf. figuren nedenfor.

Figur 6.11

Unge oplevelse af forberedelsen af overgangen

Anm.: Opgørelsen er baseret på unge, der har besvaret det pågældende spørgsmål. Manglende besvarelser fremgår ikke af figuren.

Kilde: Egne beregninger baseret på spørgeskemabesvarelser fra unge.

Samtidig indikerer besvarelsene, at rådgiverne har haft en vis succes med arbejdet med inddragelsens elementer **stemme** og **tilhører**. 60 pct. af de adspurgte unge er meget enige eller enige i, at sagsbehandleren har været god til at lytte og spørge ind til deres tanker og

ønsker for fremtiden. 70 % er endvidere enige eller meget enige i, at det har været rart at tale med sagsbehandleren.

De unge kan have svært ved at forholde sig til fremtiden eller have urealistiske forestillinger om mulighederne. Ikke desto mindre er den unges personlige ønsker og drømme efter rådgivernes opfattelse et vigtigt udgangspunkt for overgangen. Det er afgørende for, at de unge også får **indflydelse**, så der lægges vægt på deres perspektiver og handles passende på deres ønsker.

Rådgivere savner kompetencer til at inddrage unge med begrænset verbalt sprog

Rådgivere i kommunerne har i projektperioden været optaget af, hvordan de kan inddrage alle unge mest muligt. Nogle rådgivere giver udtryk for, at inddragelsen kan kræve kompetencer, de endnu ikke har opnået. Eftersom de arbejder med en bred gruppe af unge med meget forskellige funktionsnedsættelser, har der ikke været fokus på at opøve specifikke kompetencer til inddragelse af unge med særlige udfordringer. Rådgivernes erfaring peger på, at et sådant fokus vil være nødvendigt, hvis alle unge skal have mulighed for en reel inddragelse:

Så det er ikke sådan, at de unge kommer her [i voksenafdelingen], og så har vi sådan en metode til, hvordan vi så går ud og snakker med de her meget funktionsnedsatte borgere. Det er ikke noget, man sådan har haft fokus på. - Voksenrådgiver

En særlig udfordring for rådgiverne har været, hvordan de kan inddrage unge med særlige kommunikative udfordringer – fx unge med begrænset eller intet verbalt sprog. Flere rådgivere fortæller, at de har haft brug for nye kompetencer og teknikker. De har fx støttet den unge i at **udtrykke sig på alternative måder** ved hjælp af tegninger, sociale historier, grafisk facilitering, observationer af den unges adfærd mv. Nogle metoder er indført efter rådgivere har været på kursus for at udvikle kompetencer til inddragelse af unge med funktionsnedsættelser, mens andre metoder er kort præsenteret på fællesmøder. Flere rådgivere peger på, at det er væsentligt at rådgivere på tværs af afdelinger modtager samme kompetenceudvikling i inddragelse. På den måde bliver inddragelsen noget, som alle er enige om, skal lykkes, selv om det i nogle tilfælde stadig opleves som en vanskelig faglig udfordring.

Det stiller rådgiverne over for en vanskelig udfordring, som det fremgår af de følgende citater:

Vi har kigget meget på, hvordan vi egentlig griber de her borgere, som måske ikke har det største ordforråd, eller måske egentlig også har brug for, at vi bare kommer ud og observerer dem. Det synes jeg, er noget, vi i hvert fald har kigget meget på og har haft noget kursus omkring, hvor vi har haft fokus på at sikre dem også, at de også bliver inddraget på den måde, der er muligt for dem. – Rådgiver

Det er jo enormt svært, når vi snakker med unge uden [verbalt] sprog. Det har vi haft oppe rigtig mange gange: hvordan inddrager vi på bedst mulig vis her? Ja, det er sådan ongoing. – Rådgiver

Rådgiverne giver generelt udtryk for, at mindsettet – den fælles forpligtelse på inddragelsen – i de fleste tilfælde er på plads. Mange rådgivere oplever imidlertid, at de har behov for yderligere **kompetenceudvikling**, hvis det skal lykkes at inddrage alle unge. De fortæller, at inddragelsen af unge uden verbalt sprog ofte er begrænset til, at den unge er deltager på mødet. Det kan skabe et *rum* for inddragelse, der giver den unge mulighed for at udtrykke sig; men de har svært ved at finde frem til, hvordan de kan støtte til den unge i at bruge sin '*stemme*'.

Anvendelse af redskaber til inddragelse af den unge

Den fælles systematik for arbejdet med overgangen har i flere kommuner betydet, at det er aftalt, at konkrete redskaber til inddragelse anvendes. De fælles samtaleguides og værktøjsskasser indeholder redskaber til samtaler om den unges tanker, ønsker og drømme for fremtiden. Det er fx redskaber med piktogrammer for vigtige samtaleemner, visualiseringer af overgangsprocessen og skriftlig information i et sprog, der er målrettet de unge.

En kommune har indført et refleksionsskema, som den unge og familien kan anvende som forberedelse til overgangsmøder. Formålet er at den unge reflekterer over og formulerer sine ønsker og drømme, så de kan fremlægges på mødet og nedfældes på skrift. På denne måde kan den unges ønsker for fremtiden indgå, når den unges funktionsevne, ønsker og drømme beskrives i et skema til overlevering af information fra B&U-området til voksenområdet. Herefter kan de være ledetråd i udarbejdelsen af en fælles plan for overgangen.

Hvornår er det svært at inddrage den unge i overgangen?

Rådgiverne er generelt enige om, at inddragelsen af den unge skal lykkes. Samtidig oplever mange rådgivere det som en vanskelig udfordring. Nogle rådgivere har den **holdning, at det kan være for overvældende for nogle unge** at blive inddraget på et overgangsmøde. Det kan afholde dem fra at forsøge sig, fordi de på forhånd har den opfattelse, at den unge ikke får noget ud af at deltage. Andre rådgivere har konkrete erfaringer med, at nogle unge har svært ved at rumme mange mennesker på et møde, lige som de finder det svært at give udtryk for deres tanker og forholde sig til deres ønsker for en for dem fjern fremtid, når de bliver 18 år. I interviews er der også unge, der fortæller, at de ikke kan huske, hvad der er blevet talt om på møder.

En måde at imødekomme dette på er at tilpasse mødernes form, intensitet og deltagere til de unges behov, som det er beskrevet i dette kapitel. Det kan øge sandsynligheden for, at de unge kan deltage. Flere rådgivere mener dog, at et overgangsmøde uanset tilpasninger ikke altid er egnet til inddragelse af den unge:

Jeg synes, at [inddragelse af unge] er nok det absolut sværeste i hele overgangen. (...) Der er mange ting i overgangsmødet, der jo egentlig ikke passer til den unge. Og det er sandheden. Spørgsmålet er bare, hvad vi kan gøre ved det. Vi har prøvet at gøre sådan, at den unge kan gå ud efter 10 minutter, eller at den unge kan have iPad eller hvad det nu kan være for at være til stede. Men det lykkes jo aldrig sådan helt 100%. (...) men det tror jeg bare ikke helt det kommer til. Fordi det er så komplekst at arbejde med den her målgruppe. - Rådgiver

Nogle rådgivere har derfor suppleret med **andre tilgange til inddragelse**, som foregår uden for overgangsmøderne. Det kan fx foregå ved, at rådgiveren besøger den unge på skolen, i hjemmet eller andre arenaer for den unges hverdag. Her kan rådgiver interagere med den unge – fx tale, tegne eller lege – for at lære den unges perspektiver bedre at kende. Rådgiveren kan også tale med fx pædagoger eller andre voksne i den unges hverdagsmiljø for at opnå en større forståelse af den unge.

7 Faglige og organisatoriske resultater

Potentialet i arbejdet med modellen for bedre overgang viser sig ikke kun i de enkelte kerneelementer, men også i resultater for den kommunale organisation. I dette kapitel beskriver vi nogle af de faglige og organisatoriske resultater, som kommunerne i initiativet har opnået.

Hensigten er at vise potentialet for kommuner, der igangsætter et tilsvarende arbejde. Ikke alle fem kommuner har opnået hvert af de beskrevne resultater, og beskrivelsen er derfor ikke udtryk for en samlet vurdering af resultaterne.

Delkonklusioner

Hovedpointer – kommunernes faglige og organisatoriske resultater

Boks 7.1

Kommunernes faglige og organisatoriske resultater

- Samarbejde og relationel koordinering: Nye rammer for det tættere tværgående samarbejde og den fælles systematik har betydet, at rådgiverne har fået større personligt kendskab til hinanden og større forståelse for hinandens fagområder. Det har gjort det lettere at samarbejde og sparre med hinanden.
- Effektive sagsgange og bedre planlægning: Den tidligere involvering af voksenrådgiver og en mere proaktiv praksis for forberedelse af overgangen betyder, at der skal findes færre akutløsninger i ellefte time.
- Styringsrelevant overblik: Overblikket over de unge i overgangen indgår i ledelsesinformation og kan bruges til planlægning på voksenområdet.

Ressourceforbrug forbundet med modellen

- Implementering af modellen kræver, at man afsætter ressourcer til udarbejdelse og indførelse af nye arbejdsgange og fælles redskaber, som kræver involvering af både ledelse og medarbejdere.
- Mere effektive arbejdsgange kan medvirke til, at investeringen i nye procedurer og redskaber betaler sig.
- Vi vurderer ikke at, anvendelsen af modellen i driften af indsatsen vil være forbundet med væsentlige ekstraomkostninger, efter de nye arbejdsgange er indført.

Resultater for kommunerne viser, at arbejdet med modellen kan give udbytte både for det helhedsorienterede faglige arbejde, for effektiviteten i sagsgangene og for styring på området.

Nye samarbejdsformer har muliggjort en tættere og mere relationel koordinering på tværs af områder. Det medvirker til helhedsorientering og hurtig afklaring af faglige spørgsmål. Den tidlige involvering af voksenrådgiveren og relevante vejledere betyder også, at medarbejderne kan samarbejde om at finde løsninger, før den unge bliver 18 år.

En systematisk overlevering af informationer om de unge har medvirket til overblik både i den enkelte sag og over gruppen af unge som helhed. Overblikket indgår i ledelsesinformation og kan anvendes til styring af kapaciteten på voksenområdet, når man kender gruppen af unge med handicap på vej mod 18 år.

Implementering af modellen kræver investering i indførelse af nye arbejdsgange og redskaber. Vi vurderer ikke, at arbejdet efter modellen har væsentlige ekstraomkostninger, efter arbejdsgangene er indført.

Relationel koordinering medvirker til helhedsorientering

De kommunale fagfolk beskriver i interviews, hvordan det tættere samarbejde nu fører til bedre og mere helhedsorienterede løsninger for den unge. Det sker, fordi rådgivere og vejledere dermed kan inddrage perspektiver fra både børne- og ungeområdet, voksenområdet og UU-vejledningen.

Som beskrevet i kapitlet om implementering har de enkelte kommuner hver deres måde at organisere og strukturere det tværgående samarbejde på. De interviewede rådgivere og ledere er gennemgående enige om, at de nye arbejdsgange og redskaber har haft stor værdi for samarbejdet, fordi det er blevet tydeligt, fx hvem der skal invitere til forskellige typer af møder, hvordan mødet skal holdes, og hvem der har ansvaret for mødeledelsen og for formidlingen af de indgåede aftaler, fx i et fælles referat.

De skriftlige arbejdsgange har dermed sat de formelle rammer for samarbejdet. I interviews beskriver rådgivere imidlertid, hvordan det i lige så høj grad er den uformelle og løbende koordinering, som giver værdi for deres daglige arbejde. Rådgiverne lægger vægt på, at de hver for sig står til rådighed for sparring med deres kolleger, og at de selv kan bede om gode råd, når de skal løse en fælles opgave. Flere lægger vægt på, at sparringen kan ske løbende og ad hoc:

Jeg har oplevet inden for de sidste måneder, at der faktisk er kommet to, uafhængigt af hinanden, op [i voksenafdelingen]; om de lige kunne spørge mig om noget, om vi lige kunne sætte os til side... Det synes jeg da er megaværdifuldt, at man ligesom bare prøver at komme op og spørge, fordi vi er jo altid åbne for det. - Voksenrådgiver

Det **behovsbestemte samspil**, som kan karakteriseres som *relationel koordinering*, er gennemgående blevet lettere for rådgiverne at opnå i kraft af de nye samarbejdsformer. For det første fordi rådgivere og vejledere nu har et personligt kendskab til hinanden. Det er lettere at tage kontakt til kolleger på andre områder og bede om sparring på konkrete sager, når man allerede har siddet sammen til et overgangsmøde:

Og så synes jeg bare, at det har givet rigtig stor værdi også, at man har lært mere om hinanden at kende. Nu ved jeg, hvem der er voksenrådgiver. Selvom man kun sidder med en etage imellem, så gør (det) virkelig noget. - Børne- og ungerådgiver

For det andet giver rådgivere fra børne- og ungeområdet og fra voksenområdet udtryk for, at koordineringen nu er langt lettere at få til at fungere, fordi de fx på fælles temadage har brugt tid på at fortælle hinanden om **rammevilkår og det faglige grundlag på hvert deres område**. Det har givet den nødvendige indsigt til at forstå bevæggrunde og bevillingsbetingelser på kollegernes fagområde.

Effektive sagsgange og bedre planlægning

Mere proaktiv praksis – færre løsninger skal findes i den ellefte time

Den tidligere koordinering har givet værdi for både børne- og unge og for voksenområdet. På voksenområdet oplever man nu ikke længere så ofte at få overdraget sager klokken "fem minutter i tolv," som en voksenrådgiver udtrykker det. På den måde kan voksenrådgiveren følge indsatsen for den unge frem mod de 18 år:

Nogle gange har vi jo siddet med nogle sager, [hvor vi har tænkt:] 'Hvad ... har de lavet?'. Nu var de [unge] i familieafdelingen i 18 år. Det kan jo ikke komme bag på [familierådgiverne], at der er én, der har brug for noget nu! Men ved, at vi ligesom er med fra 15 ½ [år], der kan vi jo følge, 'jamen det er dét her, der er blevet sat i værk'. - Voksenrådgiver

Den mere proaktive praksis har betydet, at der er tid til at koordinere og tilrettelægge et forløb med en møderække efter den unges og familiens behov i den unges 16. og 17. år. Det giver bedre tid og rum til, at voksenrådgiveren kan sætte sig ind i den unges situation og hidtidige forløb i god tid, inden der skal træffes en afgørelse om hjælp og støtte i voksenlivet.

En rådgiver på voksenområdet fortæller, at det også har givet et bedre arbejdsmiljø, fordi det nu ikke så ofte som tidligere er nødvendigt at finde akutte løsninger_

Nej, hvor er det bare ikke særlig sjovt, at man skal ud og finde en akut løsning, når man er på bagkant fra starten af... Og vi kan jo selvfølgelig aldrig helt forebygge det. Der kan jo være en, der kommer til skade, eller der kan være en, der flytter hertil. Men vi gør det i hvert fald så vidt og hurtigt som muligt, prøver at skabe et ordentligt... arbejdsmiljø omkring de her sager. Så man ikke bliver så presset. - Voksenrådgiver

Mere effektiv overlevering og anvendelse af sagsoplysninger

Kommunernes redskaber til overlevering af information om den unge har i mange tilfælde betydet, at viden fra rådgivere på børne- og ungeområdet er blevet mere direkte tilgængelig for voksenrådgiverne. Rådgivere udtrykker tilfredsstillelse ved, at **viden fra børne- og ungeområdet på denne måde bliver nyttiggjort** og ikke går tabt. De lægger også vægt på, at sagsoplysningen bliver mere effektiv, når der er oplysninger, som voksenrådgiverne ikke behøver at indhente igen. En børne- og ungerådgiver oplever det som en anerkendelse hendes arbejde:

Vi synes tit, at vi sidder med rigtig mange oplysninger, som kan bruges videre til en VUM eller en børnefaglig [undersøgelse] eller hvad det nu er. De er også begyndt at komme mere i spil. – Børne- og ungerådgiver

Nogle medarbejdere gør dog opmærksom på, at der stadig **er systemiske barrierer** for deling af information. Det gælder konkret i form af forskellige journalsystemer, som ikke muliggør deling af information på tværs. Det kræver derfor ekstra arbejde at anvende de fælles redskaber aktivt på tværs af områder. UU-vejledere peger på behov for en platform der kan integrere oplysninger fra de sociale områder og den kommunale ungeindsats (KUI). En vejleder fremhæver, at der ellers er vigtig viden, der går tabt:

Det optimale ville jo være, hvis du havde et ens journalsystem. Det er jo en af de faktorer, der har stor indflydelse på samarbejdet på tværs af sektorerne. Vi kan ikke hente oplysninger fra hinanden. Jeg møder jo de unge nærmest ved indskolingen, og slipper dem, når de er 30, eller når de har en uddannelse. Så der er jo noget viden, hvis ikke man får lavet den overlevering ordentligt, som går tabt. Så jeg ønsker i 2050, at vi får et fælles journalsystem. – UU-vejleder

Styrket overblik og planlægning

Kommunerne udarbejder et løbende overblik over unge med handicap som fylder 16 år. Som beskrevet i denne rapport anvendes det til at igangsætte forberedelsen af overgangen til voksenlivet for hver enkelt af de unge.

Flere rådgivere fortæller, at overblikket samtidig indgår i **ledelsesinformationen** i kommunen. For styringen af voksenområdet er det væsentligt at have oplysninger om antallet af unge, som er på vej mod de 18 år, og hvad deres behov er. Det giver mulighed for at planlægge og dimensionere tilbudsviften og for at kvalificere budgetlægningen på området, som det fremgår af citatet nedenfor.

Når ledelsen beder om det, så har jeg også sådan et overblik over, der viser, måske to-tre år ude i fremtiden, hvad er det for nogle borgere, der kommer? Tænker vi, at det kan rummes i vores eget tilbud? Så der er jo både noget økonomisk perspektiv i det, men også i forhold til, har vi så de tilbud, det kræver? Eller skal vi ud og købe et tilbud? – Voksenrådgiver

Ressourceforbruget forbundet med modellen

Investering i opstart af indsatsen har potentialer

Modellen indebærer ændrede tilgange til det tværgående samarbejde mellem kommunernes afdelinger og et ændret samarbejde med den unge og familien. Arbejdet efter modellen kræver ikke ændringer i den kommunale organisationsstruktur. Men hvis en kommune ikke i forvejen har de nødvendige mødefora for det tværfaglige samarbejde, vil der være behov for at oprette **nye tværgående mødestrukturer**. Der vil også være behov for indførelse af nye arbejdsgange for samarbejdet. Der vil derfor ved opstarten af indsatsen skulle afsættes ressourcer til at implementere de nye arbejdsgange og evt. til udarbejdelse af nye redskaber.

Vi vurderer ikke at, driften af indsatsen vil være forbundet med væsentlige ekstra omkostninger. Der er muligheder for, at investeringen i opstarten senere vil udligne sig i forbindelse med

sparede omkostninger, hvis man realiserer de effektiviseringer af det løbende arbejde, som er beskrevet i dette kapitel.

Vurderingen tager udgangspunkt i modelbeskrivelsen og i omkostningsskemaer med oplysninger fra de fem kommuner. Her har kommunerne angivet aktiviteter og tidsforbrug til arbejdet med overgangen før og efter implementering af modellen.

Aktiviteter i implementering og drift af indsatsen

Succesfuld implementering af modellen kræver, at de afdelinger i en kommune, som har en rolle i forberedelsen af overgangen, er indstillet på at løse den fælles opgave. Især i opstarten må det forventes, at der skal bruges ekstra tid på at udvikle et samarbejde, som kan styrke det fælles ansvar for overgangen på tværs af forvaltninger.

Indførelse af fælles redskaber på tværs af børne- og ungeområdet og voksenområdet

Ved opstarten af arbejdet med modellen vil en kommune skulle dedikere timer til indførelsen af nye arbejdsgange og redskaber. Kommunerne i initiativet har udarbejdet nye skriftlige procedurer for samarbejdet, nye skemaer og skabeloner til planlægning af overgangen samt guides til samarbejdet med familien og inddragelsen af den unge. Redskaber herfra vil blive gjort tilgængelige efter initiativets afslutning. Det betyder, at andre kommuner vil kunne anvende eller tage **udgangspunkt i allerede eksisterende og afprøvede redskaber**, når de begynder arbejdet med modellen.

En systematisk tilgang til overgangen og et styrket samarbejde medfører et ændret ressourceforbrug

Kommunerne oplever, at en mere systematisk tilgang til overgangen giver bedre mulighed for koordinering og en mere helhedsorienteret indsats. Rådgivere fra flere kommuner fortæller, at de oplever at have en mere proaktiv praksis og har fået mere effektive sagsgange. Det ekstra ressourceforbrug, der ligger i at indføre fælles redskaber og styrke samarbejdet, kan medføre et mindre ressourceforbrug i den løbende drift – fx fordi man **undgår at anvende dyre akutløsninger**, som viser sig ikke at være de rette for de unge.

Som beskrevet i Kapitel 6 kan effektiviseringer og prioriteringer også give kommunerne mulighed for at anvende de nødvendige ressourcer i de overgangssager, hvor de skaber størst værdi.

8 Diskussion og perspektivering

I dette kapitel diskuterer vi evalueringens fund og sætter dem i perspektiv af andre undersøgelser og viden på relevante områder. Det gør vi for at inddrage viden fra større vidensfelter, der kan underbygge eller give nye perspektiver på fundene.

Modellens resultater og brugbarhed

Vi har lagt til grund for evalueringen, at målet for Model for bedre overgang er, at både unge og forældre skal føle sig *trygge og velforberedte* på overgangen. På trods af de metodiske begrænsninger i spørgeskemaundersøgelsen kan målet ikke siges at være opfyldt, når et stort flertal af forældrene svarer, at de slet ikke eller kun i mindre grad oplever at være klar til og trygge ved de kommende forandringer.

For de unge er resultaterne mere blandede, idet mange unge har en positiv oplevelse af inddragelsen i deres overgangsforløb, men de oplever ikke alle, at inddragelsen bedst sker gennem deltagelse på et netværksmøde. De unges tryghed og oplevelse af at være forberedt er endvidere ofte afhængig af forældrenes tryghed og overblik.

Resultaterne skal ses i lyset af tidligere undersøgelser, som viser, at overgangen for mange forældre og unge er psykologisk belastende, og at den giver anledning til bekymringer og frustrationer hos de unge og deres nære pårørende (Høgh 2021).

I evalueringen har vi fundet, at forældrenes bekymringer dels drejer sig om ophør af støttemuligheder, dels om et manglende overblik over, hvad der skal ske. Indførelsen af Model for bedre overgang ændrer ikke på, at der er muligheder for hjælp og støtte, som ophører, når den unge er fyldt 18 år. Derimod har modellen fokus på arbejdsgange og redskaber til at give overblik over processen. Imidlertid viser svarene fra et stort flertal af forældrene i spørgeskemaundersøgelsen, at de ikke oplever at have fået dette overblik.

Der er flere grunde til, at vi i evalueringen alligevel vurderer, at modellen er brugbar for kommunerne:

- Det er vanskeligt at forvente, at modellen helt skal eliminere forældrenes følelse af utryghed ved ophøret af hjælp og støtte. Ikke desto mindre vurderer vi, at de tilgange og redskaber, som kommunerne har anvendt i arbejdet med modellen, er egnede til imødekommelse af forældrenes bekymringer. Det gælder fx anerkendelse af forældrenes bekymringer, når kompensation for tabt arbejdsfortjeneste ophører, og det gælder redskaber til samarbejde og inddragelse af familierne, som giver dem større ejerskab til processen.
- Modellens ramme for inddragelse af de unge betyder, at der lægges vægt på, at de unge bliver hørt og får indflydelse – uanset om de unge deltager på de enkelte møder.
- Forældre efterspørger i interviews netop den type redskaber til overblik, som kommunerne har indført som led i arbejdet med modellen. Det skyldes sandsynligvis, at de nye redskaber ikke har været anvendt i de overgangsforløb, som disse forældre har erfaringer med. Det kan være, fordi kommunen endnu ikke havde indført redskaberne, eller fordi de ikke har været tilstrækkeligt implementeret på daværende tidspunkt.

Kommunernes efterspørgsel og accept af en ny praksis for forberedelse af overgangen

Vi har i denne evaluering ikke undersøgt, hvorvidt modellen for bedre overgang er efterspurgt og bredt accepteret blandt danske kommuner. I stedet inddrager vi her fund fra en spørgeskemaundersøgelse blandt alle landets 98 kommuner (Ankestyrelsen 2024).

Ankestyrelsens undersøgelse vedrører kommunernes brug af § 19 a i serviceloven, som er videreført i barnets lov (jf. Kapitel 2). En hovedpointe i undersøgelsen er, at halvdelen af kommunerne oplever, at lovændringen har haft en positiv betydning for, om kommunerne kommer i gang med at forberede overgangen til voksenlivet, når den unge fylder 16 år. Det fremgår ikke, hvor mange af kommunerne, der vurderede, at de også før lovændringen igangsatte forberedelsen ved de 16 år.

72 kommuner svarer i undersøgelsen, at de ikke har ændret på deres organisering efter lovens vedtagelse. Kommunernes organisering af arbejdet inddeles i tre kategorier: 59 kommuner anvender tværgående netværksmøder; 13 har en samlet enhed (fx som den beskrevne ungeenhed i denne evaluering); 18 anvender ad hoc koordinering i det enkelte forløb; mens 10 anvender andre former for organisering. 87 kommuner angiver at have skriftlige arbejdsgangsbeskrivelser.

Ankestyrelsen finder, at det særligt er kommuner, der ikke har udarbejdet skriftlige procedurer for forberedelsen af overgangen, der oplever barrierer for samarbejdet på tværs. Undersøgelsen viser også en sammenhæng mellem organiseringen af arbejdet og oplevelsen af udfordringer i samarbejdet. Kommuner, hvor det er op til den ansvarlige sagsbehandler at sørge for ad hoc inddragelse af samarbejdspartnere, oplever i højere grad udfordringer med en uklar ansvarsfordeling og vanskeligheder ved at få andre parter til at involvere sig.

Hovedpointerne i Ankestyrelsens undersøgelse ligger i tråd med fundene i denne evaluering:

- Kommunerne udtrykker i undersøgelsen en bred anerkendelse af værdien af tydelige rammer og skriftlige arbejdsgange for samarbejdet om forberedelsen af overgangen. Lige som det er foreskrevet i modellen for bedre overgang.
- Der peges ikke i undersøgelsen på én organiseringsform som forudsætning for et godt tværgående samarbejde. Men Ankestyrelsen konkluderer, at der er flere udfordringer for samarbejdet i kommuner, som ikke har faste rammer for samarbejdet, men anvender ad hoc tilrettelæggelse.
- Halvdelen af kommunerne i undersøgelsen vurderer, at lovændringen har haft positiv betydning.

I evalueringen af model for bedre overgang har vi fundet en stor accept af lovkravet om igangsættelse af forberedelsen ved det 16. år. I interviews med ledere og rådgivere er de fremførte argumenter for en tidligere forberedelse dog ikke først og fremmest juridiske; men faglige, organisatoriske og fagetske. Det kommer også til udtryk ved arbejdsgange i kommunerne, som begynder allerede ved fx den unges 15 ½ år; dvs. endnu tidligere end loven kræver.

Vi har også fundet en stor efterspørgsel blandt både ledere og medarbejdere efter tydelige rammer og skriftlige arbejdsgange. Samtidig har vi dog fundet, at den løbende sparring og ad hoc koordinering også giver værdi for medarbejderne, når først forudsætningerne for relationel koordinering – tydelige rammer og fælles faglig forståelse – er til stede.

Perspektiver på inddragelse

Modellens kerneelement om inddragelse af den unge beror på Laura Lundys forståelse af børneinddragelse (Social- og Boligstyrelsen, 2024). I evalueringen fremfører rådgiverne argumenter for inddragelsen, som er i overensstemmelse med Lundys forståelse: de unge har *ret* til at blive inddraget, og inddragelsen fører til bedre løsninger.

Der er imidlertid et tredje argument, som ikke fremgår direkte af Lundys model, men som rådgiverne også lægger vægt på i interviews. Som beskrevet i denne rapport anser rådgivere inddragelsen af den unge som en dannelsesproces, hvor den unge øver sig i at træde ind i rollen som en voksen og myndig person, allerede inden de 18 år.

I litteraturen om brugerinddragelse på velfærdsområderne er denne type argument kendt som 'medborgerskabs-argumentet'. Vedung & Dahlberg (2013) anfører, at i et demokratisk samfund kan inddragelsen have til formål at gøre brugerne til aktivt deltagende medborgere. Anvendt i sammenhæng med overgangen vil argumentet være, at kun ved at bruge sin stemme (i konkret eller overført forstand) kan den unge lære at tale for eller repræsentere sig selv – også i andre sammenhænge i samfundet.

Dermed får inddragelsen en betydning, der rækker ud over den indflydelse, den unge får på de konkrete beslutninger om overgangen. Efter denne forståelse skal inddragelsen udgøre en meningsfuld aktivitet i den unges dannelse og myndiggørelse som et voksent menneske. Med dette argument forbindes inddragelsen således også til modellens mål om, at de unge skal opleve overgangen som meningsfuld.

Relationel koordinering og tværprofessionelt samarbejde

De erfaringer med det tværgående samarbejde, som er beskrevet i denne rapport, knytter an til bredere viden om samarbejde og koordinering i den offentlige sektor. Som beskrevet har praksisudviklingen i projektet vedrørt både et fælles *mindset*, *skill set* og *toolset* til samarbejdet om overgangen. Ledere og rådgivere anser de fælles redskaber som en afgørende drivkraft i udviklingen af en fælles praksis. Men rådgiverne beskriver også, hvordan den mere uformelle sparring og koordinering giver værdi i det daglige arbejde.

I kapitlet *Faglige og organisatoriske resultater* har vi karakteriseret den løbende kontakt, som rådgiverne beskriver, som 'relationel koordinering'. Ifølge Gittell (2012) er relationel koordinering kendetegnet ved, at relationerne er bestemt af fælles mål, fælles viden, gensidig respekt, og at kommunikationen er hyppig, rettidig, præcis og problemløsende. Dette i modsætning til koordinering, hvor hver part har sine egne funktionelle mål, hvor viden er specialiseret, og hvor kommunikationen er upræcis og fingerpegende. Tilsvarende fremhæver ledere og rådgivere i evalueringen, at det fælles mål om den unges gode overgang, viden om hinandens fagområder og respekt for hinandens fagligheder er forudsætninger for det gode samarbejde.

I afsnittet om implementering af kerneelementet *Fælles ansvar* har vi beskrevet de tværprofessionelle kompetencer, som ledere og rådgivere oplever er nødvendige for et samarbejde præget af relationel koordinering. I professionslitteraturen på det specialiserede socialområde (fx Jasem & Bundesen, 2016) anvendes også begrebet *fællesfaglighed* om denne type tværprofessionelle kompetencer, som kan vedrøre både *mindset*, *skill set* og *toolset*. Fællesfaglighed hos fagpersoner er kendetegnet ved gensidig afhængighed og en fællesmængde af interdisciplinære kernekompetencer. Men også ved, at man som fagperson er i stand til mentalt at stille sig i kollegers sted for at forstå deres perspektiver og tilgange fra andre faglige udgangspunkter. I denne forståelse er samarbejde andet og mere end formel koordinering.

Rapportens beskrivelser udgør dermed en illustration af, hvordan relationel koordinering og tværprofessionel fællesfaglighed kan komme til udtryk i samarbejdet om en bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap.

Litteraturliste

- Ankestyrelsen (2022). *Støtte til unge med handicap i overgangen fra barn til voksen*. <https://ast.dk/publikationer/ankestyrelsens-undersogelse-om-stotte-til-unge-med-handicap-i-overgangen-fra-barn-til-voksen>.
- Ankestyrelsen (2024). *Kommunernes brug af § 19 a*. <https://ast.dk/publikationer/kommunernes-brug-af-servicelovens-ss-19-a>.
- Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium: at tåle stress og forblive rask*. Hans Reitzel.
- Bekendtgørelse af barnets lov [Barnets lov], LBK nr. 282 af 17/03/2025. Lovtidende A. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2025/282>.
- Bekendtgørelse af lov om social service [Serviceloven], LBK nr. 155 af 11/02/2025. Lovtidende A. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2025/155>.
- Gittell, J. H. (2012). *Effektivitet i sundhedsvæsenet: samarbejde, fleksibilitet og kvalitet*. Forlaget Munksgaard.
- Høgh, H. (2021). *Fra ung til voksen med handicap. Bedre overgange til voksenlivet set fra et unge- og pårørendeperspektiv*. Metodecentret. https://metodecentret.dk/wp-content/uploads/2021/04/Erfaringsopsamling_Ung-til-voksen_marts_2021.pdf.
- Høstrup, M., Høgh, H. & Stamhus, C. (2019). *Fra ung til voksen med handicap – En litteraturgennemgang*. Metodecentret. https://metodecentret.dk/wp-content/uploads/2020/02/Ung_til_voksen_Litteraturgennemgang_januar_2020-1.pdf.
- Jasem, H. & Bundesen, P. V. (2016). Helhedssynet i socialt arbejde med voksne i en socialt udsat situation. I: Jensen, B. M. (red.), Schiermacher, I. (red.), *Udsatte voksne og socialt arbejde* (pp. 67-86). Hans Reitzels Forlag.
- Social- og Boligstyrelsen (2025). *Bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap*.
- Social- og Boligstyrelsen (2024). *Laura Lundys model for børneinddragelse – målrettet myndighedsområdet: Videnstema fra Videnscenter om børneinddragelse og udsatte børns liv*. [https://www.sbst.dk/Media/638423010639180879/3101_V2_LauraLundy_ht%20\(1\).pdf](https://www.sbst.dk/Media/638423010639180879/3101_V2_LauraLundy_ht%20(1).pdf).
- Socialstyrelsen (2021). *Overgangen til voksenlivet for unge med handicap - et inspirationsmateriale*. <https://www.sbst.dk/udgivelser/2021/overgangen-til-voksenlivet-for-unge-med-handicap>.
- Vedung, E. & Dahlberg, M. (2013). *Demokrati och brukarutvärdering*. Studentlitteratur.

Bilag: Dokumentation

Udvikling af modellen

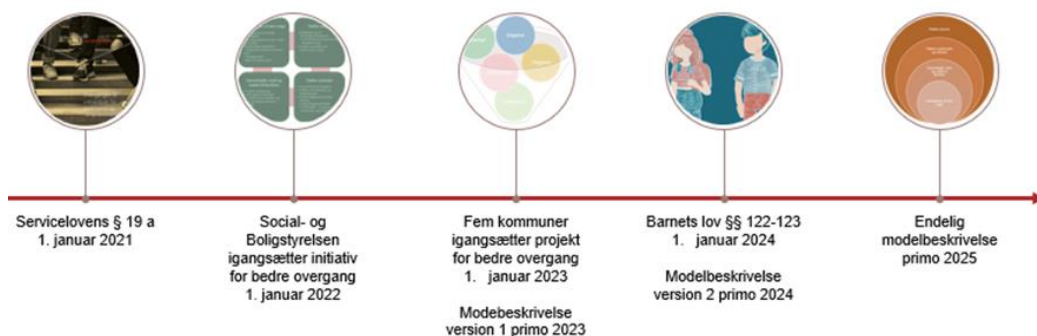
Udviklingen af *Model for bedre overgang til voksenlivet for ung med handicap* er sket i flere trin. En foreløbig modelbeskrivelse blev udarbejdet af Social- og Boligstyrelsen i 2022 på baggrund af eksisterende viden på området, erfaringer fra Social- og Boligstyrelsens task force på handicapområdet og interviews med udvalgte kommuner (Socialstyrelsen 2021). Dertil har indgået bidrag fra Sammenslutningen af Unge med Handicap og fra en ekstern følgegruppe med repræsentanter for Aarhus Kommune, Hjørring Kommune, For Lige Vilkår, Dansk Socialrådgiverforening og Ankestyrelsen.

Den foreløbige version blev udbygget i samarbejde med de fem projektkommuner, som fra januar 2023 til december 2024 anvendte modellen som udgangspunkt for arbejdet med en bedre overgang for de unge. De foreløbige resultater blev opsamlet undervejs gennem registreringsark og refleksionsskemaer udfyldt af kommunerne og gennem interviewundersøgelser foretaget af evaluator.

Erfaringerne fra arbejdet blev drøftet på tværkommunale workshops med henblik på tilpasning af modelbeskrivelsen. Ved årsskiftet 2023/2024 blev teksten om inddragelse endvidere tilpasset barnets lov. Den endelige version blev fastlagt ved initiativets afslutning ved udgangen af 2024. Figur 0.1 viser forløbet.

Figur 0.1

Initiativets forløb

Med de to tilpasninger er ændret i rækkefølge og gruppering af elementerne i modelbeskrivelsen; målgruppen for arbejdet med modellen er præciseret, og der gives eksempler fra de fem projektkommuners praksis.

Modellens forventede resultater

Resultater for de unge og deres forældre

Det overordnede mål med modellen er, at de unge og deres forældre oplever at være trygge og velforberedte på overgangen. I evalueringsdesignet har vi formuleret de forventede resultater med inspiration fra Antonovskys (2000) teori om *oplevelse af sammenhæng* (OAS), jf. også Høgh (2021). Teorien om OAS udspringer af Antonovskys salutogenetiske tilgang til sundhed, hvor fokus er på det, der får den enkelte person til at bevæge sig i retning mod sundhed. Den enkeltes OAS er afgørende for mestringen af belastende omstændigheder og for bevægelsen mod et sundt liv. Jo større oplevelse af en meningsfuld sammenhæng, jo bedre er den enkelte rustet til at overkomme belastninger i livet.

Antonovskys teori om OAS vedrører de tre komponenter: *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*. I evalueringen har vi lagt til grund, at begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed er medvirkende til forældrene og de unges oplevelse af at være velforberedte og trygge.

1. *Begribelighed* vedrører, om man oplever sin situation og det, der sker omkring én, som ordnet eller som noget, der kan forklares. I evalueringen er den forandringsteoretiske antagelse, at *hvis* de fagprofessionelle formår at skabe overblik og bibringe en forståelse af de praktiske konsekvenser af overgangen, *så* vil det gøre den begribelig for den unge og forældrene.
2. *Håndterbarhed* vedrører, om man oplever, at man har tilstrækkelige ressourcer til rådighed til at overkomme det, der sker. I evalueringen er den forandringsteoretiske antagelse, at *hvis* de fagprofessionelle finder de rette tilbud og tilbyder den nødvendige støtte, undgår unødigt ventetid og etablerer en velfungerende koordinering, der giver den unge let adgang til hjælp, *så* vil det gøre overgangen mere håndterbar for den unge og for forældrene.
3. *Meningsfuldhed* vedrører, om man oplever, at det er værd at investere energi i de udfordringer, der opstår. Meningsfuldheden kan opleves både kognitivt og emotionelt. I evalueringen er den forandringsteoretiske antagelse, at *hvis* de fagprofessionelle inddrager den unge og familien i sagsbehandlingen, *så* vil det styrke deres oplevelse af at have medindflydelse på beslutninger om deres egen fremtid, og inddragelsen bliver meningsfuld for dem.

Metoder og datakilder

Evalueringen har været tilrettelagt med henblik både på tilpasninger af modellen undervejs i udviklingsperioden og på en afsluttende evaluering af den udviklede model. Det er den fælles, tværgående model for kommunernes arbejde, som evalueres i denne rapport. Det betyder, at det ikke er alle de beskrevne erfaringer og resultater, som er gældende for alle fem kommuner i initiativet.

Vi har anvendt både kvalitative og kvantitative metoder i evalueringen. Når begge typer af metoder anvendes i besvarelsen af et evalueringsspørgsmål i denne rapport, sidestiller vi de metodiske tilgange og sammenholder de forskellige perspektiver fra de unge, forældre, fagpersoner og ledere. Metoder og datakilder i den afsluttende evaluering fremgår af Tabel 0.1.

Tabel 0.1

Datakilder og metoder

Resultater for unge og forældre	Datakilder	Metoder
9. Oplever unge og forældre at være trygge og velforberejdede på overgangen?	- Kvalitative interviews med unge og forældre. - Spørgeskemaundersøgelse blandt unge og blandt forældre.	- Tematisk analyse. - Tværsnitsanalyse (ét nedslag i tid).
10. Oplever unge og forældre, at deres inddragelse i overgangen er meningsfuld?		
Implementering	Datakilder	Metoder
11. Er modellen meningsfuld og brugbar for de fagprofessionelle?	- Kvalitative interviews med ledere og medarbejdere. - Refleksionsskemaer fra hver af de fem kommuner.	- Tematisk analyse. - Dokumentanalyse.
12. Hvordan praktiseres modellens fire principper?	- Kvalitative interviews med ledere og medarbejdere. - Refleksionsskemaer fra hver af de fem kommuner. - Registreringsark for unge i indsatsen.	- Tematisk analyse. - Dokumentanalyse. - Opgørelse af stam- og aktivitetsdata.
13. Hvordan oplever unge og forældre samarbejdet med kommunen?	- Kvalitative interviews med unge og forældre. - Spørgeskemaundersøgelse blandt unge og blandt forældre.	- Tematisk analyse. - Tværsnitsanalyse (ét nedslag).
Faglige og organisatoriske resultater		
14. Hvilke faglige og organisatoriske resultater er opnået for den kommunale organisation, og hvilke typer af omkostninger er forbundet hermed?	15. Kvalitative interviews med ledere og medarbejdere. 16. Refleksionsskemaer fra hver af de fem kommuner. Omkostningsskemaer til angivelse af omkostninger før og efter indførelse af modellen.	- Tematisk analyse. - Dokumentanalyse

Evalueringen er udført af Social- og Boligstyrelsens kontor for Data og Analyse. Udtrykket 'vi' henviser i denne rapport til evaluatør.

Interviewundersøgelse

Vi har gennemført en interviewundersøgelse blandt ledere, fagpersoner, de unge og deres forældre i perioden august – oktober 2024. Antallet af interviewpersoner i de enkelte kategorier fremgår af tabellen nedenfor.

Tabel 0.2

Antal interviewpersoner opdelt på interviewgruppe				
Interviewgruppe	Fagpersoner*	Faglige ledere og faglige koordinatører	Unge	Forældre
Antal interviewede	18		5	6
	Heraf:			
	8 Rådgivere (børn og unge) og overgangskoordinatorer. 7 Rådgivere (voksne) 3 Vejledere (UU)			
			11	

Kilde: Egen opgørelse.

Anm.: *Deltagere i gruppeinterviews.

Kvalitative interviews i de fem kommuner

I hver af de fem kommuner har Social- og Boligstyrelsen i august – oktober 2024 gennemført et interview med faglig leder eller koordinator for overgangen samt et gruppeinterview med medarbejdere, der har været centrale i kommunernes praksisudvikling. I gruppeinterviewene

deltog rådgivere, ungdomsuddannelsesvejledere (UU) m.fl., som blev udpeget med hjælp fra kommunernes projektledere.

I rapporten anvendes betegnelsen 'rådgiver' om sagsbehandlere i myndigheden på både voksenområdet og på børne-, unge- og familieområdet. Betegnelsen 'medarbejdere' kan referere til rådgivere, vejledere, koordinators eller fagpersoner med andre funktioner i samarbejdet. Valget af betegnelse i de enkelte tilfælde i rapporten er sket under hensyntagen til interviewpersonernes anonymitet.

Både de individuelle interviews og gruppeinterviews er gennemført på video som semistrukturerede kvalitative interviews. Dataindsamlingen er suppleret med feedback fra ledere og medarbejdere på en valideringsworkshop i november 2024, hvor udvalgte foreløbige fund fra evalueringen blev præsenteret og drøftet.

Kvalitative interviews med unge og forældre

De kommunale projektledere har udpeget familier til unge og forældre-undersøgelsen. Som hovedregel blev forældre og unge interviewet gennemført i deres hjem, i enkelte tilfælde blev forældre interviewet på video.

De unge blev tilbudt, at en forælder kunne være til stede under interviewet, hvilket flere af de unge ønskede. Interviewerne medbragte materialer til supplerende kommunikation om samtaleemnerne i form af piktogrammer mv., som blev brugt i flere tilfælde.

Databehandling og analyse

Lyden fra interviewene er optaget, og en første transskription af interviewene er foretaget med Open AI's Whisper værktøj. Dernæst er lydoptagelsen gennemlyttet for at foretage korrektur i teksten og - for gruppeinterviewenes vedkommende – for at verificere, hvilke interviewpersoner, der talte. Efterfølgende har vi kodet manuskripterne og opstillet interviewdata i kvalitative displays mhp. meningskondensering og tematisk analyse for hvert kerneelement og for modellen som helhed.

Vi har anvendt displays til at sikre, at variationen i interviewdata er repræsenteret i rapporten. Formuleringer som 'flere rådgivere fortæller' betyder, at en oplevelse går igen, men at udsagnet ikke nødvendigvis gælder alle interviewpersoner eller alle fem kommuner.

De anvendte citater er gengivet under hensyntagen til interviewpersonernes anonymitet. Nogle steder har vi korrigeret tekstens ordlyd, hvis citatet kunne bryde med anonymiteten eller være svært at forstå. Vi har også forkortet citater ved at fjerne fx ufuldstændige sætninger. Tre punkter (...) angiver, at teksten er forkortet.

Spørgeskemaundersøgelse

Social- og Boligstyrelsen har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt unge og forældre, som har indgået i kommunernes arbejde med modellen fra januar 2023 til juni 2024.

Undersøgelsen er gennemført som en tværsnitsanalyse i samme periode (august-september 2024) for alle, som har modtaget spørgeskemaet. Det betyder, at de unge har haft forskellig alder, og de enkelte unge og deres forældre har derfor været forskellige steder i overgangsprocessen. Det betyder også, at de unge og forældrene, som har svaret, har samarbejdet med kommunerne på forskellige tidspunkter i kommunernes implementering af modellen for en bedre overgang.

Kun en mindre andel af besvarelsene er modtaget fra unge og forældre fra samme familie. Besvarelsene fra de to grupper vil derfor i de fleste tilfælde vedrøre oplevelser af forskellige overgangsforløb, og der er ingen direkte afhængighed mellem svarene.

Besvarelser fra unge og forældre

De unge

Spørgeskemaet er udsendt til den digitale postkasse hos unge på 16 år eller derover, som kommunerne har registreret som deltagere i indsatsen. Dvs. unge, som kommunerne har samarbejdet om forberedelse af overgangen med. Af vejledningen til de unge fremgik, at de gerne måtte få hjælp til besvarelsen. Nogle unge har fået hjælp af deres forældre, og der er modtaget besvarelser fra unge med forskellige funktionsniveauer, fx også fra unge uden talesprog. Spørgeskemaet er dog ikke udsendt til 40 unge, for hvem rådgiverne havde angivet i registreringsarkene, at de unge, uanset hjælp, ikke ville have forudsætninger for at besvare et webbaseret spørgeskema.

120 unge modtog spørgeskemaet, og 36 indsendte en delvis eller fuld besvarelse. Det relativt lille antal besvarelser skal ses i lyset af, at det for 82 af de 120 unge var angivet, at rådgiveren havde vurderet, at den unge havde forudsætninger for at besvare spørgeskemaet. For de resterende 38 unge fremgik rådgiverens vurdering ikke af registreringsarket. De 36 besvarelser udgør 44 pct. af det forventede antal mulige besvarelser på 82.

Tabel 0.3

Spørgeskemaundersøgelse blandt unge

Antal unge i indsatsen	Udsendt*	Forventet antal svar**	Modtagne besvarelser***	Andel af forventede svar modtaget
160	120	82	36	44 pct.

Anm.: *) For 40 unge havde rådgiverne angivet, at den unge ikke havde forudsætninger for at besvare spørgeskemaet. **) For 82 var det angivet, at rådgiveren vurderede, at den unge havde forudsætninger for at svare, evt. med hjælp. For 38 var det ikke angivet, om den unge havde forudsætninger for at svare. ***) Fulde og delvise besvarelser.

Kilde: Social- og Boligstyrelsen.

Ca. 50 pct. af de unge i undersøgelsen er 17 år. Resten fordeler sig næsten ligeligt på hhv. 16 år og 18 år eller ældre.

Tabel 0.4

Aldersfordeling for unge, som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen

Hvor gammel er du?

16 år	9 (25 pct.)
17 år	19 (53 pct.)
18 år eller ældre	8 (22 pct.)
<i>I alt</i>	36

Anm.: Ikke alle unge har besvaret alle spørgsmål i undersøgelsen.

Kilde: Social- og Boligstyrelsen.

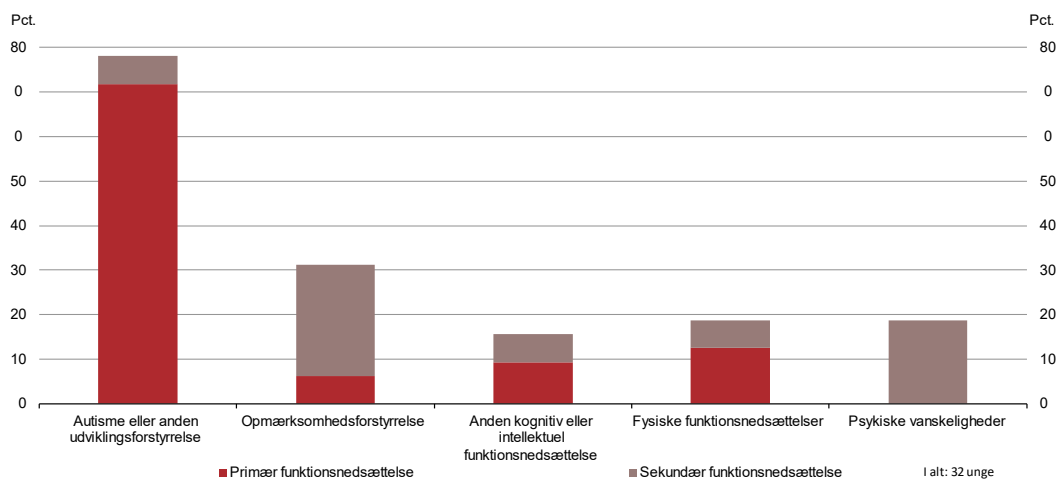
Vi har undersøgt fordelingen af funktionsnedsættelser blandt de unge, der har besvaret spørgeskemaet, og blandt de unge, hvis forældre har svaret. Vi finder, at begge grupper ligner den samlede gruppe af unge, der er registreret i indsatsen, idet de har omtrent samme fordeling af primære og sekundære funktionsnedsættelser.

Alligevel må resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen tolkes med forbehold for, at de unge, der har indsendt besvarelser, kan have andre kognitive funktionsniveauer, ressourcer og oplevelser end resten af gruppen – herunder de 40 unge, som ikke har modtaget spørgeskemaet.

Fordelingen af funktionsnedsættelser for unge i spørgeskemaundersøgelsen er vist i de to figurer nedenfor. Fordelingen hos den samlede gruppe af unge deltagere i indsatsen er vist i kapitel 4, figur 4.3.

Figur 0.2

Primær og sekundær funktionsnedsættelse for unge, der har svaret på spørgeskemaet, opgjort i pct.

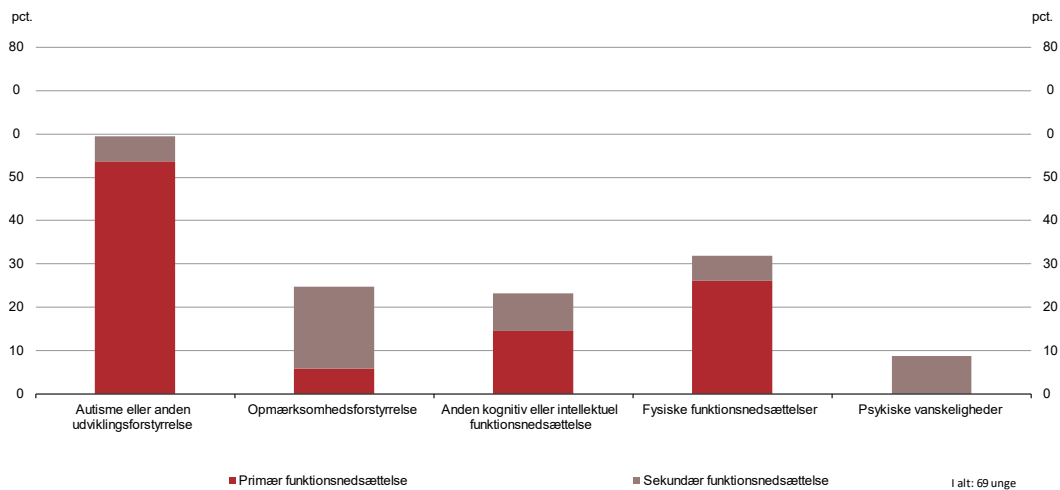
Anm.: n=32 unge, hvoraf 20 unge også har en sekundær funktionsnedsættelse. De procentvise opgørelser er baseret på de 32 unge.

Anden kognitiv funktionsnedsættelse inkluderer: udviklingshæmning, udviklingsforstyrrelse af tale og sprog eller kommunikationsnedsættelse, samt anden intellektuel/kognitiv forstyrrelse. Fysiske funktionsnedsættelser inkluderer: multiple funktionsnedsættelser, mobilitetsnedsættelse, medfødt hjerneskade, erhvervet hjerneskade, høre- eller synshandicap, sjældent forekommende funktionsnedsættelse og anden fysisk funktionsnedsættelse. Psyriske vanskeligheder inkluderer: forandret virkelighedsopfattelse, spiseforstyrrelse, angst, depression, tilknytningsforstyrrelse eller anden psykisk vanskelighed.

Kilde: Egne beregninger baseret på stamdata fra registreringer i projektkommunerne fra perioden januar 2023 – juni 2024

Figur 0.3

Primær og sekundær funktionsnedsættelse for unge, hvis forældre har svaret på spørgeskemaet, opgjort i pct

Anm.: n=69 unge, hvoraf 33 unge også har en sekundær funktionsnedsættelse. De procentvise opgørelser er baseret på de 69 unge. Anden kognitiv funktionsnedsættelse inkluderer: udviklingshæmning, udviklingsforstyrrelse af tale og sprog eller kommunikationsnedsættelse, samt anden intellektuel/kognitiv forstyrrelse. Fysiske funktionsnedsættelser inkluderer: multiple funktionsnedsættelser, mobilitetsnedsættelse, medfødt hjerneskade, erhvervet hjerneskade, høre- eller synshandicap, sjældent forekommende funktionsnedsættelse og anden fysisk funktionsnedsættelse. Psyriske vanskeligheder inkluderer: forandret virkelighedsopfattelse, spiseforstyrrelse, angst, depression, tilknytningsforstyrrelse eller anden psykisk vanskelighed.

Kilde: Egne beregninger baseret på stamdata fra registreringer i projektkommunerne fra perioden januar 2023 – juni 2024

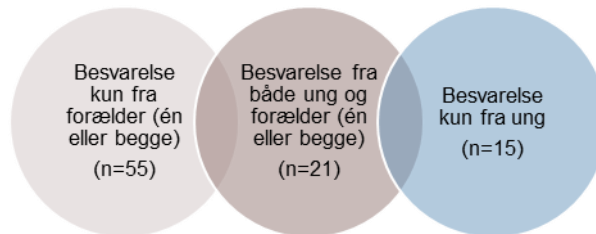
De unges forældre

Eftersom forældrene er en selvstændig målgruppe for modellen, er de behandlet som sådan i spørgeskemaundersøgelsen. Fordelingen af besvarelserne giver yderligere grund til selvstændig behandling af besvarelserne fra de to målgrupper, unge og forældre. Kun en mindre andel af besvarelserne er modtaget fra unge og forældre fra samme familie. Besvarelserne fra de to grupper vil derfor i de fleste tilfælde vedrøre oplevelser af forskellige overgangsforløb, og der er ingen direkte afhængighed mellem svarene.

Vi har i alt modtaget 95 fulde eller delvise besvarelser fra forældre. Herunder besvarelser fra forældre til 75 unge, hvoraf der for 20 unge er indsendt besvarelser fra begge forældre. For 21 unge gælder, at både de selv og mindst én forælder har svaret (Figur 0.4). 15 unge har besvaret undersøgelsen, uden at deres forældre har gjort det, mens forældre til 55 unge har indsendt en besvarelse, uden at der er indsendt en besvarelse fra den unge.

Figur 0.4

Fordeling af besvarelser på spørgeskemaundersøgelse

Anm.: Figuren viser fordelingen af besvarelser med udgangspunkt i de unge. Fx gælder det for 55 unge, at én eller begge forældre har besvaret spørgeskemaet, men ikke den unge selv.

Kilde: Social- og Boligstyrelsen.

Når der var registreret to forældre til en ung, blev de givet mulighed for at indsende enten én fælles eller to selvstændige besvarelser. Blandt de 95 besvarelser var det i 68 angivet, at spørgeskemaet var udfyldt alene, mens det af 27 besvarelser fremgik, at forældrene havde udfyldt den fællesskab.

Forældrene i undersøgelsen er forskellige steder i familiens overgangsforløb. Ca. 50 pct. af besvarelserne kommer fra forældre til unge på 17 år, ca. 30 pct. til unge på 16 år, og ca. 20 pct. til unge som er 18 år eller ældre.

Tabel 0.5

Aldersfordeling for unge, hvis forældre har besvaret spørgeskemaundersøgelsen

Hvor gammel er dit barn, som har været en del af forberedelserne til voksenlivet?

16 år	29 (32 pct.)
17 år	46 (50 pct.)
18 år eller ældre	17 (18 pct.)
I alt	92

Anm.: Ikke alle forældre har besvaret alle spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen. Antallet af besvarelser af de enkelte spørgsmål fremgår af figurene i rapporten.

Kilde: Social- og Boligstyrelsen.

Tabt arbejdsfortjeneste

Kommunerne har registreret compensation for tabt arbejdsfortjeneste for forældre til 31 unge i indsatsen. I spørgeskemaundersøgelsen har 27 forældre angivet, at enten de selv eller en anden i husstanden har modtaget compensationen inden for det seneste år.

Spørgeskemasvarene afspejler dog ikke nødvendigvis hele gruppen af forældre, som kommunerne har registreret med tabt arbejdsfortjeneste. Ikke alle forældre til de 31 unge har nødvendigvis indsendt en besvarelse, mens begge forældre i andre tilfælde kan have indsendt individuelle besvarelser.

Familier, der står til at miste en væsentlig del af deres indtægtsgrundlag ifm. at den unge fylder 18 år, kan have et større og mere omfattende behov for forberedelse. Usikkerhed om

økonomiske fremtidsudsigter kan antages at påvirke deres svar i spørgeskemaundersøgelsen i en mindre positiv retning.

Ressourceforbruget relateret til modellen

Vi har afdækket de typer af omkostninger, der relaterer sig til kommunernes implementering af Model for bedre overgang til voksenlivet for unge med handicap. Det har vi gjort ved at indhente kommunernes vurderinger af tidsforbruget til arbejdet med overgangen ved begyndelsen af implementeringen i juni-august 2023 og hen mod afslutningen af perioden i august-september 2025. Ved initiativets afslutning har vi endvidere indhentet oplysninger om kommunernes forankring af indsatsen.

Det har ikke været muligt at komme frem til en præcis opgørelse af forskellen i tidsforbruget til den gamle og den nye praksis. Men kommuners beskrivelse i skemaerne til omkostningsvurdering tyder ikke på, at den nye praksis samlet set fører til et væsentligt forøget tidsforbrug. Derimod vidner oplysningerne fra kommunerne om, at udviklingen og indførelsen af nye redskaber har krævet en investering i form af medarbejdertimer i begyndelsen af perioden.

Social- og Boligstyrelsen
Lerchesgade 35, 5
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.sbst.dk